Kriisiolukorra ja riigikaitse seaduse (KORKS) käsiraamat

Viimati uuendatud 12.10.2026

Sisukord

2. Kriisiolukorra lahendamine **3**
2.1. Kriisiolukord **4**
2.1.1. Kriisiolukorra kehtestamise eeldused **6**
2.1.2. Kriisiolukorra otsustamise aluseks olev teave **7**
2.1.3. Kriisiolukorra kehtestamine **8**
2.1.4. Põhiõiguste lepingutest kõrvalekaldumine **12**
2.1.5. Enesekaitsemeetmetest teavitamine **13**
2.1.6. Euroopa Liidu õigusest kõrvalekaldumine ja siseturu kaitse **13**
2.1.7. Kriisiolukorra lõpetamine ning teavitamine **17**
2.2. Kriisiolukorra lahendamine (juhtimine) **17**
2.2.1. Kriisijuhtimine ja kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutus **17**
2.2.2. Kriisiplaan kui juhtimise eelkokkulepe **21**
2.2.3. Riigikaitselise kriisiolukorra juhtimise erisused **22**
2.2.4. Sisejulgeolek ja elanikkonnakaitse juhtimise erisused **22**
2.3. Eriolukord **23**
2.3.1. Eriolukorra lõpetamine **25**
2.4. Erakorraline seisukord **26**
2.4.1. Põhiseadusliku korra mõiste **26**
2.4.2. Erakorralise seisukorra väljakuulutamine **27**
2.4.3. Ohu aluste selgitused ja näited **28**
2.4.4. Erakorralise seisukorra kestus ja territoriaalne ulatus **30**
2.4.5. Erakorralise seisukorra lõpetamine ja üleminek sõjaseisukorrale **33**
2.5. Sõjaseisukord **34**
2.5.1. Meetmed sõjaseisukorra ajal **37**
2.5.2. Sõjaseisukorra lõpetamine **40**
2.6. Mobilisatsioon ja demobilisatsioon **41**
2.6.1. Mobilisatsiooni väljakuulutamine **41**
2.6.2. Kaitseväekohustuslased ja asutuste ülesanded **42**
2.6.3. Demobilisatsioon **44**
2.7. Elanikkonnakaitse **44**
2.7.1. Elanikkonnakaitseks vajaliku ressursi tagamine **50**
2.7.2. Elanikkonnakaitse koolitus **50**
2.7.3. Ohuteavitus **51**
2.7.4. Ulatuslik evakuatsioon **60**
2.7.5. Varjumine **67**

2. Kriisiolukorra lahendamine

Kriisiolukorra lahendamise eesmärk on kaitsta inimeste elu ja tervist, riigi julgeolekut, põhiseaduslikku korda ning ühiskonna toimimiseks vajalikke teenuseid ja funktsioone. Tulemuslik kriisijuhtimine eeldab selget vastutust, kiiret otsustamist, toimivat teabevahetust ning kõigi kaasatud asutuste ja isikute koordineeritud tegevust. Kriisiolukorra lahendamisel säilivad asutuste tavapärased ülesanded ja pädevus, kuid kriisiolukorra lahendamisel on võimalik rakendada täiendavat juhtimiskorraldust, koostöömehhanisme ja volitusi.

Läbiv põhimõte on, et kriisiolukorda lahendatakse võimalikult madalal pädeval tasandil ning kõrgema tasandi juhtimine ja täiendavad meetmed võetakse kasutusele ulatuses, mis on olukorra lahendamiseks vajalik, õiguspärane ja proportsionaalne.

Kriisiolukorra lahendamiseks võib sõltuvalt ohu laadist, ulatusest ja mõjust rakendada KORKS-is sätestatud kriisireguleerimise seisundeid ja meetmeid. Nende eesmärk, rakendamise eeldused, otsustajad ning õiguslikud tagajärjed on erinevad.

Seisund	Otsustaja	Põhialus või eesmärk	Ulatus või lõpetamine
Kriisiolukord	Kehtestab Vabariigi Valitsus; riigikaitselise kriisiolukorra kiidab heaks Riigikogu (§ 25 lg 1 ja 5–8)	Kriisiolukorra sh riigikaitselise kriisiolukorraks valmistumiseks või tekkinud olukorra lahendamiseks § 4 lg 1-3	Vastavalt § 4 lg 1 sätestatud tingimuste muutudes otsustab VV kriisiolukorra lõpetamise. Riigikaitselise kriisiolukorra jätkumise tingimusi hinnatakse vähemalt iga kolme kuu järel. Kriisiolukorra, mis on kehtestatud eriolukorra seisundis võib piiritleda kindla territooriumiga.
Eriolukord	Vabariigi Valitsus kuulutab välja (§ 26)	Tsiviilkriisi ilmnemisel tekkinud kriisiolukorra lahendamiseks § 4 lg 3	Kogu riik või teatud piirkond; lõpetatakse aluste äralangemisel (§ 27)
Erakorraline seisukord	Riigikogu kuulutab välja Vabariigi Presidendi või Vabariigi Valitsuse ettepanekul (§ 28 lg 1)	Oht põhiseaduslikule korrale, millega kaasneb vajadus erivolituste või meetmete järele; sõjaseisukorra alus puudub	Kogu riik; kuni kolm kuud, korduvalt pikendatav (§ 28 lg 3–4) Lõpetatakse Vabariigi Presidendi või Vabariigi Valitsuse ettepanekul Riigikogu otsustega. Erakorraline seisukord lõppeb sõjaseisukorra väljakuulutamisel.

Sõjaseisukord	Riigikogu presidendi ettepanekul; agressiooni korral president viivitamata (§ 30)	Relvastatud võisama-väärne rünnak või agressioon ning vajadus erivolituste või meetmete järele	Kogu riik; lõpetab Riigikogu presidendi ettepanekul (§ 31)
Mobilisatsioon ja demobilisatsioon	Riigikogu kuulutab välja presidendi ettepanekul; agressiooni korral võib president mobiliseerida viivitamata (§ 32–33)	Kaitseväe sõjaaja üksuste valmisoleku tagamine (mob)või üksuste viimine varasemasse valmisolekusse (demob)	Kogu riik. Enne sõjaseisukorda väljakuulutatud mobilisatsiooni korral määrab Vabariigi Valitsus sõjalises tegevuses osaleva Kaitseväe isikkoosseisu suuruse või osalevad Kaitseväe sõjaaja üksused. Demobilisatsiooni kestuse otsustab Riigikogu (§ 33 lg 5). Demobilisatsioon lõpetab mobilistatsiooni
Erakorraline seisukord	Riigikogu kuulutab välja Vabariigi Presidendi või Vabariigi Valitsuse ettepanekul (§ 28 lg 1)	Oht põhiseaduslikule korrale, millega kaasneb vajadus erivolituste või meetmete järele; sõjaseisukorra alus puudub	Kogu riik; kuni kolm kuud, korduvalt pikendatav (§ 28 lg 3–4) Lõpetatakse Vabariigi Presidendi või Vabariigi Valitsuse ettepanekul Riigikogu otsustega. Erakorraline seisukord lõppeb sõjaseisukorra väljakuulutamisel.

Viimati uuendatud 24.09.2026

2.1. Kriisiolukord

Kriisiolukord (§ 4 lg 1) on katustermin nii Vabariigi Valitsuse kehtestatud kriisiolukorrale, põhiseaduslikele erikordadele (eriolukord, erakorraline seisukord ja sõjaseisukord) kui ka üldjuhul mobilisatsioonile ja demobilisatsioonile. Kriisiolukorra võib põhjustada loodusõnnetus, nakkushaigus, katastroof – sellisel juhul on tegu tsiviilkriisist tingitud kriisiolukorraga. Kriisiolukorra võib põhjustada ka oht põhiseaduslikule korrale või riigi julgeolekule, sh teise riigi sõjaline rünnak või oht selliseks rünnakuks – sellisel juhul on tegu riigikaitselise kriisiolukorraga.

Kriisiolukorra kehtestamisele (§ 25) ei pea eelnema mõne muu õiguslikult määratletud olukorra tekkimist või selle eraldi tuvastamist (eelnevas õigusruumis nt hädaolukorda), kuna kriisiolukorra lävendi võib ületada ka äkki juhtuv suurõnnetus, katastroof vms, kus on vaja hakata kohe strateegilisel, valitsuse tasemel, reageerima. Samuti ei pea Vabariigi Valitsuse kehtestatud kriisiolukorrale järgnema alati erikorda (eriolukorda, erakorralist seisukorda või sõjaseisukorda), kui olukord suudetakse lahendada

enne selle eskaleerumist erikorraks.

Lisaks jäävad kehtima eriseadused ning säilivad sündmused, mis jäävad kriisiolukorra lävendi alla ja mida lahendatakse eriseadustes toodud korras, näiteks:

1. põgenike massiline sisseränne (VRKS);
2. äkkrünnak (KorS);
3. massiline korratus (KorS);
4. ulatuslik merepäästesündmus, sh reostus piiriveekogus (VeeS);
5. üleujutus tiheasustusalal (VeeS);
6. ulatuslik tööstusõnnetus (TTOS);
7. kiirgusõnnetus naaberriigis (KiS);
8. riigisisene kiirgusõnnetus (KiS);
9. ulatuslik mürgistus (TTKS);
10. epideemia (NeTS);
11. küberintsident (KüTS);
12. loomataud (VS);
13. merereostus (MSOS);
14. maagaasi hädaolukord (MSG);
15. elutähtsa teenuse katkemine (KORKS);
16. jm eriseadustest tulenevad sündmused – korrarikkumine (KorS), haiguspuhang (NeTS) jt.

KORKS reguleerib kriisiolukordi, mille lahendamiseks tavapärasest korraldusest ei piisa ning on vaja rakendada KORKS-is sätestatud juhtimiskorraldust või piiravaid meetmeid. Kriisiolukorra lävendi alla jäävaid sündmusi lahendatakse jätkuvalt asjaomastes eriseadustes sätestatud korras.

Tabel 20. Kriisiolukorra ja erikorra seos

Seisund	Seos kriisiolukorraga	Põhiline erisus
Eriolukord	Väljakuulutamisega loetakse (tsiviilkriisi) kriisiolukord alati tekkinuks	Kriisiolukord võibkehtida eriolukorra piirkonnas või Vabariigi Valitsuse otsusel laiemal alal
Erakorraline seisukord või sõjaseisukord	Väljakuulutamisega loetakse riigikaitseline kriisiolukord alati tekkinuks	Rakenduvad vastava erikorra juhtimisvolitused ja meetmed
Mobilisatsioon	Riigikaitseline kriisiolukord tekib seaduses sätestatud ohu või kollektiivse enesekaitse vajaduse korral	Tagatakse Kaitseväe sõjaaja üksuste valmisolek sõjaliseks tegevuseks

Seisund	Seos kriisiolukorraga	Põhiline erisus
Demobilisatsioon	Riigikaitseline kriisiolukord jätkub, kui mobilisatsiooni puhul nõutud tingimused on endiselt täidetud	Kaitseväe sõjaaja üksused viiakse mobilisatsioonile eelnenud valmisolekusse

Viimati uuendatud 02.10.2026

2.1.1. Kriisiolukorra kehtestamise eeldused

Vabariigi Valitsus kehtestab kriisiolukorra (§ 25) juhul, kui on täidetud mitu tingimust.

Esmalt peab olema vaja lahendada tsiviilkriis, esinema oht riigi julgeolekule või põhiseaduslikule korrale või tekkima vajadus osaleda kollektiivse enesekaitse operatsioonil (§ 4 lg 1). Kriisiolukorra saab kehtestada, kui juba on tekkinud või on vahetult tekkimas olukord, mis:

1. põhjustab tõsise ja ulatusliku häire ühiskonna toimimises või suure varalise, majandusliku või keskkonnakahju (tsiviilkriis, § 4 lg 2) või ohustab vahetult paljude inimeste elu ja tervist
või
2. ohustab riigi julgeolekut või põhiseaduslikku korda või nõuab osalemist kollektiivse enesekaitse operatsioonil (riigikaitseline kriisiolukord, § 4 lg 1).

Sellele lisanduvad kolm tingimust, mis peavad olema kõik samal ajal täidetud (§ 4 lg 1 p 1–3):

1. lähimuse põhimõttest tulenevalt pädev asutus või isik ei saa (õigel ajal) olukorda lahendada või ohtu tõrjuda või selleks valmistuda ja vaja on valitsuse tasandil tagada mitme asutuse või isiku tegevuse ühtsus ja koordineeritus;
2. olukorda ei ole võimalik lahendada seaduses sätestatud juhtimiskorraldust rakendamata või isiku põhiõigusi ja -vabadusi piiravaid meetmeid kohaldamata;
3. vaja läheb tavapärasest rohkem võimeid, sh personali, vahendeid ja varusid.

Seega hõlmab kriisiolukord kõiki sündmusi, mis võivad ohustada riigi julgeolekut, põhiseaduslikku korda, põhjustada tõsiseid ja ulatuslikke häireid ühiskonna toimimises või suure varalise, majandusliku või keskkonnakahju või ohustada vahetult paljude inimeste elu ja tervist, st need on sündmused, mille mõju on laiaulatuslik (puudutab kogu ühiskonda) või kus riigil on vaja asuda tegema ettevalmistusi, et end ähvardava või realiseerunud ohu eest kaitsta.

Kriisiolukorraga võib olla näiteks tegemist, kui leiab aset sõjaline või muu relvastatud rünnak Eesti riigi vastu, Eesti põhiseadusliku korra vägivaldse kukutamise katse, ulatuslik terroristlik tegevus või

vägivallaga seotud kollektiivne surveaktsioon, vägivaldselt isoleeritakse mõni Eesti paikkond, pandeemia jne. Küll aga ei piisa kriisiolukorra kehtestamiseks üksnes ohu olemasolust.

Lisaks peavad olema täidetud seaduses sätestatud tingimused, sh peab olema vajalik tagada Vabariigi Valitsuse tasandil mitme asutuse või isiku tegevuse ühtsus ja koordineeritus, olukorda ei tohi olla võimalik lahendada tavapärase juhtimiskorraldusega ning lahendamiseks peab olema vaja tavapärasest rohkem võimeid, sh personali, vahendeid ja varusid. Tegemist on olukorraga, mis võib eskaleeruda kriisiolukorraks, kui selle lahendamine ületab tavapärase juhtimiskorralduse võimalused, nõuab täiendavaid võimeid ja ressursside koordineeritud kasutamist ning selle mõju ulatub mitmesse valdkonda.

Kuivõrd riigikaitse lahutamatu osa on rahvusvaheline sõjaline koostöö, siis võib sündmuse määratleda kriisiolukorrana ka siis, kui sellega kaasneb vajadus osaleda kollektiivse enesekaitse operatsioonil. See on operatsioon, mille puhul Eesti Vabariik kasutab Kaitseväge teise riigi vastu suunatud relvastatud kallaletungi tõrjumiseks või teised riigid kasutavad oma relvajõude Eesti Vabariigi vastu suunatud rünnaku lõpetamiseks Eesti Vabariigi territooriumil. Teise riigi julgeolekut ähvardavale ohule reageerimise eeldus on, et oht ähvardab riiki, mille puhul Riigikogu on teinud otsuse kaitsta seda sõjaliselt. Vabariigi Valitsus ei saa välja kuulutada kriisiolukorda iga riiki ähvardava ohu korral. Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni (ingl North Atlantic *Treaty Organization* – NATO) liikmesriigina on Eestil kohustus toetada teisi riike sõjaliste vahenditega.

Viimati uuendatud 24.09.2026

2.1.2. Kriisiolukorra otsustamise aluseks olev teave

Kriisiolukorra otsustamiseks tuleb tugineda ametkondlikule hinnangule, muu hulgas ohuhinnangule. Asutusi, kes võivad Vabariigi Valitsusele vastavaid ohuhinnanguid oma pädevuse piires esitada, on mitu: Välisluureamet, Kaitsepolitseiamet, Kaitsevägi (eelkõige kaitseväeluure), Politsei- ja Piirivalveamet, Päästeamet, Terviseamet, Riigi Infosüsteemi Amet. Kõik asutused, kelle valdkonnas võib leida aset sündmus, mis kvalifitseerub kriisiolukorraks või võib areneda kriisiolukorraks, sh selle lahendamiseks välja kuulutatud erikorraks, on pädevad tegema valitsusele oma valdkonna spetsiifikast lähtuvalt ohuprognoosi ja andma ohuhinnangu.

Valitsusel on kohustus kaaluda talle esitatud teavet ja arvestada ka muud asjassepuutuvat, nt välispoliitilisi kaalutlusi, millel võib olla tähtsus kriisiolukorra üle otsustamisel. Samuti tuleb arvestada kriisiolukorra üle otsustamisel olukorda lahendavate asutuste hinnanguid vajalike pädevuste ja volituste rakendamise ning täiendavate ressursside (isikud, vahendid, varu) kasutamise vajaduse kohta. Kriisiolukorra kindlaksmääramine toob kaasa meetmete rakendamise ja asutuste töökorralduste muutuse, samuti võib kaasa tuua isiku põhiõiguste ja -vabaduste piiramise, mistõttu

eeldatakse otsuse tegemisel, et see põhineb riigi ohtude ja võimevajaduste kohta kogutud teabel ning arvestab riskianalüüse ja ohuhinnanguid.

Viimati uuendatud 24.09.2026

2.1.3. Kriisiolukorra kehtestamine

Otsuse selle kohta, kas ja millal on kriisiolukord, teeb Vabariigi Valitsus (§ 25 lg 1). Vabariigi Valitsus ei saa otsustada kriisiolukorra üle ainult siis, kui erikorra on välja kuulutanud kas Vabariigi President või Riigikogu – sellisel juhul loetakse kriisiolukord automaatselt tekkinuks või jätkuvalt kehtivaks (§ 25 lg 9–11).

Vabariigi Valitsusel on otsuse tegemisel diskretsiooniõigus. Vabariigi Valitsusel on volitus kaaluda, kas tegemist on kriisiolukorraga, st kas täidetud on kriisiolukorra eeltingimused, ning millised on vajalikud lisategevused (nt esitada Riigikogule ettepanek erakorralise seisukorra väljakuulutamiseks või lisaeelarve eelnõu jne).

Vabariigi Valitsusel on kriisiolukorra kehtestamisel ja kriisiolukorra ajal õigus ja ka kohustus kindlaks määrata, millise olukorraga on asjaomasel juhul tegemist, samuti seada kriisiolukorra lahendamisel eesmärke, neid muuta ning püstitada kriisiolukorra lahendamisel prioriteete.

Kui Vabariigi Valitsus kehtestab kriisiolukorra, siis määrab valitsus ka, millise olukorra lahendamiseks see otsustatakse (nt nakkushaiguse leviku lahendamiseks, massilise korratuse lahendamiseks, riigikaitse tagamiseks vms). Valitsus annab kriisiolukorra lahendamise eesmärgi, nt sõjalise agressiooni ohu korral valmistuda sõjaks. Eesmärk võib kriisiolukorra ajal muutuda. Algselt puuduva sõjalise ohu ilmnemisel saab valitsus kiiresti ümber otsustada ning anda asutustele uue eesmärgi ja tegevussuuna, sh hinnata riigi eelarveliste vahendite ja asutuste ressursside ümberjagamise vajadust ning võimalust.

Kriisiolukorra kehtestamine toob kaasa järgmise:

1. asutused, KOV-id ja ettevõtjad peavad täitma püsivaid kriisiülesandeid;
2. Riigikantselei koordineerib täidesaatva riigivõimu asutuste tegevust kriisiolukorra lahendamisel;
3. Päästeamet toetab kriisiolukorra lahendamise eest vastutavat asutust teabevahetuse ja koostöö korraldamisega ja nõustab kohaliku omavalitsuse üksusi;
4. kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutus võib anda täidesaatva riigivõimu asutusele, kohaliku omavalitsuse üksusele või muule avaliku võimu kandjale korraldusi kriisiolukorra lahendamiseks;
5. kriisiolukorra juht (peaminister) võib anda korraldusi ministrile või kriisiolukorra lahendamise eest vastutavale asutusele, kui minister / lahendav asutus ei tee seda ise või piisavalt operatiivselt;

6. tekib isikule püsiva kriisiülesande täitmiseks ameti- ja töökohajärgse töökohustuse rakendamise võimalus;
7. tekib isikule täiendavate töö- ja teenistusülesannete andmise võimalus, samuti võimalus saata ta vajaduse korral täitma neid teise ametiasutuse või isiku juurde ning väljapoole alalist töö- või teenistuskohta;
8. kehtestub riikliku järelevalve tegemine kohaldatud piiravate meetmete täitmise üle.

Järelevalvet selle üle, kas kriisiolukorra lõpetamata jätmine on õiguspärane, teeb õiguskantsler.

Riigikogu kiidab heaks riigikaitselise kriisiolukorra kehtestamise (§ 25 lg 6). Kui Riigikogu leiab, et kriisiolukorra kehtestamiseks puudus alus, võib ta keelduda otsust heaks kiitmast. Sellisel juhul ei tohi isikud ega asutused jätkata riigikaitseliseks kriisiolukorraks ette nähtud meetmete rakendamist ja peavad juba rakendatud meetmed lõpetama. Oluline on märkida, et heakskiidu menetlemine Riigikogus ei peata kriisiolukorra ajal ette nähtud juhtimiskorralduse ega kriisiülesannete täitmist ning piirangud ja nõuded jäävad jõusse kuni otsuse tegemiseni.

Riigikogu vaatab riigikaitselise kriisiolukorra kehtestamise otsuse üle vähemalt iga kolme kuu järel (§ 25 lg 7). Kui värsked ohuhinnangud näitavad, et kriisiolukorra jätkamiseks ei ole enam alust ja Vabariigi Valitsus ei ole otsust ise lõpetanud, võib Riigikogu oma heakskiidu lõpetada. Heakskiidu lõppemisega loetakse riigikaitseline kriisiolukord lõppenuks

Tabel 21. Kriisiolukorraga seotud otsuste jõustumine ja avaldamine

Otsustaja	Peamised otsused	Jõustumine
Vabariigi	Kriisiolukorra kehtestamine ja lõpetamine	Allakirjutamisel, kui
Valitsus	(§ 25 lg 1 ja 3)	otsuses ei ole määratud
Riigikogu	Riigikaitselise kriisiolukorra heakskiitmine ja	hilisemat tähtpäeva (§
	heakskiidulõpetamine; erakorralise seisukorra,	34 lg 1 ja 2 ning § 54)
	sõjaseisukorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni	
	otsused (§ 25 ja 28–34)	
Vabariigi	Sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni väljakuulutamine	

Otsustaja	Peamised otsused	Jõustumine
President	seaduses sätestatud juhtudel (§ 30 lg 2; § 32 lg 4)	

Vabariigi Valitsuse kriisiolukorra kehtestamise ja selle lõpetamise ning Riigikogu riigikaitselise kriisiolukorra kehtestamise ja lõpetamise otsus, Riigikogu erakorralise ja sõjaseisukorra väljakuulutamise ja lõpetamise otsus, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni väljakuulutamise otsus, Vabariigi Presidendi sõjaseisukorra ning mobilisatsiooni väljakuulutamise otsus jõustub allakirjutamisel, kui otsuses ei ole sätestatud hilisemat tähtpäeva. Otsus avaldatakse muutmata kujul üleriigilise levikuga massiteabevahendis viivitamata ja hiljemalt selle avaldamiseks esitamisele järgneval päeval Riigi Teatajas (§ 34 lg 1 ja 2 ning § 54).

Kriisiolukorra otsusega tuvastatakse faktiline olukord. Otsusega ei piirata vahetult isikule kuuluvaid subjektiivseid õigusi. Isiku subjektiivsete õiguste piiramine on abstraktne võimalus, mis võib, kuid ei pruugi realiseeruda isiku suhtes antava haldusaktiga. Olenemata sellest, kas kriisiolukorra otsust käsitada tuvastava eelhaldusaktina või mitte, jõustub valitsuse otsus igal juhul selle allkirjastamisel, kui aktis ei ole sätestatud hilisemat tähtpäeva. Vabariigi Valitsuse otsuse jõustumine ei ole seotud selle avaldamise või teatavaks tegemisega.

Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 112 järgi jõustub Riigikogu otsus allakirjutamisega, kui otsuses eneses ei sätestata teist tähtaega. Vabariigi Presidendi otsused jõustuvad Vabariigi Presidendi töökorra seaduse § 18 lg 4 kohaselt nende allakirjutamisega, kui nendes enestes ei nähta ette teist tähtaega.

Eelnimetatud otsused avaldatakse viivitamata ja muutmata kujul üleriigilise levikuga massiteabevahendites ja hiljemalt akti esitamisele järgneval päeval Riigi Teatajas.

Õigusaktide avaldamine lisaks Riigi Teatajale ka massiteabevahendis võimaldab õigusakti kiiresti teatavaks teha võimalikult laiale ringile isikutele, keda õigusakt võib puudutada.

Massiteabevahendit ei ole õigusaktides defineeritud. Kõige lihtsamalt öelduna on massiteabevahend kanal, portaal vms, mille kaudu on võimalik paljusid inimesi korraga teavitada. Massiteabevahend on nt trükiajakirjandus, laiemalt kasutatav uudisteportaal, raadio- ja telekanal, mis on avalikkusele kättesaadav, sotsiaalmeedia ning internetiportaalid jne. Kohtupraktikas on massiteabevahendiks loetud nt Delfi internetiportaali.[13] Massiteabevahendiks võib olla iga internetiportaal, millel on piisavalt lai lugejaskond, et seda saaks käsitada massiteabevahendina. Massiteabevahendite kaudu on võimalik operatiivselt esitada vajalik teave kogu elanikkonnale või selle osale. Seetõttu on sätestatud massiteabevahendi valdaja kohustus avaldada muutmata kujul ja tasuta paragrahvis nimetatud asutuste ja isikute teated.

Kriisiolukorra kehtestamine ja teatavaks tegemine ei ole tähtis üksnes riigisiseselt. Teatud juhtudel kaasneb kriisiolukorra või erikorra kehtestamisega ka rahvusvaheliste partnerite ja organisatsioonide teavitamise kohustus. KORKS reguleerib selleks rahvusvaheliste organisatsioonide, Euroopa Liidu

institutsioonide ja teiste asjaomaste osapoolte teavitamist (§ 36).

Tabel 22. Rahvusvahelise teavitamise õiguslikud alused ja vastutajad

Õiguslik alus	Millal ja keda teavitatakse?	Teavitamise korraldaja
EIÕK artikkel 15	Konventsioonikohustusest kõrvalekaldumisel teavitatakse Euroopa Nõukogu	Välisministeerium Vabariigi Valitsuse eelneval heakskiidul
KPÕRP artikkel 4	Paktikohustusest kõrvalekaldumisel teavitatakse ÜRO kauduteisi osalisriike	Välisministeerium Vabariigi Valitsuse eelneval heakskiidul
ÜRO põhikirja artikkel 51	Enesekaitseõiguse rakendamiseks võetud meetmetest teavitatakse ÜRO Julgeolekunõukogu	Välisministeerium, teavitades eelnevalt Vabariigi Valitsust
ELTL-i artiklid 347 ja 348	Siseturu toimimist kahjustada võivatest meetmetest teavitatakse EuroopaLiidu Nõukogu ja Euroopa Komisjoni	Valdkonna eest vastutav minister

Kriisiolukorra ajal korraldab rahvusvahelise lepinguga võetud kohustusest kõrvalekaldumisel rahvusvahelises lepingus sätestatud isikute teavitamist Välisministeerium. See on kooskõlas rahvusvahelise õiguse ja tavaga ning välissuhtlemisseaduse (VäSS) ning selles sätestatud Välisministeeriumi pädevusega.

Välisministeeriumi pädevuses on mh välislepingut puudutavate lepingukirjade edastamine välislepingu hoiulevõtjale (VäSSi § 21 lg 6) ning hoiulevõtja teavitamine välislepingu peatamisest (VäSSi § 23 lg 3), denonsseerimisest, lõpetamisest või sellest taganemisest (VäSSi § 27 lg 3). Samuti toimub diplomaatiline suhtlemine ja diplomaatiline kirjavahetus üldjuhul rahvusvahelise organisatsiooniga Välisministeeriumi kaudu. Riigisiseses otsustusprotsessis, mis eelneb rahvusvahelisele teavitamisele, tuleb kaasata asjakohased ministeeriumid ning Vabariigi Valitsus annab eelnevalt heakskiidu plaanitud teavitustele (nt kabinetinõupidamisel).

Kaetud on nii rahvusvahelises lepingus ettenähtud põhiõiguste ja -vabaduste kaitse kohus-tustest kõrvalekaldumise juhtudest teavitamine kui ka ÜRO põhikirja artikli 51 meetmetest informeerimine. Esimesel juhul on tegemist Välisministeeriumi teavitusülesandega tulenevalt VäSS-i § 23 lõikest 3 ning teisel juhul välislepingu täitmise pädevusega vastavalt VäSS-i § 23 lõikele 1. Juhinduvalt VäSS-i § 23 lõikest 1 tagab välislepingu täitmise Vabariigi Valitsus või selleks volitatud valitsusasutus. KORKS määrab riigisiseselt seaduse tasandil kindlaks, kes täidab rahvusvahelist teavitamiskohustust, et vältida rahvusvahelisel tasandil Eesti huvide kahjustamist.

Euroopa inimõiguste konventsiooni (EIÕK) artikli 15 lg 1 kohaselt võib riik taganeda rahva eluvõimet ähvardavas olukorras konventsiooniga võetud kohustustest ulatuses, mis on olukorra tõsiduse tõttu vältimatult vajalik. Artikli 15 kolmanda lõigu kohaselt on lepinguosalistel kohustus teavitada Euroopa Nõukogu hädaolukorrast, selle põhjustest ning selle käigus kasutusele võetud abinõudest (meetmetest), kui olukorra käigus taganetakse EIÕK-iga võetud
kohustustest.

13 Tallinna Ringkonnakohtu 22. oktoobri 2007. a otsus tsiviilasjas nr 2-06-9067/8.

Viimati uuendatud 02.10.2026

2.1.4. Põhiõiguste lepingutest kõrvalekaldumine

Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti (KPÕRP) artikli 4 lg 1 sätestab sarnaselt EIÕK-i artikliga 15 õiguse taganeda paktiga võetud kohustustest, kui olukord on sedavõrd terav, et ähvardab rahva püsimajäämist. Sama artikli lg 3 paneb kohustuse, et ÜRO kaudu teavitatakse paktiga liitunud riike rakendatud abinõudest, mis toovad kaasa KPÕRP-i kohustuste derogatsiooni.

EIÕK-i artiklit 15 ja KPÕRP-i artiklit 4 ei kohaldata automaatselt, nende aktiveerimiseks peab riik tegema teavitamistoiminguid. Lepingutest kõrvalekaldumisest teavitamine on eelkõige vajalik, et välistada Eesti rahvusvahelis-õiguslik vastutus sammude eest, mis on astutud kriisiolukorra lahendamiseks.

Teavitamine ei peata põhiseadusest tulenevate riigisiseste põhiõiguste ja -vabaduste kehtivust. Teavitamine on vajalik, kui riigisiseste meetmete kehtestamisel jõutakse veendumusele, et need väljuvad EIÕK-i või KPÕRP-iga tavapäraselt lubatavate piirangute raamidest. Euroopa Nõukogu soovitab vältida teavitusi, mille sõnastus jätab mulje, et teade lepingu täitmise ajutise peatamise kohta on esitatud „igaks juhuks” (vt riikide praktika ülevaadet EIÕK-i artikli 15 rakendamisel, punkt 82).

EIÕK-i artikli 15 alusel tehtav teavitus tuleks saata arvestusega, et see jõustub kättesaamisel Euroopa Nõukogu sekretariaadis (vt ka riikide praktika ülevaadet EIÕK-i artikli 15 rakendamisel, punkt 21). EIÕK-i alusel esitatud teavituse kehtivuse ja lubatavuse üle jääb lõplikuks otsustajaks EIK (vt ülevaadet kohtupraktikast). Kuna teavitamist vajavad põhiõiguste väga intensiivsed piirangud, on teavitamise riigisisesesse otsustusprotsessi kaasatud Vabariigi Valitsus,
kes annab eelneva heakskiidu kavandatavale teavitusele kabinetinõupidamisel (vt ka riikide

praktika ülevaadet EIÕK-i artikli 15 rakendamisel, lk 8–13). KORKS võtab seega arvesse kogemusi COVID-pandeemia ajal 20. märtsil 2020 Välisministeeriumi noodiga EIÕK-i artikli 15 ja KPÕRP-i artikli 4 alusel esitatud teavituse sõnastamise (ingl *measures may involve a derogation from certain obligations* – e.k meetmed võivad hõlmata erisuste tegemist teatud kohustuste täitmisel) ja menetlemisega, kui

teavitamise otsustamiseks konsulteeris Välisministeerium Riigikantselei ja Õiguskantsleri Kantseleiga.

Viimati uuendatud 24.09.2026

2.1.5. Enesekaitsemeetmetest teavitamine

ÜRO põhikirja artikli 51 kohaselt tuleb enesekaitseõiguse rakendamiseks võetud meetmetest (enesekaitsemeetmetest) viivitamata teavitada ÜRO Julgeolekunõukogu.

Rahvusvahelisest õigusest tulenevad teavituskohustused rakenduvad Eesti puhul eelkõige olukorras, kus põhiseaduse mõttes kuulutatakse välja erakorraline seisukord või sõjaseisukord ning kohaldatakse põhiseaduse § 130 alusel kehtestatud põhiõigusi ja -vabadusi piiravaid meetmeid.

ÜRO põhikirja artikli 51 alusel võetud meetmetest teavitamine ei ole välislepingu peatamine, vaid selle täitmine (VäSS-i § 23 lg 1). Välislepingu täitmise tagab üldjuhul see valitsusasutus, kelle valitsemisalasse leping kuulub. ÜRO põhikirja rakendamise tagamine on Välisministeeriumi valitsemisala, kuid enesekaitseõiguse teostamise otsustamine on seotud kõrgema täitevvõimu otsusega. Seega on õigusselguse tagamiseks ning teavitamistoimingute kiireks tegemiseks pandud seadusega Välisministeeriumile kohustus teavitada ÜRO põhikirja artikli 51 alusel rakendatud enesekaitsemeetmetest ÜRO-d, teavitades sellest eelnevalt Vabariigi Valitsust.

Viimati uuendatud 24.09.2026

2.1.6. Euroopa Liidu õigusest kõrvalekaldumine ja siseturu kaitse

Üldjuhul peab ka erakorralise ja sõjaseisukorra või muu sellise erakorralise olukorra ajal järgima EL-i õigust. Kui Eestis kuulutatakse välja sõjaolukord või erakorraline seisukord, ei tähenda see, et Eesti ei peaks enam järgima EL-i õiguses sätestatud nõudeid. Sellegipoolest võib riigi julgeoleku kaitsmine olla piisav põhjendus EL-i õigusest kõrvale kaldumiseks. Seda on täpsemalt käsitletud Justiitsministeeriumi tellitud analüüsis[7], mis lühidalt ütleb järgmist: EL-i aluslepingud (s.o Euroopa Liidu leping ning Euroopa Liidu toimimise leping) eeldavad üldiselt, et EL-i õiguse nõudeid järgitakse ka siis, kui riigis on kriisiolukord või kehtib erikord. Kui Eesti riigi julgeolek on ohus, peab riik tegema ohu tõrjumisel kõik selleks, et kohaldatavad meetmed ei rikuks EL-i õigust ega kahjustaks siseturgu.

Siiski on selge, et praktikas võib olla vaja rakendada meetmeid, mis siseturgu kahjustavad. Näiteks piirata kaupade kättesaadavust, kehtestada piirikontrolli või tavapärasest erinevaid nõudeid teenuseosutajatele jne. EL-i õigusest kõrvalekaldumist võib liikmesriik põhimõtteliselt

õigustada sellega, et on vaja tagada avalik kord või riiklik julgeolek. Selleks on kaks võimalust: EL-i õigusest kõrvalekaldumist on reguleeritud EL-i teiseses õiguses või liikmesriik tugineb otse aluslepingutele.

Esimene võimalus tähendab seda, et EL-i direktiivis või määruses, mis konkreetset küsimust reguleerib, on reguleeritud muu hulgas see, kas ja kuidas võib riigi julgeoleku huvides direktiivis või määruses sätestatud nõuetest kõrvale kalduda. Selliseid õigusakte ei ole palju, aga neid siiski leidub. Näiteks on see reguleeritud audiovisuaalsete meediateenuste puhul, mille direktiivis sätestatakse üldine nõue, et liikmesriik peab tagama teistest liikmesriikidest pärinevate audiovisuaalmeedia teenuste vastuvõtmise vabaduse, kuid võib rakendada piiravaid meetmeid, kui see on vajalik avaliku julgeoleku tagamiseks.

Teine võimalus tähendab seda, et liikmesriik õigustab EL-i õigusest kõrvalekaldumist, tuginedes otse aluslepingu sättele. Näiteks võib liikmesriik kehtestada impordipiiranguid, kui see on vajalik julgeoleku tagamiseks, ning õigustada seda, tuginedes Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELTL) artiklile 36. Aluslepingutest leiab sätteid, kus käsitletakse nõuetest kõrvalekaldumist juhul, kui see on vajalik riigi julgeoleku tagamiseks. Lisaks võib tugineda ELTL-i artiklile 4, kus sätestatakse üldine EL-i ning liikmesriikide pädevuse jaotus. Viidatud artikli lg 2 järgi austab EL riigi põhifunktsioone, sh riigi territoriaalse terviklikkuse tagamist, avaliku korra säilitamist ja riigi julgeoleku kaitsmist ning riigi julgeolek on liikmesriikide ainuvastutus. Artiklit võib tõlgendada nii, et liikmesriik võib kehtestada erandeid oma julgeoleku tagamiseks, sest riigi julgeoleku tagamine on liikmesriigi ülesanne. Siiski peab erandite kehtestamisel jälgima, et need oleksid proportsionaalsed ega põhjustaks meelevaldset ebavõrdset kohtlemist.

Kui liikmesriik soovib rakendada meetmeid, mis lähevad vastuollu EL-i õigusega (tuginedes seejuures kas teiseses õiguses või aluslepingutes sätestatud alusele), ning sellised meetmed võivad kahjustada siseturu toimimist, peab ELTL-i artikli 347 järgi konsulteerima teiste liikmesriikidega. Täpsemalt on artikkel 347 sõnastatud nii: „Liikmesriigid konsulteerivad omavahel, et astuda koos vajalikke samme, selleks et takistada siseturu toimimise kahjustamist meetmete tõttu, mida mõni liikmesriik võib olla sunnitud tarvitusele võtma tõsiste õiguskorda kahjustada võivate riigisiseste häirete puhul, sõja või endas sõjaohtu kätkeva tõsise rahvusvahelise pinge korral või selleks, et täita endale rahu ja rahvusvahelise julgeoleku säilitamiseks võetud kohustusi.”

Selliseid konsultatsioone ei peaks pidama mitte riikide vahel, vaid EL-i institutsioonide, nt EL-i nõukogu kaudu.

Lisaks on ELTL-i artikli 348 esimeses lauses sätestatud: „Kui artiklites 346 ja 347 märgitud asjaoludel võetud meetmetest tulenevalt kahjustatakse konkurentsitingimusi siseturul, uurib komisjon koos asjaomase riigiga, kuidas viia meetmed vastavusse aluslepingutes sätestatud eeskirjadega.”

Sellest artiklist järeldub, et lisaks nõukogule on vaja teavitada ka Euroopa Komisjoni, sest artikli rakendamise eeldus on komisjoni teadlikkus asjaoludest.

Eelnevast tulenevalt sätestatakse KORKS-is, et kui kriisiolukorra ajal on vaja rakendada meetmeid, mis võivad kahjustada siseturu toimimist ELTL-i artikli 347 tähenduses, teavitatakse Euroopa Liidu Nõukogu ja Euroopa Komisjoni meetmetest enne nende rakendamist.

Siseturu toimimist kahjustada võivaid meetmeid on mitmesuguseid, sest siseturg on EL-i õiguses väga lai mõiste, mis põhineb neljal vabadusel: kaupade, kapitali, teenuste ja inimeste vaba liikumine. Selle tagamiseks on EL kehtestanud väga palju õigusakte väga paljudes valdkonda-des. Näiteks on siseturu loomiseks kehtestatud kõik standarditega seotud nõuded, töötajate kaitse nõuded, ohutusnõuded, finantssektorile kehtivad nõuded, keskkonnakaitse nõuded jne. Seega on suur osa EL-i pädevuses olevatest valdkondadest seotud siseturu tagamisega. Isegi õigusriigi põhimõtte järgimine on sellega seotud, sest ettevõtetel ja töötajatel peab olema võimalik oma õigusi kaitsta igas liikmesriigis.

See tähendab, et kui Eesti kehtestatud meede läheb vastuollu EL-i nõudega, peab hindama, kas see võib kahjustada ka siseturu toimimist, sest on suur tõenäosus, et meetmel on kokkupuude siseturuga.

Teavitama peaks üldjuhul enne meetmete rakendamist. Sel juhul on võimalik ELTL-i artikleid 347 ja 348 rakendada ning nii teiste liikmesriikide kui ka komisjoniga konsulteerida. Kui Eestil on vaja meetmeid rakendada viivitamata, tuleb meetmetest teavitada esimesel võimalusel.

Nii Euroopa Komisjoni kui ka EL-i nõukogu teavitamist korraldab valdkonna eest vastutav minister. Teavitamiseks kasutatakse tavapäraseid mooduseid, nt ministri nimel ametliku kirja saatmist komisjonile ja nõukogule.

Kui Euroopa Liidu õiguses või Eesti õigusaktides on EL-i Nõukogu ja Euroopa Komisjoni teavitamist reguleeritud eelkirjeldatust erinevalt, kohaldatakse nendes õigusaktides sätestatut.

See tähendab, et kuigi ELTL-i artikleid 347 ja 348 võib kohaldada ka siis, kui meetmete rakendamine on reguleeritud teiseses õiguses, võib vastavas direktiivis või määruses olla ette nähtud eraldi teavitamise kord. Näiteks audiovisuaalmeedia teenuste direktiivis on ette nähtud kord, millal ja millest tuleb komisjoni ja teisi liikmesriike teavitada. Kuigi praktikas korraldaks Eestis sellist teavitamist audiovisuaalmeedia teenuste puhul samuti vastava valdkonna eest vastutav minister, ei saa välistada, et mõnes õigusaktis võib see olla sätestatud teisiti. Ka Eesti riigisisesest õigusest leiab erisätteid. Nt peaks Vabariigi Valitsus kehtiva riigipiiri seaduse alusel kehtestama määruse, kus reguleeritakse muu hulgas seda, kuidas Eesti teavitab Euroopa Komisjoni ja liikmesriike piirikontrolli ja riigipiiri valvamise kehtestamisest sisepiiril. Seega, kui EL-i või Eesti õiguses on teavitamist reguleeritud erinevalt, tuleb lähtuda ELi õigusaktidest,
mitte KORKS-ist.

Põhiseadus (PS) eristab kolme erikorda: eriolukord, erakorraline seisukord ja sõjaseisukord. Lisaks mainib PS mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni, mis on tegevuste kogumid nii kriisiolukorra aja kui ka selle väliselt, mitte iseseisev erikord. Erikorra eesmärk on anda kindlaksmääratud isikutele, institutsioonidele või asutustele riiki ähvardavate tõsiste ja vahetute ohtude tõrjumiseks eripädevus ja -volitus, kuna õiguskorras ettenähtud tavapäraste kriisiolukorra lahendamise meetmete ja juhtimiskorraldusega ei ole võimalik ohtu kiiresti tõrjuda. Erikord võimaldab kehtestada riigikorralduse

erisused, mis võimu kontsentreerumise tõttu kiirendavad demokraatlikku otsustusprotsessi. Erikord on nn tööriistakast olukorra lahendamiseks. Olukord, mille lahendamiseks on vaja välja kuulutada erikord, võib olla jätkuv ja sama, kuid muutunud on ohu raskusaste (ulatus) ja kestus. Eriolukord kuulutatakse välja *post factum* – nakkushaigus juba levib, loodusõnnetus ja katastroof on juba aset leidnud.

Kriisiolukorra lahendamiseks võib välja kuulutada eriolukorra, erakorralise või sõjaseisukorra. Kõigi kolme erikorra väljakuulutamise tingimus on see, et olukorda ei ole võimalik lahendada ilma erikorra ajaks ette nähtud juhtimisvolitusi rakendamata või isiku põhiõigusi ja -vabadusi piiravaid meetmeid kohaldamata.

Eriolukorra väljakuulutamisega loetakse alati tekkinuks kriisiolukord. Kriisiolukord võib olla piirkondlik, nagu on PS-i § 87 punkti 8 järgi eriolukord. Kui riigis kehtib vastavalt PS-i § 87 punktile 8 eriolukord riigi mõnes osas, siis on Vabariigi Valitsuse otsustada, kas kriisiolukord kehtib ainult eriolukorra piirkonnas või laiemalt, nt üle Eesti. See oleneb suuresti sellest, kas on vajalik kehtestada üle-eestilisi piiranguid või on tegu lokaalse sündmusega. Samas on põhjendamatu kehtestada kriisiolukord või eriolukord kogu Eestis, kui olukorrast on mõjutatud eelkõige ühe piirkonna elanikud. Seega oleneb kriisiolukorra, sh selle lahendamiseks välja kuulutatud eriolukorra piirkond lahendatava olukorra tõsidusest ning ka sellest, kas selle lahendamiseks on vaja

kaasata ressurssi muudest Eesti piirkondadest, kus nt eriolukorda ei ole kehtestatud (nt asjade sundkoormamiseks).

Erakorralise seisukorra või sõjaseisukorra väljakuulutamisega loetakse alati tekkinuks riigikaitseline kriisiolukord. Mobilisatsiooni käigus tagatakse Kaitseväe sõjaaja üksuste valmisolek sõjaliseks tegevuseks ning demobilisatsiooni tulemusena viiakse Kaitseväe sõjaaja üksused mobilisatsioonile eelnenud valmisolekusse. Mobilisatsiooni väljakuulutamisega loetakse riigikaitseline kriisiolukord tekkinuks üksnes juhul, kui on täidetud järgmised tingimused:

1. on oht riigi julgeolekule või põhiseaduslikule korrale või
2. on vaja osaleda kollektiivse enesekaitse operatsioonil.

Demobilisatsiooni ajal kehtib riigikaitseline kriisiolukord edasi üksnes juhul, kui on täidetud samad tingimused, mis mobilisatsiooni puhul.

Mõlemad on Vabariigi Valitsuse diskretsioonotsused. Mobilisatsiooni võib välja kuulutada ka rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil osalemiseks juhul, kui Eesti Vabariiki sõjaline oht niivõrd ei ähvarda, et oleks täidetud kõik KORKS-i § 4 lõikes 1 sätestatud tingimused. Sõjategevuse lõppemise korral demobilisatsiooni korraldades aga ei pruugi riiki ähvardav oht olla täielikult kõrvaldatud, nt võib jätkuvalt olla ohus põhiseaduslike institutsioonide toimimine ning kõik KORKS-i § 4 lõikes 1 sätestatud tingimused võivad olla veel mõnda aega täidetud.

7 Holger Schwemer, Euroopa Liidu õiguse ja liikmesriigi rahvusliku julgeoleku erandite analüüs, Justiitsministeerium, riigikaitseõiguse revisjon.

Viimati uuendatud 24.09.2026

2.1.7. Kriisiolukorra lõpetamine ning teavitamine

Vabariigi Valitsusel on kohustus hinnata kriisiolukorra põhjustanud asjaolusid ja tingimusi järjepidevalt. Kui langevad ära kriisiolukorra kehtestamise asjaolud või tingimused ning uusi ei esine, peab Vabariigi Valitsus kriisiolukorra lõpetama – valitsus saab seda teha kriisiolukorra puhul, mis ei ole kehtestatud mobilisatsiooni, erakorralise seisukorra ja sõjaseisukorra tõttu, kuna neid olukordi ei kuuluta välja Vabariigi Valitsus.
Riigikaitselise kriisiolukorra kehtestamise otsuse peab Riigikogu üle vaatama vähemalt iga kolme kuu järel. Kui riigikaitselise kriisiolukorra põhjustanud asjaolud on ära langenud, otsustab Riigikogu riigikaitselise kriisiolukorra kehtestamise heakskiidu lõpetada.

Vabariigi Valitsusel on kohustus teavitada kriisiolukorra kehtestamisest ja selle aluseks olevatest asjaoludest ning kriisiolukorra lõppemisest Riigikogu ja Vabariigi Presidenti, kuna neil põhiseaduslikel institutsioonidel on roll kriisiolukorra lahendamisel, eelkõige kui tekib vajadus erakorraline seisukord või sõjaseisukord välja kuulutada. Seega on oluline hoida nad infoväljas. Vabariigi Valitsusel ei ole eelnimetatud põhiseaduslike institutsioonide teavitamise kohustust, kui kriisiolukord loetakse automaatselt saabunuks erakorralise seisukorra, sõjaseisukorra või mobilisatsiooni väljakuulutamise tõttu.

Viimati uuendatud 24.09.2026

2.2. Kriisiolukorra lahendamine (juhtimine)

Kriisiolukorra lahendamine eeldab selget vastutust, koordineeritud juhtimist ja asjaomaste asutuste ning isikute koostööd. Kriisiolukorda lahendatakse võimalikult tavapärase ülesannete ja pädevuste jaotuse alusel, rakendades vajaduse korral KORKS-is ette nähtud täiendavaid juhtimis- ja koordineerimismehhanisme. Peatükis käsitletakse kriisiolukorra lahendamise korraldust, juhtimisvastutust, koostööd ja otsustamist.

Viimati uuendatud 25.09.2026

2.2.1. Kriisijuhtimine ja kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutus

Kriisijuhtimise eesmärk on tagada, et kriisiolukorra lahendamisel oleks selge, kes juhib, kes otsustab, kes täidab ning millal tuleb küsimus viia järgmisele juhtimistasandile.

KORKS ei asenda asutuste tavapärast pädevust ega Vabariigi Valitsuse seadusest (VVS) ja valdkonnaseadustest tulenevat juhtimiskorraldust. KORKS loob aluse erisusteks kriisiolukorraks valmistumise ja kriisiolukorra lahendamise juhtimiskorra ning annab vajaduse korral täiendavad volitused. VVS-i järgi on ministeerium oma valitsemisalas olevate ametite, inspektsioonide ja muude riigiasutuste kõrgemalseisev organ ning kantsler koordineerib ministeeriumi valitsemisalas olevate riigiasutuste tegevust.

Kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutus

Lahendav asutus korraldab konkreetse kriisiolukorra või selle osa lahendamist. Lahendava asutuse ülesanne on tagada, et tema vastutusvaldkonnas kujuneb kriisiolukorra lahendamiseks vajalik olukorrapilt, koordineeritakse tegevusi, valmistatakse ette otsuseid ning rakendatakse kriisiplaanides ette nähtud meetmeid kriisiolukorra või selle osa lahendamiseks

Lahendav asutus ei asenda Vabariigi Valitsust, peaministrit, ministeeriumi ega teisi kriisiolukorra lahendamises osalevaid asutusi. Samuti ei võta lahendav asutus üldjuhul üle teiste asutuste seadusest tulenevaid ülesandeid. Kriisiolukorra lahendamisel juhib ja koordineerib ta tegevusi ulatuses, mis on vajalik tema vastutusalasse kuuluva olukorra või selle osa lahendamiseks..

KORKS-i järgi võib lahendav asutus olla:

1. seaduses või riigi kriisiplaanis määratud valitsusasutus;
2. elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja või tema määratud asutus;
3. kohaliku omavalitsuse üksuse ametiasutus.

Kui lahendavat valitsusasutust ei ole seaduses või riigi kriisiplaanis määratud või mitme asutuse vastutusvaldkond kattub, määrab selle Vabariigi Valitsus. Kriisiolukorra lahendamiseks võib olla määratud ka mitu vastutavat valitsusasutust.

Lahendava asutuse peamised ülesanded on üldjuhul:

1. olukorra jälgimine ja üldpildi loomine;
2. kriisiolukorra lahendamiseks vajalike tegevuste koordineerimine;
3. asutuste ja isikute koostöö korraldamine;
4. juhtimisotsuste ettevalmistamine;
5. kriisiplaani rakendamise korraldamine;
6. vajaduse korral kõrgema juhtimistasandi teavitamine ja otsustusvajaduste esitamine.

Ava kõik

Kriisijuhtimine lühidalt

Kriisijuhtimine ei alga kriisiolukorra või erikorra kehtestamisega. Ohtu või häiret lahendab esmalt asutus või isik, kelle pädevusse ülesanne kuulub. Vajaduse korral kaasatakse teised osalised, suurendatakse valmisolekut ning võetakse kasutusele kriisiplaan või selle osa. Kriisiplaani võib KORKS-i järgi võtta kasutusele ka enne kriisiolukorda seda põhjustada võiva ohu tõrjumiseks.

Kui olukorda ei saa lähimuse põhimõttest lähtudes pädeval tasandil lahendada ning täidetud on KORKS-i §-s 4 sätestatud kriisiolukorra kehtestamise või tekkimise eeldused, rakendub KORKS-i kriisiolukorra juhtimiskorraldus.

Kriisiolukorra ajal võib juhtimist vaadelda nelja omavahel seotud tasandina, mida kirjeldab järgnev tabel.

Tabel 23. Kriisijuhtimise tasandid

Juhtimistasand	Kes?	Põhiroll
Vabariigi Valitsuse tasand	Vabariigi Valitsus, peaminister kriisiolukorra juhina, Riigikantselei VVd toetava organina	Vabariigi Valitsus otsustab kriisiolukorra lahendamise eesmärgi ja prioriteedid. Peaminister tagab Vabariigi Valitsuse tegevuse ühtsuse ja koordineerituse. Riigikantselei koordineerib täidesaatva riigivõimu asutuste tegevust
Ministeeriumite tasand	Minister ja ministeerium	Tagab oma valitsemisala tegevuse ühtsuse, koordineerib tegevust teiste ministeeriumidega ja toetab oma valdkonnas lahendavat asutust
Asutuste tasand	Kriisiolukorra lahendamise eest vastutav valitsusasutus	Korraldab oma vastutusvaldkonna kriisiolukorra või kriisiolukorra sündmuse lahendamist ning seob selleks vajalikud tegevused ja osalised tervikuks
Regionaalne tasand	Päästeamet, Regionaalne kriisikomisjon (RKK)	Päästeameti juhtimisel korraldab asutuste ja KOV koostööd ja teabevahetust

Need tasandid ei moodusta üht hierarhilist käsuliini. Iga asutus ja isik jätkab oma pädevuse kohaste ülesannete täitmist. Kõrgema tasandi roll suureneb juhul, kui vaja on tagada mitme valdkonna tegevuse ühtsus, lahendada vastutuse või ressursi küsimus või kasutada KORKS-is konkreetsele juhtimistasandile antud volitust. KORKS-i § 36 säilitab ülesannete täitmise pädevatel asutustel, kuid annab Vabariigi Valitsusele, kriisiolukorra juhile ja kriisiolukorra lahendamise eest vastutavale täidesaatva riigivõimu

asutusele (edaspidi lahendav asutus) kriisiolukorrajuhtimiseks ja selle lahendamiseks täiendavad õigused ja pädevuse.

Kriisireguleerimise põhimõtted

Eesti kriisireguleerimine lähtub neljast omavahel seotud põhimõttest:

1. **Detsentraliseeritus** tähendab, et iga ministeerium vastutab oma valitsemisala kriisivalmiduse ja oma vastutusvaldkonda kuuluvate ülesannete täitmise eest.
2. **Ametkondadeülene koostöö** (riigikaitse lai käsitlus) tähendab, et asutused ja isikud teevad ohtudeks ja kriisiolukordadeks valmistumisel ning nende lahendamisel koostööd ning osutavad üksteisele abi.
3. **Ülesannete jäävus** tähendab, et kriisiolukord ei lõpeta asutuste tavapäraseid ülesandeid ega pädevust. Kriisiolukorra ajal tuleb tagada esmajärjekorras kriisiülesannete täitmine.
4. **Subsidiaarsus** ehk lähimus tähendab, et olukorra lahendab võimalikult madalal tasandil asutus või isik, kellel on selleks vajalik pädevus ja võime. Kõrgemale tasandile viiakse küsimus siis, kui madalama tasandi võimalustest ei piisa.

KORKS väljendab eelkõige lähimuse ja koostöö põhimõtet §-s 3, mille kohaselt valmistub kriisiolukorraks ja lahendab seda iga asutus, isik ja põhiseaduslik institutsioon oma pädevuse kohaselt võimalikult madalal tasandil ning asutused ja isikud teevad omavahel koostööd ja osutavad abi.

Praktiline tähendus: vastutus jääb pädevale asutusele, koostöö seob asutuste tegevused tervikuks ning kesksemat juhtimist kasutatakse siis, kui see on vajalik.

Kes juhib kriisiolukorra lahendamist?

Vabariigi Valitsus ja kriisiolukorra juht

Vabariigi Valitsus (vaata ka **ptk 3.1.3**.) otsustab kriisiolukorra lahendamise eesmärgi ja prioriteedid ning määrab vajaduse korral kriisiolukorra lahendamise eest vastutava asutuse.

Kriisiolukorra juht on peaminister (vaata ka **ptk 3.1.4.**). Peaministri ülesanne on tagada Vabariigi Valitsuse tegevuse ühtsus ja koordineeritus, mitte võtta üle asutuste operatiivset juhtimist.

Riigikantselei (vaata ka **ptk 3.2.1.**) koordineerib kriisiolukorra lahendamisel täidesaatva riigivõimu asutuste tegevust. See on riigiülene koordineeriv roll ning ei asenda ministeeriumi vastutust oma valitsemisala ega lahendava asutuse vastutust konkreetse sündmuse lahendamise eest.

Minister ja ministeerium

Ministeerium (vaata ka **ptk 3.2.2.**) korraldab kriisiolukorraks valmistumist oma valitsemisalas ning kriisiolukorra ajal tagab valitsemisala tegevuse ühtsuse ja koordineerituse teiste ministeeriumidega ning toetab oma valdkonnas lahendavat asutust.

VVS-i järgi on ministeerium tema valitsemisalas olevate ametite, inspektsioonide ja muude riigiasutuste suhtes kõrgemalseisev asutus ning kantsler koordineerib valitsemisalas olevate riigiasutuste tegevust.

Seega säilib kriisiolukorra ajal ministeeriumi vastutus valitsemisala juhtimise eest, kuid konkreetse sündmuse või olukorra või selle osa vahetut lahendamist korraldab selleks määratud lahendav asutus.

Ministeerium ja lahendav asutus ei ole konkureerivad juhtimistasandid:

1. minister juhib ja ministeerium koordineerib valitsemisala;
2. lahendav asutus korraldab talle määratud sündmuse või olukorra vahetut lahendamist.

Regionaalne ja kohalik tasand

Päästeamet toetab kriisiolukorra lahendamist regionaalsel tasandil, korraldades koostööd ja teabevahetust riigivõimu asutuste ja kohaliku omavalitsuse üksuste vahel, nõustades kohalikke omavalitsusi ning juhtides regionaalset kriisikomisjoni. Regionaalne kriisikomisjon ei ole kriisiolukorra lahendamise operatiivjuht ega asenda lahendavat asutust, vaid toetab tema tegevust kohalikul tasandil

Kohalik omavalitsus (vaata ka **ptk 3.3.**) täidab kriisiolukorra ajal talle seadusega pandud ülesandeid ning kohaliku omavalitsuse kriisikomisjon koordineerib kriisireguleerimist kohaliku omavalitsuse üksuses. Elanikkonnakaitse tegevuste puhul on sõltumata kriisiolukorra olemusest kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutus Päästeamet.

Viimati uuendatud 02.10.2026

2.2.2. Kriisiplaan kui juhtimise eelkokkulepe

Juhtimis- ja koostöösuhteid ei peaks kriisiolukorra tekkimisel alles looma.

Riigi kriisiplaanis (vt kriisiplaani ptk) määratakse muu hulgas kriisiolukorra lahendamise eesmärgid ja prioriteedid, täidesaatva riigivõimu asutuste kriisiülesanded ja peamised võimed, lahendav asutus ning kriisiolukorra lahendamise juhtimise ja koostöö kord.

Asutuse kriisiplaanis määratakse omakorda kriisiplaani rakendamiseks vajalikud tegevused, võimed, juhtimine ja koostöö. Plaani rakendamisse kaasatav asutus või isik osaleb plaani koostamisel ning tagab rakendamisel eelnevalt kokku lepitud võimed.

Kriisiplaan peab seetõttu andma juba valmistumisel vastuse vähemalt küsimustele: kes juhib, kes toetab,

millise võimega, millal tegevus käivitatakse ning milline küsimus tuleb viia järgmisele juhtimistasandile.

Viimati uuendatud 24.09.2026

2.2.3. Riigikaitselise kriisiolukorra juhtimise erisused

Riigikaitselise kriisiolukorra ajal kehtib KORKS-i üldine kriisijuhtimise raamistik: Vabariigi Valitsus määrab eesmärgid ja prioriteedid, peaminister on kriisiolukorra juht ning ministeeriumid ja lahendavad asutused täidavad ülesandeid.

Riigikaitselise kriisiolukorra puhul tuleb samal ajal arvestada sõjalise kaitse juhtimise erisustega.

Sõjalise kaitse juhtimine

Kaitsevägi on Kaitseministeeriumi valitsemisalas olev sõjaväeliselt korraldatud valitsusasutus. Kaitseväge juhib ainujuhtimise põhimõttel Kaitseväe juhataja, kes allub valdkonna eest vastu-tavale ministrile. Ministril ei ole Kaitseväe juhataja üle sõjaväelist käsuõigust Kaitseväe korral-duse seaduse tähenduses.

Seetõttu ei asenda KORKS-i üldine kriisijuhtimine Kaitseväe sõjalist käsuliini. Vabariigi Valit-suse, kriisiolukorra juhi (peaministri) ja ministeeriumi strateegiline ning valdkondlik juhtimine ja Kaitseväe sõjaline juhtimine toimivad kõrvuti seaduses määratud pädevuse piires.

KORKS annab Kaitseväele riigikaitselise kriisiolukorra ajal eripädevusi. Näiteks võib Kaitsevägi KORKS-i §-s 44 sätestatud tingimustel anda korraldusi ka juhul, kui ta ise ei ole

lahendav asutus. KORKS-i § 40 näeb Kaitseväele riigi sõjaliseks kaitseks vältimatu vajaduse korral ette ka erisused teatud õigusnormide täitmisel ja seda seetõttu, et riigi sõjaliseks kaitseks valmistumine ja sõjaline kaitsmine on riigi ja rahva püsimajäämise seisukohalt prioriteetsed.

Kaitseväe täpsemaid eripädevusi käsitletakse Kaitseväe peatükis.

Viimati uuendatud 24.09.2026

2.2.4. Sisejulgeolek ja elanikkonnakaitse juhtimise erisused

KORKS-i üldise kriisijuhtimise kõrval ei teki eraldi ühtset „sisejulgeoleku käsuliini" klassikalises hierarhilises mõttes, kuid riigikaitselise kriisiolukorra ajal ei toimi sisejulgeoleku valdkond ka täielikult killustatult. Sisejulgeoleku asutused (eelkõige Politsei- ja Piirivalveamet, Kaitsepolit-seiamet ning Päästeamet) jätkavad eriseadustest ning KORKS-st tulenevate ülesannete täitmist, kuid nende tegevus seotakse kriisiolukorras ühtseks tervikuks Vabariigi Valitsuse ja siseministri juhtimisel ning Siseministeeriumi koordineerimisel.

See lähenemine on kooskõlas Eesti julgeolekupoliitika aluspõhimõtetega ning varasema erakorralise seisukorra õiguse loogikaga, kus sisekaitseülesannete koordineerimine koondus sisekaitseülema institutsiooni kaudu. Kuigi KORKS sellist ametikohta enam otseselt ei sätesta, täidab sisekaitseülesannete strateegilise koordineerimise rolli riigikaitselise kriisiolukorra ajal sisuliselt Siseministeerium siseministri juhtimisel, tagades sisejulgeoleku asutuste tegevuse ühtsuse ja prioriteetide kooskõla.

Riigikaitselise kriisiolukorra ajal kaitseb KORKS muu hulgas PPA ja KAPO operatiivse juhtimise iseseisvust sellega, et Kaitsevägi saab neile kui lahendavale valitsusasutusele § 44 korralduse anda üksnes vastava asutuse juhi nõusolekul.

Päästeametil on eraldi seadusest tulenev roll elanikkonnakaitses: sõltumata kriisiolukorra olemusest on Päästeamet elanikkonnakaitse tegevuste puhul kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutus ning koordineerib nende tegevuste õigeaegset rakendamist.

Seetõttu kujuneb riigikaitselises kriisiolukorras s koordineeritud tegevused järgmiste osapoolte vahel, mille käigus:

1. Kaitsevägi tegutseb sõjalise käsuliini alusel riigi sõjaliseks kaitseks;
2. Siseministeerium koordineerib siseministri juhtimisel sisejulgeoleku asutuste tegevust ja prioriteete;
3. PPA ja KAPO täidavad oma pädevusse kuuluvaid ülesandeid operatiivselt ja iseseisvalt;
4. Päästeamet juhib elanikkonnakaitse tegevusi;
5. teised asutused täidavad neile määratud ülesandeid.

Neid tegevusi ühendavad Vabariigi Valitsuse määratud eesmärgid ja prioriteedid, peaministri koordineeriv roll ning KORKS-is sätestatud koostöö- ja juhtimiskorraldus.

Viimati uuendatud 24.09.2026

2.3. Eriolukord

PS-i § 87 punkti 8 kohaselt on Vabariigi Valitsuse pädevuses kuulutada välja eriolukord kas kogu riigis või mõnes piirkonnas. Eriolukorra võib välja kuulutada loodusõnnetusest, katastroofist või nakkushaiguse levikust põhjustatud olukorra lahendamiseks. Eriolukorra väljakuulutamise peab tingima asjaolu, et olukorda ei ole võimalik lahendada seaduses esitatud eriolukor ra ajaks ette nähtud juhtimisvolitusi rakendamata ning isiku põhiõigusi ja -vabadusi piiramata.

Eriolukord kuulutatakse välja eelkõige siis, kui sündmus on juba toimunud – kuna PS sätestab selgelt, et eriolukorra väljakuulutamiseks peab olema tegu loodusõnnetusega, katastroofiga või nakkushaiguse levikuga, mitte üksnes ohuga nende tekkeks. Eriolukord võimaldab kasutada lisameetmeid võrreldes tavapärase sündmustele reageerimisega.

Katastroofi puhul on rõhuasetus eelkõige sündmuse tagajärgede ulatusel. KORKS eristab loodusõnnetust ja inimtegevusest põhjustatud katastroofi kui kaht tsiviilkriisi liiki (§ 4 lg 2). Katastroofi korral võib sattuda ohtu elanikele turvalise füüsilise keskkonna tagamine, elutähtsate teenuste toimimine või riigi elementaarne juhtimine ja toimimine. Katastroofi üks kriteerium on ühiskonna toimimine, ehk katastroofi tagajärjel võib ohtu sattuda elanikele turvalise füüsilise keskkonna ja elutähtsate teenuste tagamine või riigi elementaarne juhtimine ning toimimine. Katastroofi mõistet ei kasutata, Kui on tegu sabotaaži või terroriaktiga, siis oma olemuselt on tegu riigikaitselise kriisiolukorraga, mitte katastrooiga.

Nakkushaigusena mõistetakse nakkushaigust NETS-i tähenduses ja loomataudi VS-i tähenduses (§ 4 lg 3). Nakkushaigus on haigus või haigustunnusteta kandlusseisund, mis on põhjustatud nakkustekitaja sattumisest organismi ja mis levib või mille puhul on alust oletada levikut inimeselt inimesele või loomalt inimesele otseselt või kaudselt. Eriti ohtlik nakkushaigus on NETS-i kohaselt suure nakatuvusega haigus, mis levib kiiresti ja ulatuslikult või mille kulg on raske või eluohtlik. NETS määrab eriti ohtlikeks nakkushaigusteks katku, koolera, kollapalaviku, viiruslikud hemorraagilised palavikud ja tuberkuloosi. Loomataud on VS-i tähenduses loomade nakkushaigus või muu haigus, mis võib ohustada loomade tervist, loomakasvatust, toidujulge-olekut, majandust või teatud juhtudel ka inimeste tervist. Ulatusliku leviku korral võib loomataud põhjustada märkimisväärseid häireid ühiskonna toimimises ning olla aluseks KORKS-i tähenduses tsiviilkriisile.

Esimest korda taasiseseisvunud Eesti ajaloos kuulutas Vabariigi Valitsus Eestis välja eriolukorra 12.03.2020. Eriolukord kehtis kuni 17.05.2020. Eriolukord kuulutati välja COVID-19 haigust põhjustava koroonaviiruse SARS-CoV-2 pandeemilise leviku tõttu. Eesmärgid, miks Vabariigi Valitsus eriolukorra välja kuulutas, olid järgmised: tõkestada COVID-19 edasine levik Eestisse ja Eestis, tagada tervishoiusüsteemi toimetulek COVID-19 tõrje ja raviga, tagada

inimeste toimetulek COVID-19-st tuleneva kaudse mõjuga ning tagada Eesti majanduse võimalikult normaalne toimimine. Eriolukord kehtis kuni 17.05.2020, alates 18. maist säilitati osa põhiõiguste piiranguid NETS-i ja riigipiiri seaduse (RIPS) alusel.

Kriisiolukorra kehtestamine toob kaasa järgmise:

1. asutused, KOV-id ja ettevõtjad peavad täitma püsivaid kriisiülesandeid;

2. Riigikantselei koordineerib täidesaatva riigivõimu asutuste tegevust kriisiolukorra lahendamisel;
3. Päästeamet toetab kriisiolukorra lahendamise eest vastutavat asutust teabevahetuse ja koostöö korraldamisega ja nõustab kohaliku omavalitsuse üksusi;
4. kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutus võib anda täidesaatva riigivõimu asutusele, kohaliku omavalitsuse üksusele või muule avaliku võimu kandjale korraldusi kriisiolukorra lahendamiseks;
5. kriisiolukorra juht (peaminister) võib anda korraldusi ministrile või kriisiolukorra lahendamise eest vastutavale asutusele, kui minister / lahendav asutus ei tee seda ise või piisavalt operatiivselt;
6. tekib isikule püsiva kriisiülesande täitmiseks ameti- ja töökohajärgse töökohustuse rakendamise võimalus;
7. tekib isikule täiendavate töö- ja teenistusülesannete andmise võimalus, samuti võimalus saata ta vajaduse korral täitma neid teise ametiasutuse või isiku juurde ning väljapoole alalist töö- või teenistuskohta;
8. kehtestub riikliku järelevalve tegemine kohaldatud piiravate meetmete täitmise üle.
9. Võib määrata ühekordseid kriisiülesandeid

Eriolukorras võib kohaldada järgmisi **piiravaid meetmeid**:

1. sideettevõtjal lõppkasutajale sideteenuse osutamise või sellele juurdepääsu piiramise kohustus;
2. liikumispiirang;
3. teadete ja õigusaktide avaldamise kohustus;
4. asja sundkasutamine ja sundvõõrandamine (nt Päästeameti poolt evakuatsiooniks või varjumiseks);
5. avalike kogunemiste, koosolekute korraldamise ja pidamise keelamine;
6. finantssektori erandid (§ 35);
7. kodanikukohustuse rakendamise võimalus;
8. ühekordsete kriisiülesannete andmise võimalus.

Viimati uuendatud 17.09.2026

2.3.1. Eriolukorra lõpetamine

Kui eriolukorra väljakuulutamise tinginud asjaolud on ära langenud, peab Vabariigi Valitsus eriolukorra lõpetama. Näiteks kui olukorra lahendamiseks ei ole vaja enam kasutada seaduses toodud juhtimiskorraldust, meetmeid, võimeid, vahendeid ja varu. Sündmuse lahendamine võib jätkuda eriseaduse järgi (nt NETS).

Eriolukorra välja kuulutamise ja lõpetamise otsused peavad vastama põhiseadusele , seadustele ja

välislepingutele. Järelevalvet selle üle teeb õiguskantsler. Kui õiguskantsler leiab, otsus on kas täielikult või osaliselt põhiseaduse, seaduse või välislepinguga vastuolus, esitab ta viivitamata vastava otsuse tegijale taotluse viia otsus vastavusse põhiseaduse, seaduse või välislepinguga. Kui otsuse tegija seda õiguskantsleri määratud tähtaja jooksul ei tee, on õiguskantsleril õigus pöörduda Riigikohtu poole taotlusega peatada otsuse kehtivus kuni selle põhiseaduse, seaduse või välislepinguga kooskõlla viimiseni.

Viimati uuendatud 17.09.2026

2.4. Erakorraline seisukord

Riigikogu võib Vabariigi Presidendi või Vabariigi Valitsuse ettepanekul välja kuulutada erakorralise seisukorra (§ 28; PS § 65 p 14). Seejuures on Riigikogul õigus jätta ettepanek rahuldamata (PS § 129).

Erakorraline seisukord kehtib kogu riigis ning on mõeldud olukordadeks, mille puhul ähvardab põhiseaduslikku korda tõsine oht, mida ei ole võimalik lahendada erakorralise seisukorra ajal ette nähtud juhtimisvolituste või põhiõiguste ja -vabaduste piiranguteta. Erakorraline seisukord tuleb kõne alla siis, kui sõjaseisukorra väljakuulutamiseks puudub alus, kuid oht nõuab tavapärasest ulatuslikumaid meetmeid.

Erakorralist seisukorda ei ole Eestis seni välja kuulutatud. 2007. aasta 26.–29. aprillini eelkõige Tallinnas toimunud nn pronksiöö sündmused kujutasid endast taasiseseisvunud Eesti ulatuslikumat massirahutust. Sündmusega kaasnes vandalism, rüüstamine, ulatuslikud korrakaitseülesanded ning hiljem ka küberrünnakud Eesti riigi- ja muude asutuste infosüsteemide vastu.
Vaatamata sündmuste ulatusele lahendati olukord tavapärase õiguskorra alusel ning erakorralist seisukorda ei kuulutatud välja, kuna sündmust ei hinnatud vahetuks ohuks põhiseaduslikule korrale.

Viimati uuendatud 17.09.2026

2.4.1. Põhiseadusliku korra mõiste

Põhiseaduslik kord on keskse tähtsusega inimväärikuse ja põhiõiguste tunnustamisel.

Põhiseaduse kommenteeritud väljaandes on põhiseaduslik kord defineeritud järgmiselt: „Põhiseadusliku korrana mõistetakse riigi suveräänsust (st iseseisvust ja sõltumatust), konstitutsionaalseid põhimõtteid ning põhiseaduslike institutsioonide toimimise olulisi tingimusi. Põhiseaduslik kord on osa avalikust korrast […]. Iseseisvusena käsitatakse riigi eksisteerimist eraldiseisva riigina ning keeldu muuta Eestit mõne riigi osaks. Sõltumatus tähendab, et ükski välisriik ei saa anda Eestile kohustuslikke juhiseid ja nende täitmist kontrollida muul juhul, kui Eesti on seda ise vabatahtlikult sõlmitud välislepinguga lubanud. Konstitutsionaalseteks põhimõteteks on eelkõige demokraatia, õigusriigi, vabariigi, rahvusriigi, võimude lahususe ja tasakaalustatuse, inimväärikuse ning põhiõiguste ja vabaduste austamise põhimõtted.”[14] Sellest lähtuvalt võib lugeda, et põhiseaduslikku korda ähvardav oht eksisteerib olukorras, kus riigi eksistents või tema aluspõhimõtted (suveräänsus, rahvusriik, demokraatia, õigusriik jne) on ohus.

Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne, § 129 kommentaarid, punkt 3. Kättesaadav: https://www.pohisea-dus.ee/index.php?sid=1&ptid=142&p=129

Viimati uuendatud 17.09.2026

2.4.2. Erakorralise seisukorra väljakuulutamine

Erakorralise seisukorra väljakuulutamise ettepaneku tegemiseks ja väljakuulutamiseks tuleb tuvastada, kas (§ 28 lg 1):

1. esineb oht põhiseaduslikule korrale;
2. ei esine sõjaseisukorra väljakuulutamise aluseid;
3. esineb vajadus erakorralise seisukorra juhtimisvolituste rakendamiseks või erakorralise seisukorra ajaks ettenähtud meetmete rakendamiseks.

Eesti põhiseaduslikku korda ähvardav oht võib eelkõige tuleneda (§ 28 lg 2):

Eesti põhiseadusliku korra vägivaldse kukutamise katsest;

1. terroristlikust tegevusest;
2. vägivallaga seotud kollektiivsest surveaktsioonist;
3. ulatuslikust vägivallaga seotud isikurühmade vahelisest konfliktist;
4. Eesti Vabariigi mõne paikkonna vägivaldsest isoleerimisest;
5. vägivallaga seotud pikaajalistest massilistest korratustest;
6. ulatuslikust illegaalsete relvaformeeringute tegevusest.

Tegemist ei ole ammendava loeteluga. Arvestades sätte detailsust ning Eesti Vabariigi põhiseaduse mõtet, tuleb jätta avatuks võimalus, et erakorraline seisukord kuulutatakse välja muu, seaduses loetlemata, kuid samaväärselt põhiseaduslikku korda ohustava tegevuse või sündmuse tõttu. Seejuures

ei laienda loetelu mitteammendavus põhiseaduse § 129 kohaldamise aluseid: erakorralise seisukorra väljakuulutamise eeldus on jätkuvalt Eesti põhiseaduslikku korda ähvardav oht.

Viimati uuendatud 17.09.2026

2.4.3. Ohu aluste selgitused ja näited

Järgnevalt on loetelu iga punkti kohta esitatud selgitused koos näidetega. Lisatud on võimalikud kuriteokoosseisud, mille puhul tuleb arvestada, et tegu on näidisloeteluga. Tegelik koosseis sõltub suurel määral reaalse sündmuse asjaoludest, mis selgitatakse välja kriminaalmenetluses.

Punkt 1. Eesti põhiseadusliku korra vägivaldse kukutamise katse tähistab esmajoones riigipöördekatset ning võib hõlmata ka õigusvastast vägivaldset võimuhaaramist (sh juhul, kui see on olnud faktiliselt edukas). Selline oli näiteks Eestis 1924. aasta detsembris toimunud kommunistlik riigipöördekatse ehk relvastatud katse kukutada demokraatlik valitsus, samuti Ukrainas 2014. aasta aprillis läbi viidud Donetski ja Luhanski „rahvavabariikide" väljakuulutamine relvastatud jõu abil. Asjakohane näide on ka Türgis 2016. aasta juulis toimunud riigipöördekatse, kus osa relvajõududest püüdis võimu üle võtta. Samuti Myanmaris 2021. aasta

veebruaris toimunud sõjaväeline võimuhaaramine, millega tsiviilvõim kõrvaldati ja relvajõud riigi juhtimise üle võtsid. Karistusseadustikus on sellega seotud §-d 231 (Eesti Vabariigi vastu suunatud vägivaldne tegevus), 233 (Välismaalase poolt toimepandud Eesti Vabariigi vastu suunatud vägivallata tegevus) ja 235 (Eesti Vabariigi põhiseadusliku korra vastane ühendus).

Punkt 2. Terroristlik tegevus tähendab nt poliitiliste eesmärkide nimel terroristliku taktikaga toime pandud vägivaldset akti, mis ohustab riigi julgeolekut või põhiseadusliku korra toimimist. Euroopas on terroristliku tegevuse näidetena laialt tuntud Pariisis 2015. aasta novembris toime pandud koordineeritud terrorirünnakud ning Brüsselis 2016. aasta märtsis toimunud rünnakud lennujaamas ja metroos. Karistusseadustikus on asjakohane koosseis sätestatud §-s 237 (Terrorikuritegu).

Punkt 3. Vägivallaga seotud kollektiivne surveaktsioon võib olla nt olukord, kus suur rühm inimesi kasutab vägivallaga ähvardades või seda rakendades (nt relvastatud meeleavaldus või rünnakud) survet isikute grupi või avaliku võimu organite vastu. Samuti füüsiliselt ja ebaseaduslikult (kasutades vägivalda) juurdepääsu tõkestamine elutähtsa teenuse taristule. Välja
võib tuua ka seaduslikele korraldustele mitteallumist riigi struktuuris/üksuses, millega kaasneb ähvardus või surve. Näiteks Ameerika Ühendriikides 2021. aasta jaanuaris toimunud Kapitooliumi ründamine, samuti Ukraina idaosas 2014. aasta märtsis ja aprillis toimunud „rahvamiitingud" relvastatud isikute toel ning Brasiilias 2023. aasta jaanuaris toimunud sündmused, millel rahvahulk tungis riigivõimu institutsioonide hoonetesse ja põhjustas ulatuslikku kahju.

Asjakohased näited on ka Põhja-Makedoonias 2017. aasta aprillis toimunu, kus protestijad tungisid parlamendihoonesse ja ründasid saadikuid, ning Sri Lankal 2022. aasta juulis toimunu, kus protestijad tungisid avaliku võimu organite hoonetesse (sh presidendipaleesse), häirides oluliselt institutsioonide toimimist. Karistusseadustikus on sellega seotud §-d 235 (Eesti Vabariigi põhiseadusliku korra vastane ühendus), 238 (Massilise korratuse organiseerimine ja ettevalmistamine ning üleskutse selles osalemisele) ja 251 (Võimuhaaramine Kaitseväes või Kaitseliidus).

Punkt 4. Ulatuslik vägivallaga seotud isikugruppide vaheline konflikt võib olla olukord, kui etniliste või religioossete rühmade või kuritegelike grupeeringute vahel esineb süsteemne ja ulatuslik vägivald, mis ohustab riigi toimimist. Karistusseadustikus on sellega seotud § 238 (Massilise korratuse organiseerimine ja ettevalmistamine ning üleskutse selles osalemisele). Näiteks saab tuua Rootsi kuritegelike jõukude omavahelise arveteklaarimise.

Punkt 5. Eesti Vabariigi mõne paikkonna vägivaldne isoleerimine viitab juhtumile, mille puhul mingi osa riigist eraldatakse vägivalla toel nii, et riik ei saa enam piirkonnas avalikku võimu teostada. Näide Ukrainast: Krimmi ja Ida-Ukraina okupeerimine 2014. aasta veebruaris, märtsis ja aprillis, mil need piirkonnad eraldati Ukraina kontrolli alt. Samuti paigutub selle punkti alla separatism koostöös kohaliku võimuga. Vägivaldse isoleerimise ja de facto kontrolli kaotuse paralleelina tuuakse sageli esile Transnistria piirkonda Moldovas, mis kujunes relvakonflikti järel keskvõimust eraldunuks ja kus Moldova ei kontrolli piirkonda tavapärasel viisil. Samuti võib tuua näiteks Gruusia separatistlikud piirkonnad Abhaasia ja Lõuna-Osseetia, kus keskvalitsuse tegelik kontroll on relvakonfliktide järel olnud piiratud. Karistusseadustikus on seotud koosseisud §-des 231 (Eesti Vabariigi vastu suunatud vägivaldne tegevus) ja 2374 (Kuritahtlik sisenemine Eesti Vabariiki).

Punkt 6. Vägivallaga seotud pikaajaline massiline korratus on kestev ja ulatuslik rahutus või massiline vägivaldne sündmus. See punkt lisati erakorralise seisukorra seadusesse 2009. aastal, selgitusega, et massiline korratus võib küll olla seotud riigivõimu kukutamise katse või isikugruppide vahelise konfliktiga, kuid ei pea neid hõlmama. Samas võib pikaajaline ja ulatus-ik korratus, millega kaasneb tõsine vägivald, sõltumata selle tekkimise põhjusest, tuua riigile kaasa tõsise kahju ning ohustada põhiseaduslikku korda samal määral, kui teised loetelus esitatud ohud. Muudatuse seletuskirjas toodi esile, et need hõlmavad rahvahulga vägivaldsete õigusvastaste tegude toimepanemist (varalise kahju tekitamine, elu või tervist ohustav tegevus) ning et massilise korratuse mõiste täpsemaks sisustamiseks on võimalik lähtuda karistusõiguses teatud süütegude koosseisutunnusena kasutatavast massilisuse mõistest, mida täpsustab kriminaalkohtute praktika. Lisaks selgitati, et pikaajalisuse hindamisel tuleb lähtuda sellest, kas tegevus on püsiva kestusega tekitanud olukorra, kus põhiseadusliku korra tagamine ei ole õiguskaitseorganitel tavapärase metoodika ja ressursiga enam võimalik ning mille tulemuslik lahendamine eeldab vältimatult erakorraliseks seisukorraks ettenähtud vahendite kasutuselevõtmist. Ühtlasi rõhutati, et alus ei võimalda erakorralise seisukorra väljakuulutamist mis tahes vägivallaga seonduva isikutegrupi tegevuse tõkestamiseks, vaid selleks on vajalik korratuse erakordne pikaajalisus ja ulatus. Seega on punktide 3 ja 6 eristamisel oluline pöörata tähelepanu avaldatavale survele ja korratuste ajalisele mõõtmele.

Näiteks võib olla nn pronksiöölaadne sündmus, kui see kasvaks üleriigiliseks ja pikaajaliseks nii, et ohustaks riigi toimimist ning sellel oleks põhiseaduslikku korda ohustav eesmärk või olemus. Näide Ukrainast: 2014. aasta aprillist alates Ida-Ukrainas toimunud Venemaa eriteenistuste juhitud rahutused,

mis kasvasid üle relvakonfliktiks. Rahvusvaheliselt võib pikaajalise ja ulatusliku vägivallaga seotud massilise korratuse näitena tuua ka mitmepäevased rahutused, mis halvendavad oluliselt avaliku võimu toimimist ja avalikku turvalisust (nt ulatuslikud rüüstamised ja vägivallateod eri piirkondades), nt Prantsusmaal mitmes linnas 2023. aasta juunis ja juulis toimunud mitmepäevased rahutused.

Lisaks võib rahvusvaheliste näidetena tuua Inglismaal 2011. aasta augustis toimunud rahutused ning Lõuna-Aafrikas 2021. aasta juulis toimunud ulatuslikud rahutused ja rüüstamised. Samuti võib eskalatsiooni ja ulatuse näitena tuua Kasahstanis 2022. aasta jaanuaris toimunud rahutused. Ameerika Ühendriikides 2021. aasta jaanuaris toimunud Kapitooliumi ründamine sobitub suhtelise lühiajalisuse ja ruumilise kontsentreerituse tõttu sisuliselt pigem punkti 3 (kollektiivne surveaktsioon) ning on seetõttu eespool juba käsitletud. Asjakohased näited võivad olla ka Iisraeli–Palestiina konfliktiga seonduvad ulatuslikud meeleavaldused, mis

võivad üksikjuhtudel eskaleeruda vägivallaks või põhjustada kokkupõrkeid meeleavaldajate, vastumeeleavaldajate ja korrakaitseorganite vahel. Selliste juhtumite puhul ei saa välistada, et ulatuse ja kestuse koosmõjul võib kujuneda olukord, mis häirib oluliselt avaliku võimu toimimist ja avalikku turvalisust ning võib kasvada riigi toimimist ohustavaks korratuseks. Karistusseadustikus on seotud koosseisud §-des 231 (Eesti Vabariigi vastu suunatud vägivaldne tegevus) ja 238 (Massilise korratuse organiseerimine ja ettevalmistamine ning üleskutse selles osalemisele).

Punkt 7. Ulatuslik illegaalsete relvaformeeringute tegevus tähistab näiteks juhtumeid, kui kontrolli alt väljas olevad illegaalsed relvastatud rühmitused või paramilitaarsed organisatsioonid (väljaspool riigi seaduslikke jõustruktuure tegutsevad relvi valdavad ning sõjaväelisi harjutusi harrastavad rühmitused) tegutsevad organiseeritult, kestvalt ja märkimisväärses ulatuses. Konkreetne näide Ukrainast: nn rohelised mehikesed Krimmis 2014. aasta veebruaris ja märtsis või vabatahtlikud relvaüksused Donbassis alates 2014. aasta aprillist. Näitena võib tuua ka Haitis jätkuva relvastatud jõuguvägivalla ja olukorra Port-au-Prince'is, kus relvastatud rühmitused on kontrollinud märkimisväärset osa linnast, takistades riigi tavapärast toimimist. Samalaadseid ebaseaduslikke relvarühmitusi võib leida ka teistest Ladina-Ameerika, Aafrika ning Kagu-Aasia riikidest, kus peetakse ideoloogilist, terroristlikku või kuritegelikku äri toetavat relvastatud võitlust seadusliku võimu vastu. Karistusseadustikus on seotud koosseisud §-des 231 (Eesti Vabariigi vastu suunatud vägivaldne tegevus) ja 255 (Kuritegelik ühendus).

Põhiseaduslikku korda ähvardav oht tuleb iga kord määratleda, st seostada konkreetsete eluliste asjaoludega, ning põhjendada piisavalt põhjalikult, kuidas otsusetegija mõistet selgitab.

Viimati uuendatud 17.09.2026

2.4.4. Erakorralise seisukorra kestus ja territoriaalne ulatus

Erakorraline seisukord kuulutatakse Riigikogu koosseisu häälteenamusega välja kuni kolmeks kuuks. Riigikogu võib põhjendatud vajaduse korral erakorralist seisukorda pikendada kuni kolm kuud korraga. Erakorralise seisukorra pikendamise eeldus on seega põhjendatud vajadus ning pikendamine ei toimu automaatselt, vaid eeldab samasugust otsustusprotsessi, mis eelnes erakorralise seisukorra väljakuulutamisele. Põhjendatud vajadus on jätkuv oht põhiseaduslikule korrale, mis nõuab erakorralise seisukorra lahendamiseks ettenähtud meetmeid ja volituste rakendamist. Vabariigi Valitsusel või Vabariigi Presidendil tuleb teha Riigikogule ettepanek erakorralise seisukorra pikendamiseks, järgides sama protseduuri, mida erakorralise seisukorra väljakuulutamisel (presidendi või valitsuse poolt ettepaneku esitamine, Riigikogus ettepaneku heakskiitmine). Oluline on märkida, et Riigikogu ei tohi ilma eelnevalt Vabariigi Valitsuse või Vabariigi Presidendi ettepanekuta erakorralist seisukorda välja kuulutada.

Erakorraline seisukord kehtib kogu riigis, kuna olukord puudutab kõigi riigiasutuste tegevust ja riigi toimimist ning kogu ühiskonna korraldust.

Erakorralise seisukorra kehtestamine toob kaasa järgmise:

1. asutused, KOV-id ja ettevõtjad täidavad püsivaid kriisiülesandeid;
2. Riigikantselei koordineerib täidesaatva riigivõimu asutuste tegevust kriisiolukorra lahendamisel;
3. Päästeamet toetab kriisiolukorra lahendamise eest vastutavat asutust teabevahetuse ja koostöö korraldamisega ja nõustab kohaliku omavalitsuse üksusi;
4. kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutus võib anda täidesaatva riigivõimu asutusele, kohaliku omavalitsuse üksusele või muule avaliku võimu kandjale korraldusi kriisiolukorra lahendamiseks;
5. kriisiolukorra juht (peaminister) võib anda korraldusi ministrile või kriisiolukorra lahendamise eest vastutavale asutusele, kui minister / lahendav asutus ei tee seda ise või piisavalt operatiivselt;
6. võimaluse rakendada isikutele püsiva kriisiülesande täitmiseks ameti- ja töökohajärgset töökohustust;
7. võimaluse anda isikule täiendavaid töö- ja teenistusülesandeid ja vajaduse korral saata ta neid täitma teise ametiasutuse või isiku juurde ning väljapoole tema alalist töö- või teenistuskohta;
8. õiguse teha riiklikku järelevalvet kohaldatud piiravate meetmete täitmise üle;
9. võimaluse kohaldada järgmisi piiravaid meetmeid: kohustada sideettevõtjat piirama lõppkasutajale sideteenuse osutamist või sellele juurdepääsu, liikumispiiranguid, teadete ja õigusaktide avaldamise kohustust;
10. asja sundkasutamise ja sundvõõrandamise õiguse (nt Päästeameti poolt evakuatsiooniks või varjumiseks);
11. avalike kogunemiste, koosolekute korraldamise ja pidamise keelamise;
12. finantssektori erandid (§ 35);
13. võimaluse rakendada kodanikukohustust (ühekordne töökohustus);
14. võimaluse anda ühekordseid kriisiülesandeid;
15. Kaitseväele võimaluse kalduda põhjendatud juhtudel kõrvale määruste, korralduste, otsuste või käskkirjadega kehtestatud normide täitmisest;
16. võimaluse rakendada kriisiolukorra ajal töösuhete regulatsiooni ka erasektorile;
17. õiguse vähendada ühepoolselt riigieelarvest rahastatava asutuse ja isiku juures töötava ametniku

palka ja töötaja töötasu;
18. võimaluse kohaldada haldusmenetluse ja riigivastutuse erandeid;
19. Kaitseväele võimaluse põhjendatud vajaduse korral anda korraldusi asutustele ja KOV-idele;
20. Riigi Kaitseinvesteeringute Keskusele, Kaitseväele, Päästeametile ja Vabariigi Valituse volitatud valitsusasutusele õiguse võtta asju sundkasutusse ja sundvõõrandada;
21. võimaluse kohaldada kaitseväekohustuslaste ja kriisitöökohal olijate suhtes Eestist lahkumise piirangut;
22. isikut tõendava dokumendi kaasas kandmise kohustuse;
23. Vabariigi Valitsusele võimaluse anda Politsei- ja Piirivalveametile ning Kaitsepolitseiametile õiguse kasutada sõjarelvi, kui see on vajalik riigikaitselise kriisiolukorra lahendamiseks;
24. Kaitseväele võimaluse saada enda kasutusse tsiviilraadiosagedusi ning tagada õhuruumi kaitse ja kontroll;
25. Vabariigi Valitsusele võimaluse otsustada riigieelarve muutmine selliselt, et raha läheks riigi sõjaliseks kaitsmiseks, ning otsustada 10% ulatuses selle rakendamine juba enne Riigikogu otsust, nt vajadusel hakata valmidust tõstma ning liitlaste siia toomist ette valmistama.

Vabariigi Valitsus võib volitada Kaitseväge kohaldama riigikaitselise kriisiolukorra lahendami-seks piiravaid meetmeid (volitust võib anda juba tavaolukorras, kui kriisiplaan on koostatud ja meetmete vajadus planeerimisel ilmnenud):

1. sideteenuse ja sidevõrgule juurdepääsu piiramine;
2. liikumise piiramine;
3. avaliku kogunemise, koosolekute korraldamise ja pidamise keelamine;
4. isikut tõendava dokumendi kaasas kandmise kohustuse kehtestamine.

Vabariigi Valitsus võib määrusega volitada Kaitseväge tegema riiklikku järelevalvet kõnealuste meetmete täitmise üle ja kohaldama KorSis sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid, kui need on vastava meetme täitmise tagamiseks kohased ja vajalikud:

1. küsitlemine ja dokumentide nõudmine;
2. kutse ja sundtoomine;
3. isikusamasuse tuvastamine;
4. isikusamasuse tuvastamine erilise tuvastusmeetmega;
5. isikuandmete töötlemine jälgimisseadmestiku kasutamisega;
6. isikuandmete töötlemine andmete saamisega sideettevõtjalt;
7. viibimiskeeld;
8. sõiduki peatamine;
9. isiku kinnipidamine;
10. turvakontroll;
11. isiku läbivaatus;
12. vallasasja läbivaatus;
13. valdusesse sisenemine;
14. valduse läbivaatus;
15. vallasasja hoiule võtmine.

Erakorralise seisukorra ajal võib lisaks eeltoodule rakendada järgmisi meetmeid:

1. Kaitseväel on võimalik põhjendatud vajaduse korral jätta täitmata sõjaseisukorra ajal norme, mis vahetult takistavad riigi sõjalist kaitsmist (nt relvade ja laskemoona koguste piirangud, looduskaitsealade regulatsioonid, liiklusseaduse sätted jne);
2. keelutund, ettevõtja, ühingu ja sihtasutuse tegevusele tingimuste seadmine või tegevuse peatamine, majandustegevuse piiramine, streikide ja töösulgude keelamine, meedia-teenuste osutamise piiramine, infoühiskonna teenuste piiramine, teabele juurdepääsu piiramine, sidevahendite kasutamise piiramine, sõnumisaladuse ja kodu, perekonna- ja eraelu puutumatuse õiguse piiramine, rahaliste hüvitiste ja toetuste maksmise piiramine.

Vabariigi Valitsus võib erakorralise seisukorra ajal:

1. peatada osaliselt või täielikult Vabariigi Valitsuse, ministri, valla- ja linnavolikogu või valla- ja linnavalitsuse määruse täitmise või kehtivuse, kui see takistab kriisiolukorra lahendamist;
2. tunnistada osaliselt või täielikult kehtetuks kriisiolukorra ajal antud ministri, valla- ja linnavolikogu või valla- ja linnavalitsuse määruse, kui see takistab kriisiolukorra lahendamist;
3. lubada asutustel ja KOV-idel jätta täitmata ülesanded, mida ei ole mõistlik kriisiolukorra ajal täita, kui need takistavad riigikaitseliste ülesannete täitmist.

Viimati uuendatud 17.09.2026

2.4.5. Erakorralise seisukorra lõpetamine ja üleminek sõjaseisukorrale

Erakorraline seisukord lõpetatakse juhul, kui:

1. erakorralise seisukorra väljakuulutamise alused on ära langenud või
2. kuulutatakse välja sõjaseisukord.

Kuna erakorralise seisukorra saab kehtestada PS-i § 129 kohaselt üksnes kolmeks kuuks, siis lõpeb erakorraline seisukord automaatselt kolme kuu möödumisel, kui erakorralist seisukorda ei pikendata.

PS-i § 106 lg 1 kohaselt ei saa erakorralise seisukorra kehtestamist ja lõpetamist panna rahvahääletusele. Regulatsiooni eesmärk „on õigustatud kõigepealt praktilistel kaalutlustel, sest loetletud probleemid nõuavad üldjuhul operatiivset otsustamist ja toimimist. Teiseks ja ehk peamisekski põhjuseks on vajadus vältida populismi ja rahva hetkemeeleolude ja ajutiste raskuste fataalset mõju" (R. Maruste „Põhiseadus ja selle järelevalve", 1997, lk 57). Erakorralise seisukorra lõpetamise pädevuse küsimus kerkib juhul, kui erakorralise seisukorra väljakuulutamise alus langeb ära enne kolme kuu möödumist. Lähtudes õiguslikust *actus contrarius*.

üldpõhimõttest, mille kohaselt on muutva või tühistava õigusakti andmise pädevus algse õigusakti andnud organil, ja tõlgendades PS-i süstemaatiliselt, on erakorralise seisukorra lõpetamine Riigikogu pädevuses.

Kuivõrd erikorra väljakuulutamise eesmärk on pöörduda võimalikult kiiresti tagasi tavapärase elukorralduse juurde ning proportsionaalsuse põhimõttest tulenevalt peab erakorralise seisukorra viivitamata lõpetama, kui lakkab olemast põhjus, mis erikorra väljakuulutamise tingis, siis reguleeritakse KORKS-is erakorralise seisukorra lõpetamine enne olukorra lõppemise tähtpäeva saabumist.

Vabariigi Valitsus on kohustatud hindama erakorralise seisukorra väljakuulutamise põhjustanud asjaolusid järjepidevalt ning edastama teabe muutunud asjaolude kohta Vabariigi Presidendile, Riigikogu esimehele ja asjaomaste Riigikogu komisjonide esimeestele. Valitsusasutustel on kohustus edastada oma valduses olevaid ohuhinnanguid ning muud tsiviilkriise ja riigikaitset puudutavat teavet Vabariigi Valitsusele, asjaomastele valitsusasutustele, Vabariigi Presidendile, Riigikogu esimehele ja asjaomastele Riigikogu komisjonidele, kui see on vajalik kriisiolukorraks valmistumiseks või selle lahendamiseks ning teabe väljastamist või juurdepääsu sellele ei ole muu õigusaktiga piiratud.

Riigikogu otsustab Vabariigi Presidendi või Vabariigi Valitsuse ettepanekul viivitamata erakorralise seisukorra lõpetamise, kui seda põhjustanud asjaolud on ära langenud. Riigikogu on seotud Vabariigi Valitsuse või presidendi ettepanekuga ning omaalgatuslikult erakorralist seisukorda lõpetada ei saa.

Sõjaseisukorra väljakuulutamisega loetakse erakorraline seisukord lõppenuks.

Kui erakorraline seisukord lõpeb seoses sõjaseisukorra väljakuulutamisega ja piirava meetme aluseks olnud asjaolu ei ole ära langenud, kehtib erakorralise seisukorra ajal kohaldatud pii-rav meede edasi. Haldusorganil on siiski kohustus hinnata, kas erakorralise seisukorra ajal kohaldatud piirava meetme asjaolud esinevad või on sõjaseisukorra väljakuulutamise tõttu ära langenud. Sõjaseisukorra lahendamiseks uue piirava meetme kohaldamisel võib haldusorgan peatada, muuta või tunnistada kehtetuks varasemaid, sh erakorralise seisukorra lahendamisel kohaldatud piirava meetme haldusakte.

Viimati uuendatud 17.09.2026

2.5. Sõjaseisukord

Sõjaseisukorra väljakuulutamise tingimused:

1. tegemist on Eesti riigi iseseisvuse ja sõltumatuse või territoriaalse terviklikkuse vastu suunatud relvastatud rünnakuga või sellega samaväärse rünnakuga või agressiooniga ja

2. esineb vajadus sõjaseisukorra juhtimisvolituste rakendamiseks või sõjaseisukorra ajaks ettenähtud meetmete rakendamiseks.

Põhiseadus ei määratle, millist olukorda tuleks lugeda sõjaseisukorraks ning millised tingimused peavad sõjaseisukorra väljakuulutamiseks esinema. Sõjaseisukord ei ole võrdsustatav relvakonfliktiga, kuigi võib seda hõlmata, kuna sõjaseisukorra väljakuulutamise järel ei ole täidesaatev riigivõim kohustatud sõjategevust alustama. Sõjaseisukorra väljakuulutamise järel tekib Kaitseväel õigus otsustada sõjalise jõu laiaulatuslikuma kasutamise üle.[15] Tänapäeval välditakse terminit „sõda", selle asemel kasutatakse rahvusvahelises õiguses pigem agressiooni, relvastatud rünnaku, relvakonflikti termineid, sest üldjuhul säilivad nimetatud olukordades riikide vahel kontaktid. PS-ist tulenevalt ei saa loobuda sõjaseisukorra mõiste kasutamisest, kuid seda saab selgitada nüüdisaja rahvusvahelisest humanitaarõigusest ja riikide praktikast lähtuvalt.

Sõjaseisukord kuulutatakse välja, kui esineb oht Eesti riigi iseseisvuse ja sõltumatuse või territoriaalse terviklikkuse vastu – **oht riigi eksistentsile ja rahva säilimisele**. Oht võib tuleneda sõjalisest relvastatud rünnakust või selle ohust. Rahvusvahelises humanitaarõiguses on rünnaku mõiste ja kohaldamise ulatus avatud 12. augusti 1949. a Genfi konventsioonide 8. juuni 1977. a (I) lisaprotokolli rahvusvaheliste relvakonfliktide ohvrite kaitse kohta[16] artiklis 49. Rünnak tähendab vastaspoole vastu suunatud vägivallategusid nii pealetungil kui ka kaitses ja kõnealust määratlust kohaldatakse rünnakutele mis tahes territooriumil, sh konfliktiosalisele kuuluval, kuid vastaspoole kontrollitaval territooriumil toimuvate rünnakute puhul. Rünnakut võib käsitada nii kitsamas kui ka laiemas tähenduses. Igas konkreetses situatsioonis jääb rünnaku olemasolu ja selle ulatus rakendaja tõlgendada ja põhjendada.

Sõjaseisukord võidakse välja kuulutada ka siis, kui esineb **relvastatud rünnakuga samaväärne rünnak**, sest traditsioonilise relvastatud rünnaku toimumise asemel on tõenäolisem sellega samaväärne rünnak muude vahenditega või mitteriiklike osaliste poolt. Nüüdisajal ei toimu ründed üksnes konventsionaalses keskkonnas, vaid ka tavatus sõjapidamise keskkonnas (nt küberruum). Ründeid pannakse toime lisaks tavapärastele sõjarelvadele ka muude vahenditega
(nt info- ja telekommunikatsioonivahendid), mis toovad kaasa ohu riigi julgeolekule. Relvastatud rünnakuga samaväärne rünnak võib olla ka näiteks rünne teise kollektiivse enesekaitsega hõlmatud riigi vastu, mida Eesti tunnistab kui rünnakut oma riigi vastu, nt rünnak Läti vastu.

Sõjaseisukorra väljakuulutamise põhjus võib olla ka **agressioon**. Agressiooni toimumine ei ole üldjuhul ootamatu, sellele eelneb situatsiooni pingestumine. Sellisel juhul võib otsuse teha Riigikogu. Vabariigi Presidendi pädevus on seotud eelkõige vahetu relvastatud rünnakuga, mis ei jäta Riigikogule aega reageerimiseks.[17]

Tegevuse kvalifitseerimine agressioonina on § 128 lg-st 2 tulenevalt jäetud Vabariigi Presidendi pädevusse. Kuna § 127 lg 2 nimetab ka presidenti nõustavat Riigikaitse Nõukogu, siis võimalusel konsulteerib president Riigikaitse Nõukoguga sõjaseisukorra või mobilisatsiooni väljakuulutamisel. Agressiooni korral on väga oluline kaitsetegevuse kiire alustamine, mis eeldab Vabariigi Presidendi kiiret otsust. Kuna Riigikaitse Nõukogu saab seisukoha avaldada kiiresti (vajadusel ka kogunemata), siis on operatiivselt võimalik teada saada riigikaitsepoliitikat kujundavate ametiisikute (Riigikogu esimehe, Riigikogu väliskomisjoni ja riigikaitsekomisjoni esimehe, peaministri, riigikaitsega seotud valdkondade eest vastutavate ministrite ning Kaitseväe juhataja) seisukohad. (viide PS komm § 128 p 18 selgitus). Vabariigi President saab agressiooni olemasolu tunnistada ja vastavad otsused teha vaid igal üksikjuhul

eraldi. Vabariigi President ei või anda üldise iseloomuga akti, milles ta loeb agressiooni tunnuste esinemisel sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni automaatselt väljakuulutatuks. Vabariigi President peab üksikotsuse tegema ise, seda ei saa ta volitada teistele isikutele (nt Kaitseväe juhatajale). Presidendi otsus on vajalik, hoidmaks ära reaktsioone olukorras, kus agressiooni tegelikult ei eksisteeri. See on oluline tsiviiljuhtimise aspekt, mis hoiab ära relvajõudude põhjendamatu kasutamise. Sellise otsuse tegemine presidendi poolt sümboliseerib ka riigikaitse ühtsust ja terviklikkust. (sama. P 20)

Agressiooni puhul on õiguslik tagajärg kahesugune. Esiteks tähendab see Eesti riigiõiguse seisukohast sõjaseisukorra väljakuulutamist ning sellega kaasnevate piirangute kehtestamist. Teiseks on agressiooni toimumine oluline ka rahvusvahelise õiguse seisukohast ehk see tähendab Kaitseväe õigust kasutada jõudu teise riigi vastu (ka ründava riigi territooriumil).

Terminit „agressioon" tuleb defineerida vastavalt kehtivale rahvusvahelisele õigusele. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) põhikiri kasutab küll terminit „agressiooniakt", kuid ei defineeri seda, vaid seab riigi enesekaitseõiguse eeltingimuseks „relvastatud rünnaku" olemasolu. Agressiooni termini selgitamisel saab lähtuda ÜRO Peaassamblee 1974. a resolutsioonis nr 3314 (XXIX) „Agressiooni määratlemine" sätestatud tingimustest, kuid peab arvestama, et tegu ei ole õiguslikult siduva dokumendiga ning rahvusvahelises õiguses võib „agressiooni" sisu aja jooksul muutuda.18 Resolutsiooni nr 3314 (XXIX) kohaselt on agressioon olukord, kui üks riik kasutab sõjalist jõudu teise riigi suveräänsuse, territoriaalse terviklikkuse või poliitilise sõltumatuse vastu või muul viisil, mis on vastuolus ÜRO põhikirjaga. Järgnevates punktides nimetab viidatud resolutsioon agressiooniakte: sõjaline blokaad, sõjaline okupatsioon, relvaliikide kasutamine teise riigi vastu jne. Muu hulgas nimetab artikkel 3(g) agressiooniaktiks juhtumit, mil relvastatud grupid, irregulaarsed üksused või palgasõdurid on saadetud riigi poolt või tegutsevad riigi nimel ning panevad toime teise riigi relvajõudude vastu tegusid, mis on kõnealuses definitsioonis nimetatud. Nimetatud näited agressiooniaktide kohta ei ole ammendavad.

Termineid „agressioon" ja „relvastatud rünnak" võib tõlgendada PS-i kontekstis samatähenduslikena, kuivõrd Riigikogul kui kõrgeimal rahva esindusel on üldjuhul pädevus sõjaseisukorra väljakuulutamiseks. Üksnes erakorralisel juhul, mil rünnak Eesti Vabariigi vastu on ootamatu
ja vahetu, saab sõjaseisukorra välja kuulutada ka Vabariigi President. Rahvusvahelise õiguse seisukohast peetakse agressiooni mõistet laiemaks kui relvastatud rünnaku oma19. See tähendaks, et teatud agressiooniaktide puhul võib riik reageerida küll riigisiseselt, vastavalt õigusele, kuid ei või agressiooni tõrjuda teise riigi territooriumil. Seda võib ta teha ainult juhul, kui agressioon on ka relvastatud rünnak ÜRO põhikirja artikkel 51 tähenduses. Rahvusvahelise praktika kohaselt ei ole siiski võimalik üheselt ütelda, kust jookseb täpne piir kahe kontseptsiooni vahel.

Õigusselguse huvides on KORKS-i § 30 lõikes 1 toodud eraldi esile Riigikogu õigus ka agressiooni korral sõjaseisukord välja kuulutada ning lõikes 2 täpsustatud, et agressiooni korral on seesugune õigus presidendil.

PS-i kohaselt on sõjaseisukorra väljakuulutamiseks vaja demokraatlikult legitimeeritud seadusandja – Riigikogu – eelnevat sellekohast otsust. PS-i § 128 lg 1 kohaselt kuulutab Riigikogu Vabariigi Presidendi ettepanekul välja sõjaseisukorra, Eesti vastu suunatud agressiooni

korral kuulutab sõjaseisukorra välja Vabariigi President, ootamata ära Riigikogu otsust (PSi § 128 lg 2). Seejuures on oluline panna tähele, et Riigikogul ei ole PS-i järgi diskretsiooniõi-gust – presidendilt sõjaseisukorra väljakuulutamise ettepaneku saamisel on Riigikogu kohus-tatud selle välja kuulutama. Erakorralise seisukorra väljakuulutamise ettepaneku saab esitada lisaks presidendile ka Vabariigi Valitsus ning ettepaneku menetlemisel on Riigikogul kaalutlus-õigus ning võimalus jätta ettepanek rahuldamata (PS-i § 129). PS-i tõlgendades tähendab see, et sõjaseisukorra väljakuulutamisel peab tegu olema olukorraga, mis on ilmne ja kus on vaja rakendada sõjaseisukorraks ettenähtud juhtimisvolitusi ja piiravaid meetmeid. Riigikogu saab erinevalt erakorralisest seisukorrast sõjaseisukorra välja kuulutada lihthäälteenamusega, st olukorra tõsidusest tulenevalt on vajalik teha otsus kiireloomuliselt.

Sõjaseisukord kehtib kogu riigis, kuna selle väljakuulutamisega kaasnevad pädevused ja volitused puudutavad kõigi riigiasutuste tegevust ja riigi toimimist ning kogu ühiskonna korraldust.

Sõjaseisukorraga samal ajal ei saa olla erakorralist seisukorda, aga saab olla eriolukord. Mobilisatsiooni võib välja kuulutada paralleelselt sõjaseisukorraga või varem.

15 Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne, § 128 kommentaarid, punktid 3 ja 5. Kättesaadav: https://www.pohiseadus.ee/index.php?sid=1&ptid=141&p=128

16 12. augusti 1949. a Genfi konventsioonide 8. juuni 1977. a (I) lisaprotokoll rahvusvaheliste relvakonfliktide ohvrite kaitse kohta. RT II, 1999, 21, 121.

17 Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne, § 128 kommentaarid, punkt 20. Kättesaadav: **https://www.pohisea-dus.ee/index.php?sid=1&ptid=141&p=128**

18 Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne, § 128 kommentaarid, punkt 19. Kättesaadav: **https://www.pohisea-dus.ee/index.php?sid=1&ptid=141&p=128**

19 Värk, R., Riikide enesekaitse ja kollektiivse julgeolekusüsteemi võimalikkusest terroristlike mitteriiklike rühmituste konteks-tis, lk 106, 2011; Gaja, G., The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary, p 437, Oxford, 2002.

Viimati uuendatud 17.09.2026

2.5.1. Meetmed sõjaseisukorra ajal

Sõjaseisukord toob kaasa järgmise:

1. asutused, KOV-id ja ettevõtjad hakkavad täitma püsivaid kriisiülesandeid;
2. Riigikantselei hakkab koordineerima täidesaatva riigivõimu asutuste tegevust kriisiolukorra lahendamisel;
3. Päästeamet toetab kriisiolukorra lahendamise eest vastutavat asutust teabevahetuse ja koostöö korraldamisega ja nõustab kohaliku omavalitsuse üksuseid;

4. kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutus võib anda täidesaatva riigivõimu asutusele, kohaliku omavalitsuse üksusele või muule avaliku võimu kandjale korraldusi kriisiolukorra lahendamiseks;
5. kriisiolukorra juht (peaminister) võib anda korraldusi ministrile või kriisiolukorra lahendamise eest vastutavale asutusele, kui minister / lahendav asutus ei tee seda ise või piisavalt operatiivselt;
6. võimaluse rakendada isikutele püsiva kriisiülesande täitmiseks ameti- ja töökohajärgset töökohustust;
7. võimaluse anda isikule täiendavaid töö- ja teenistusülesandeid ja vajaduse korral saata ta neid täitma teise ametiasutuse või isiku juurde ning väljapoole tema alalist töö- või teenistuskohta;
8. õiguse teha riiklikku järelevalvet kohaldatud piiravate meetmete täitmise üle;
9. võimaluse kohaldada järgmisi piiravaid meetmeid: kohustada sideettevõtjat piirama lõppkasutajale sideteenuse osutamist või sellele juurdepääsu, liikumispiirangud, teadete ja õigusaktide avaldamise kohustus;
10. asja sundkasutamise ja sundvõõrandamise õiguse (nt Päästeameti poolt evakuatsiooniks või varjumiseks);
11. avalike kogunemiste, koosolekute korraldamise ja pidamise keelamise;
12. finantssektori erandid (§ 35);
13. võimaluse rakendada kodanikukohustust (ühekordne töökohustus);
14. võimaluse anda ühekordseid kriisiülesandeid;
15. Kaitseväele võimaluse kalduda põhjendatud juhtudel kõrvale määruste, korralduste, otsuste või käskkirjadega kehtestatud normide täitmisest;
16. võimaluse rakendada kriisiolukorra ajal töösuhete regulatsiooni ka erasektorile;
17. õiguse vähendada ühepoolselt riigieelarvest rahastatava asutuse ja isiku juures töötava ametniku palka ja töötaja töötasu;
18. võimaluse kohaldada haldusmenetluse ja riigivastutuse erandeid;
19. Kaitseväele võimaluse põhjendatud vajaduse korral anda korraldusi asutustele KOV-idele;
20. Riigi Kaitseinvesteeringute Keskusele, Kaitseväele, Päästeametile ja Vabariigi valitsuse volitatud valitsusasutusele õiguse võtta asju sundkasutusse ja sundvõõrandada;
21. võimaluse kohaldada kaitseväekohustuslaste ja kriisiolukorra lahendamiseks vajaliku töökohustusega isikute kriisiülesandega ameti- ja töökohal olijate suhtes Eestist lahkumise piirangut;
22. isikut tõendava dokumendi kaasas kandmise kohustuse;
23. Vabariigi Valitsusele võimaluse anda Politsei- ja Piirivalveametile ning Kaitsepolitseiametile õiguse kasutada sõjarelvi, kui see on vajalik riigikaitselis kriisiolukorra lahendamiseks;
24. Kaitseväele võimaluse saada enda kasutusse tsiviilraadiosagedusi ning tagada õhuruumi kaitse ja kontroll;
25. Vabariigi Valitsusele võimaluse otsustada riigieelarve muutmine selliselt, et raha läheks riigi sõjaliseks kaitsmiseks, ning otsustada 10% ulatuses selle rakendamine juba enne Riigikogu otsust, nt vajadusel hakata valmidust tõstma ning liitlaste siia toomist ette valmistama.

Vabariigi Valitsus võib volitada Kaitseväge kohaldama riigikaitselise kriisiolukorra lahendamiseks piiravaid meetmeid (volituse võib anda juba tavaolukorras, kui kriisiplaan on koostatud ja

meetmete vajadus planeerimisel ilmnenud):

1. sideteenuse ja sidevõrgule juurdepääsu piiramine;
2. liikumise piiramine;
3. avaliku kogunemise, koosolekute korraldamise ja pidamise keelamine;
4. isikut tõendava dokumendi kaasas kandmise kohustuse kehtestamine.

Vabariigi Valitsus võib määrusega volitada Kaitseväge tegema riiklikku järelevalvet piiravate meetmete täitmise üle ja kohaldama KorS-is sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid, kui need on vastava meetme täitmise tagamiseks kohased ja vajalikud:

1. küsitlemine ja dokumentide nõudmine;
2. kutse ja sundtoomine;
3. isikusamasuse tuvastamine;
4. isikusamasuse tuvastamine erilise tuvastusmeetmega;
5. isikuandmete töötlemine jälgimisseadmestiku kasutamisega;
6. isikuandmete töötlemine andmete saamisega sideettevõtjalt;
7. viibimiskeeld;
8. sõiduki peatamine;
9. isiku kinnipidamine;
10. turvakontroll;
11. isiku läbivaatus;
12. vallasasja läbivaatus;
13. valdusesse sisenemine;
14. valduse läbivaatus;
15. vallasasja hoiule võtmine.

Sõjaseisukorra ajal võib lisaks rakendada järgmisi meetmeid:

1. Kaitseväel on võimalik põhjendatud vajaduse korral jätta täitmata sõjaseisukorra ajal norme, mis vahetult takistavad riigi sõjalist kaitsmist (nt relvade ja laskemoona koguste piirangud, looduskaitsealade regulatsioonid, liiklusseaduse sätted jne);
2. keelutund, ettevõtja, ühingu ja sihtasutuse tegevusele tingimuste seadmine või tegevuse peatamine, majandustegevuse piiramine, streikide ja töösulgude keelamine, meedia-teenuste osutamise piiramine, infoühiskonna teenuste piiramine, teabele juurdepääsu piiramine, sidevahendite kasutamise piiramine, sõnumisaladuse ja kodu, perekonna- ja eraelu puutumatuse õiguse piiramine, rahaliste hüvitiste ja toetuste maksmise piiramine.

Vabariigi Valitsus võib sõjaseisukorra ajal:

1. peatada osaliselt või täielikult Vabariigi Valitsuse, ministri, valla- ja linnavolikogu või valla- ja linnavalitsuse määruse täitmise või kehtivuse, kui see takistab kriisiolukorra lahendamist;
2. tunnistada osaliselt või täielikult kehtetuks kriisiolukorra ajal antud ministri, valla- ja linnavolikogu või valla- ja linnavalitsuse määruse, kui see takistab kriisiolukorra lahendamist;
3. kehtestada ja sõlmida vaherahu või sõlmida rahulepingu ning esitada selle Riigikogule ratifitseerimiseks ja anda Kaitseväele korralduse peatada lahingutegevus, nt kehtestada või sõlmida lahinguväljal relvarahu, või katkestada kehtestatud või sõlmitud relvarahu, kui vastane oma tegevusega ei täida selle tingimusi.

Asutustel ja KOV-idel on võimalik jätta täitmata ülesanded, mida ei ole mõistlik kriisiolukorra ajal täita, kui need takistavad riigikaitseliste ülesannete täitmist ja kui õigusaktid seda võimaldavad. Samuti on võimalik täita ülesandeid vähemas mahus ja langetada teenuste standardeid. (Erakorralise seisukorra ajal kohaldatud piirav meede kehtib edasi, kui erakorraline seisukord lõpeb sõjaseisukorra väljakuulutamisega ja piirava meetme aluseks olnud asjaolu ei ole ära langenud. Haldusorganil on siiski kohustus hinnata, kas erakorralise seisukorra ajal kohaldatud piirava meetme asjaolud esinevad või on sõjaseisukorra väljakuulutamise tõttu ära langenud. Sõjaseisukorra lahendamiseks uue piirava meetme kohaldamisel võib haldusorgan peatada, muuta või tunnistada kehtetuks varasemaid, sh erakorralise seisukorra lahendamisel kohaldatud piirava meetme haldusakte.

Lisaks võib Vabariigi Valitsus sõjaseisukorra ajal otsustada kohaldada isiku põhiõigusi ja –vabadusi piiravaid meetmeid, mida seaduses ei ole otsesõnu sätestatud, seda niikaua, kuni see on eesmärgi täitmiseks saavutamiseks vajalik. Meetme rakendamisel tuleb alati tagada inimväärikuse põhimõtte järgimine.
Tegemist ei ole siiski piiramatu võimalusega, seadus keelab piirata Eesti Vabariigi põhiseaduse §-des 8 ja 11–18, § 20 lõikes 3, §-des 22 ja 23, § 24 lõigetes 2 ja 4, §-des 25, 27 ja 28, § 36 lõikes 2, §-des 40, 41 ja 49 ning § 51 lõikes 1 nimetatud õigusi ja vabadusi.

Viimati uuendatud 17.09.2026

2.5.2. Sõjaseisukorra lõpetamine

Vabariigi Valitsus hindab sõjaseisukorra väljakuulutamise põhjustanud asjaolusid järjepidevalt ning teavitab nende muutustest asjaomaseid isikuid ja asutusi.

Riigikogu otsustab Vabariigi Presidendi ettepanekul viivitamata sõjaseisukorra lõpetamise, kui lakkab olemast põhjus, mis sõjaseisukorra väljakuulutamise tingis, ning seetõttu langeb ära vajadus rakendada sõjaseisukorra lahendamiseks tarvilikke abinõusid. See eeldab head infovahetust ja ohuhinnangute jagamist Vabariigi Valitsuse, Vabariigi Presidendi ning Riigikogu vahel. Riigikogu on seotud presidendi ettepanekuga ning omaalgatuslikult sõjaseisukorda lõpetada ei saa.

Riigikogu otsus sõjaseisukorra lõpetamise kohta lähtub demokraatia, õigusriigi ja teiste põhiseaduslike väärtuste säilitamise eesmärgist ning tagab vajaliku parlamentaarse kontrolli mehhanismi. Põhiseaduse järgi saab sõjaseisukorra lõpetamise pädevus olla vaid Riigikogul. Põhiseaduse sõnastuse kohaselt on presidendi ettepanek sõjaseisukorra väljakuulutamisel kohustuslik, mistõttu peab tal olema võimalus ka teha ettepanek sõjaseisukorra lõpetamiseks. Kuna sõjaseisukorra väljakuulutamine ei too automaatselt kaasa mobilisatsiooni, ei kaasne sõjaseisukorra lõpetamisega automaatselt demobilisatsiooni. Selle väljakuulutamine tuleb otsustada eraldi.

Viimati uuendatud 30.09.2026

2.6. Mobilisatsioon ja demobilisatsioon

sissejuhatav lause puudu

Viimati uuendatud 24.09.2026

2.6.1. Mobilisatsiooni väljakuulutamine

Mobilisatsiooni kuulutab Riigikogu viivitamata välja Vabariigi Presidendi ettepanekul Eesti riigi iseseisvuse ja sõltumatuse või territoriaalse terviklikkuse vastu suunatud relvastatud rünnaku või sellega samaväärse rünnaku või agressiooni või nende ohu korral või kollektiivse enesekaitse operatsioonil osalemiseks.

Mobilisatsiooni väljakuulutamisele ei pea eelnema Vabariigi Valitsuse otsust kriisiolukorra kohta või sõjaseisukorra väljakuulutamist. Mobilisatsiooni võib välja kuulutada, kui on olemas eeldatav relvastatud ründe oht Eesti Vabariigi või tema liitlasriigi vastu või on toimunud relvastatud sõjaline rünnak Eesti vastu.
Mobilisatsiooni väljakuulutamisega loetakse kriisiolukord saabunuks. Mobilisatsiooni võib rakendada ka liitlaskohustuste täitmiseks, et osutada sõjalist toetust abivajajale.

PS-i § 128 järgi on peamine otsustusõigus Kaitseväe kasutamise üle antud Riigikogule, kes mobilisatsiooni kaudu ja sõjaseisukorra väljakuulutamisega muudab rahuaja riigikorralduse sõjaajale vastavaks ja annab Kaitseväele volituse relvajõudu kasutada. Erandkorras on võimalik, et sõjaseisukorra kuulutab välja Vabariigi President – juhul kui on toimunud ootamatu agressioon. Samuti reguleeritakse Kaitseväe kasutamise otsustamine juhul, kui see on vajalik Eesti rahvusvaheliste kohustuste täitmisel. Ka sellisel juhul on PS andnud põhirolli Riigikogule.

Erandjuhtum on olukord, kus Eesti Vabariigi vastu suunatud sõjalise ründe efektiivne tõrjumine nõuab viivitamatut tegutsemist ega jäta Vabariigi Presidendile aega sõjaseisukorra väljakuulutamiseks. KKS-i § 46 kohaselt otsustab Kaitseväe poolt jõu kasutamise sellisel juhul kaitseminister või kui teda ei ole võimalik teavitada, siis pädev ülem. Pädeval ülemal on otsustusõigus, kui rünnak on suunatud Eesti Vabariigi vastu, selle tuvastab pädev ülem vahetult ning kui kaitseministri teavitamiseks ei ole asjaolusid arvestades aega või kui kaitseminister ei ole kättesaadav. Kaitseväe relvastatud tegevus riigi kaitseks on

sellisel juhul lubatud ka enne sõjaseisukorra väljakuulutamist, kuid ainult juhul, kui sõjalise ründe muul viisil tõkestamine ei ole võimalik või muude meetmete kasutamine ei ole andnud tulemust.

Riigikogu võib otsustada Kaitseväe kasutamise kollektiivse enesekaitse operatsioonil. NATO liikmesriigina on meil kohustus toetada teisi riike sõjaliste vahenditega ning kui selleks on vaja mobilisatsiooni, peab Riigikogule see võimalus jääma. Ka kehtivas õiguses on see nii sätestatud. Lisaks Põhja-Atlandi lepingus sätestatud kohustustele on Riigikogul õigus otsustada Kaitseväe kasutamise üle ka teiste riikide kaitseks. Sellisel juhul on Riigikogul õigus kuulutada välja

mobilisatsioon, kui see on vajalik kollektiivse enesekaitse operatsioonil osalemiseks. Kollektiivse enesekaitse operatsioonil osalemine – eriti sellise puhul, mis leiab aset väljaspool Eestit – ei tähenda automaatset mobilisatsiooni. Mobilisatsiooni väljakuulutamise ettepanek lähtub sel juhul ohuhinnangust, Eesti otsusest, millises ulatuses kollektiivse enesekaitse operatsiooni panustatakse jne. Riigikogul on õigus otsustada mobilisatsiooni väljakuulutamise üle igal ajal.

Mobilisatsioon eeldab ulatuslikku isikute võtmist kaitseväeteenistusse ja nende varustamist. Seetõttu eeldatakse mobilisatsiooni väljakuulutamise korral sõjaliseks tegevuseks valmisolevate üksuste arvu kehtestamist lähtuvalt ohuhinnangust ja olemasolevatest vahenditest või Kaitseväe kasutamise eesmärgist, millises ulatuses Kaitseväe sõjaaegne isikkoosseis teenistusse kutsutakse. Näiteks võidakse ohuhinnangust lähtuvalt kutsuda teenistusse vaid osa üksusi, jättes teised reservi. Samuti ei pruugita lepinguliste kohustuste täitmiseks kokku kutsuda kogu sõjaaja isikkoosseisu, kui sõjaline konflikt otseselt Eestit ei puuduta.

Mobilisatsioon on käsitatav eelkõige kui Kaitseväe viimine riigi vastu suunatud ohule vastava sõjalise tegevuse valmidusse, kuid mobilisatsiooni mõju ei ole ainult Kaitseväele. Mobilisatsiooni väljakuulutamine toob kaasa isiku õiguste ulatusliku piiramise, mistõttu eeldatakse mobilisatsiooni otsuse tegemisel, et see põhineb riigi julgeoleku kohta kogutud teabel ning arvestab riskianalüüse ja ohuhinnanguid. Mobilisatsioon toob kaasa ulatuslikke mõjusid ja muudatusi kogu riigis, nt asuvad mobilisatsiooni käigus kaitseväekohustuslased Kaitseväkke, st et teistel asutustel jääb nende ülesannete täitmiseks ressurssi vähemaks, rakendatakse asja sundkasutust ja sundvõõrandamist, pannakse ettevõtetele ühekordseid kriisiülesandeid jne Mobilisatsioon ei ole ühekordne tegevus, vaid hulk samaaegseid või eri ajal toimuvaid tegevusi, mille käigus võib rakendada mitmesuguseid piiranguid, et tagada Kaitseväe sõjaaegse koosseisu valmisolek sõjaliste ülesannete täitmiseks.

PS-i § 128 lg 1 kohaselt kuulutab Riigikogu Vabariigi Presidendi ettepanekul välja mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni, Eesti Vabariigi vastu suunatud agressiooni korral kuulutab Vabariigi President välja mobilisatsiooni, ootamata ära Riigikogu otsust (PS-i § 128 lõige 2).

Viimati uuendatud 24.09.2026

2.6.2. Kaitseväekohustuslased ja asutuste ülesanded

Mobilisatsiooni käigus võetakse KVTS-is sätestatud tingimustel kohustuslikus korras kaitseväeteenistusse 18-aastased või vanemad kaitseväekohustuslased ning sõjaväelise auastmega rahuaja ametikohal olnud tegevväelased kohustatakse täitma sõjaaja ametikoha ülesandeid. Kaitseväekohustuslasi võetakse tegevteenistusse vastavalt vajadusele

jooksvalt, arvestades isikkoosseisu mehitamise vajadust. Kaitseväekohustuseta isikud võivad Kaitseväega liituda vabatahtlikult. Mobilisatsiooni korral kutsutakse teenistusse ka Kaitseliidus sõjalise väljaõppe saanud kaitseväekohustuslased ja kaitseväekohustuseta Kaitseliidu liikmed, kes on saanud sõjaväelise väljaõppe ja varem andnud nõusoleku enda sõjaaja ametikohale nimetamiseks.

Kaitseväe võib mobilisatsiooni väljakuulutamise järel viia sõjalise tegevuse valmidusse, ootamata ära sõjaseisukorra väljakuulutamist. Mobilisatsiooni väljakuulutamisega ei kaasne automaatselt kogu riigi viimist sõjaseisukorraks ettenähtud valmisolekusse, kuid Kaitseväe valmiduse tõstmine puudutab paljusid asutusi ja juriidilisi isikuid. Mobilisatsiooniga ei pruugi kaasneda kõigi seni rahuaja ametikoha ülesandeid täitvate tegevväelaste asumist sõjaaja ametikoha ülesannetesse. Sõjaaja ülesandeid asuvad eelkõige täitma teenistusse kutsutavad reservis olevad isikud ja tegevväelased, kes on seotud mehitatavate sõjaaja üksuste juhtimisega. Seega on võimalik, et Kaitseväe n-ö rahuaegsest isikkoosseisust täidab sõjaaja ülesandeid vähem kui pool, ülejäänud jätkavad rahuaja ametikoha ülesannete täitmist ja neile ei laiene sõjaaja ametikohast tulenevad piirangud. Kaitseväe osalise sõjaliseks tegevuseks valmisolekusse viimise juures on tegemist nn osalise mobilisatsiooniga. Mobilisatsioon lõppeb, kui sõjaaja ametikohale kutsutud isikud on asunud täitma sõjaaja ametikoha ülesandeid (saavutanud lahingvalmiduse).

Mobilisatsiooni ajal võetakse kaitseväekohustuslased teenistusse varem määratud kohustuse alusel (sõjaaja ametikohale nimetamisest teatamine ja mobilisatsioonikäsk) või vabatahtlikult kohustuse täitmisele asumise teel. Mobilisatsiooni ajal loetakse kõik sõjaaja ametikoha ülesandeid täitvad kaitseväelased tegevväelasteks. Mobilisatsiooni ajal on võimalik tegevteenistusse võtta ka kaitseväekohustuseta isik, kui ta soovib ise teenistusse asuda ning tal on olemas Kaitseväele vajalik väljaõpe ja teadmised. Sellise vabatahtliku kaitseväeteenistusse asumisega ei kaasne kaitseväekohustust, kuid tema teenistuskäik Kaitseväes kuni demobiliseerimiseni toimub kaitseväekohustuslastega sarnastel alustel ja tingimustel ning ta loetakse kaitseväeteenistuses olemise ajal tegevväelaseks. Mobilisatsiooni käigus võib varieeruda mobiliseeritutega mehitatud Kaitseväe üksuste arv, arvestades olukorra vajadust ja olemasolevat inimressurssi.

Mobilisatsiooni ajal jätkavad ametiasutused kriisiaegsete ülesannete täitmist, millele võivad lisanduda mobilisatsioonist tulenevad täiendavad ülesanded ja kohustused.

Mobilisatsiooni väljakuulutamise järel määrab sõjaliseks tegevuseks kasutatavate üksuste arvu Vabariigi Valitsus korraldusega, kui mobilisatsioon kuulutatakse välja enne sõjaseisukorra väljakuulutamist. Vabariigi Valitsus võib lähtuvalt saadavatest ohuhinnangutest vähendada või suurendada juba kokku kutsutud üksuste arvu. Riigi ja elanikkonna toimetuleku eest lasub vastutus Vabariigi Valitsusel, kellel on ka õigus jaotada vahendeid ülesannete täitmiseks.

Kindlaks määratakse vaid sõjalises tegevuses osalevad Kaitseväe üksused. Mobilisatsiooni eesmärk on suurendada Kaitseväe koosseisu reservis olevate isikute tegevteenistusse kutsumise kaudu. Reservis olevaid isikuid saab nimetada vaid Kaitseväe sõjaaja koosseisus olevas üksuses ettenähtud ametikohale ehk sõjaaja ametikohale.

Viimati uuendatud 24.09.2026

2.6.3. Demobilisatsioon

Demobilisatsioon on tegevuste kogum, mille tulemusena viiakse Kaitsevägi mobilisatsioonieelsesse valmisolekusse ehk sõjaaegne koosseis asendub rahuaegse koosseisuga. Demobilisatsiooni ajal vabastatakse mobilisatsiooni kestel sõjaaja ülesannete täitmisele asunud kaitseväekohustuslane tegevteenistusest või ta hakkab täitma selle rahuaja ametikoha ülesandeid, millele ta on nimetatud enne sõjaaja ametikoha ülesannete täitmiselt vabastamist.
Sarnaselt mobilisatsiooniga on demobilisatsioon ajavahemik selle väljakuulutamisest kuni lõppemiseni.

Mobilisatsioon ja demobilisatsioon ei saa kehtida samal ajal ning demobilisatsiooni väljakuulutamine lõpetab mobilisatsiooni.

Demobilisatsiooni kestuse otsustab Riigikogu. Demobilisatsiooni väljakuulutamisega antakse sõnum, et Kaitsevägi peab mobilisatsiooniga kaasnenud valmisolekut sõjaliseks tegevuseks või sõjalises tegevuses osalemist ulatuslikumalt piirama.

Demobilisatsioon toimub seega olukorras, kus Kaitseväe juhataja peab hindama tema kasutuses olevaid vahendeid ja isikkoosseisu kaasamise vajadust, mistõttu nähakse KORKS-is ette, et demobilisatsiooni väljakuulutamisel otsustab Riigikogu ka, kui kiiresti Kaitsevägi peab demobilisatsiooniga lõpule jõudma. Riigikogu ettenähtud tähtaja ulatuses võib Kaitseväe juhataja lähtuvalt ohuhinnangust piirata teatud väljaõppe saanud isikute demobiliseerimise kiirust või näha ette nende demobiliseerimist viimases etapis.

Viimati uuendatud 24.09.2026

2.7. Elanikkonnakaitse

Elanikkonnakaitse alla kuuluvad riiklikud ja ühiskondlikud tegevused, mis toetavad inimeste valmisolekut kriisiolukorra ajal ise toime tulla, kaitsevad elanikke kriisiolukordadest tuleneva ohu eest ja abistavad tagajärgedega toimetulemisel (§ 2 lg 2). Elanikkonnakaitse hõlmab muu hulgas elanikkonnakaitse koolitusi, ohuteavitust, varjumist, ulatuslikku evakuatsiooni, päästetöid, esmaabi ja katastroofimeditsiini, vältimatut sotsiaalabi, psühhosotsiaalset kriisiabi ning muud inimestele hädavajalikku abi (§ 91 lg 1).

Elanikkonnakaitse tegevuste planeerimine erineb muudest kriisiülesannetest selle poolest, et paljud tegevused, nagu elanike ohust teavitamine, varjumise või evakuatsiooni korraldamine või psühhosotsiaalne kriisiabi, ei kujuta endast tavaolukorras osutatavat avalikku teenust.
Nende tegevuste edukaks elluviimiseks tuleb vajalik ressurss, väljaõpe, taristu, koostöökokku-lepped ja valmisolek kavandada ning tagada juba tavaolukorras. Elanikkonnakaitse tõhusus sõltub nii riigi ja kohalike omavalitsuste valmisolekust kui ka inimeste endi teadmistest ja oskustest kriisiolukorras tegutsemiseks. Kõigi § 91 lõikes 1 nimetatud elanikkonnakaitse tegevuste elluviimine eeldab eelnevat planeerimist ning vajaliku ressursi olemasolu.
KORKS-i § 91 lg 2 kohaselt peavad Päästeamet, kohalikud omavalitsused ja teised elanikkonnakaitse tegevuste eest vastutavad asutused nende tegevuste täitmiseks planeerima vajaliku varu ja ressursi.

Elanikkonnakaitse planeerimisest annab ülevaate Elanikkonnakaitse tegevuskava aastateks 2024–2027[21].

Joonis 7. Elanikkonnakaitse tegevused

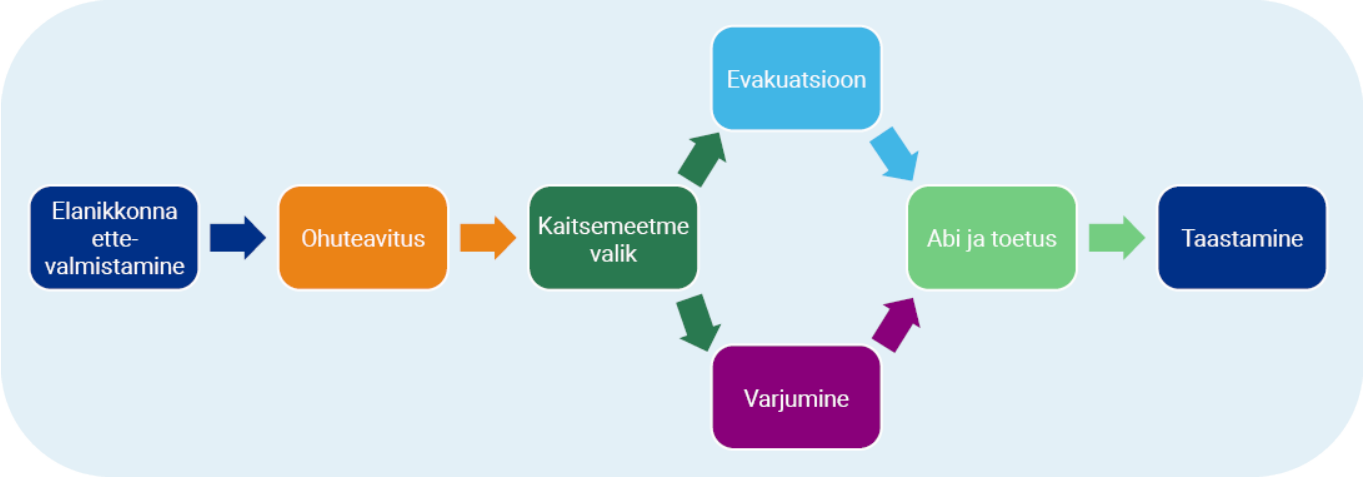

Elanikkonnakaitse eesmärk on kaitsta inimeste elu ja tervist olukorras, kus neid ohustab vahetu(lt saabuv) oht. Elanikkond peab olema juba enne ohu tekkimist teadlik võimalikust ohust, suuteline rakendama vajalikke kaitsemeetmeid ning valmis järgima ametiasutuste juhiseid. KORKS seob tervikuks elanikkonna ettevalmistamise, ohuteavituse, varjumise, ulatusliku evakuatsiooni, vältimatu abi osutamise ning muud elanikkonnakaitse tegevused.

Elanikkonnakaitse algab elanikkonna ettevalmistamisest ja teadlikkuse suurendamisest. Ohu tekkimisel järgneb ohuteavitus ning vajaduse korral kaitsemeetmed, nt varjumine või ulatuslik evakuatsioon. Nende rakendamise järel võib olla vajalik vältimatu abi osutamine ning hilisem taastamine. Tegelikkuses võib mõni tegevus toimuda üheaegselt või eri järjekorras sõltuvalt ohu laadist ja ulatusest.

Ohu korral algab elanikkonnakaitse sageli ohuteavitusega. Ohuteatega antakse inimestele teave ohu kohta ning juhised, kuidas oma elu ja tervist kaitsta. Sõltuvalt ohu laadist võib inimestel olla vajalik jääda siseruumidesse, varjuda, vältida teatud piirkonda, valmistuda evakuatsiooniks või ohustatud alalt lahkuda. Seetõttu eeldab elanikkonnakaitse toimimine, et inimesed on juba enne ohu tekkimist teadlikud peamistest käitumispõhimõtetest ning oskavad saadud juhiste järgi tegutseda.

Joonis 8. Elanikkonnakaitse tegevuste üldine loogika

Kriisiolukorra ja riigikaitse seadus tugineb ülesannete jäävuse põhimõttele. Selle kohaselt ei looda kriisiolukorra lahendamiseks üldjuhul uusi vastutusvaldkondi, vaid ohtude ennetamine, nendeks valmistumine ja kriisiolukorra lahendamine toimub nende asutuste juhtimisel, kelle pädevuses on vastavate ülesannete täitmine tavaolukorras. Elanikkonnakaitses väljendub see näiteks selles, et Päästeamet, kohalikud omavalitsused, tervishoiuasutused ja teised kriisiülesandega asutused täidavad kriisiolukorra ajal samu põhifunktsioone, mille eest nad vastutavad ka tavapärases olukorras.

Siseministeerium vastutab elanikkonnakaitseüldise poliitika kujundamise eest ning korraldab valitsemisala asutuste kaudu elanikkonnakaitse ja kriisivalmiduse arendamist. Elanikkonnakaitse valdkonnas kujundab ministeerium valdkonnaüleseid strateegilisi eesmärke ja õiguslikku raamistikku ning koordineerib valdkonna arengut koostöös teiste asutustega. Teiste ministeeriumide valitsemisalasse kuuluvate elanikkonnakaitse tegevuste poliitika kujundamise eest vastutab asjaomane ministeerium.

Sotsiaalministeeriumi valitsemisala asutused tagavad ohu või kriisiolukorra ajal tervishoiu-, sotsiaal- ning psühhosotsiaalse abi korraldamise. Elanikkonnakaitse tervikvaates on nende ülesanne toetada inimeste toimetulekut nii olukorra ajal kui ka selle järel, sh korraldada vältimatut sotsiaalabi, tervishoiuteenuseid ja psühhosotsiaalset kriisiabi vastavalt valdkondlikele õigusaktidele.

Kohalik omavalitsus on elanikkonnakaitses riigi oluline partner, kelle ülesanne on tagada kohaliku tasandi kriisivalmidus ning toetada inimesi ohu või kriisiolukorra korral. Kohaliku omavalitsuse roll hõlmab muu hulgas elanike teavitamist, vältimatu sotsiaalabi osutamist, evakueeritute vastuvõtmist ning kohaliku tasandi kriisiülesannete täitmist. Ülesannete jäävuse põhimõttest lähtudes täidab omavalitsus kriisiolukorras ülesandeid, mille eest vastutab ka tavaolukorras.

Päästeamet on elanikkonnakaitseasutus, kes koordineerib elanikkonnakaitseks valmistumist ning täidab seaduses sätestatud ülesandeid muu hulgas ohuteavituse, varjumise, ulatusliku evakuatsiooni ja elanikkonnakaitse koolituste valdkonnas. Päästeametil on keskne roll elanikkonnakaitse süsteemi arendamisel, valmisoleku tagamisel ja eri osapoolte tegevuse koordineerimisel. Kriisiolukorra lahendamisel on Päästeamet sõltumata kriisiolukorra olemusest kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutus elanikkonnakaitse tegevuste puhul ja koordineerib elanikkonnakaitse tegevuste õigeaegset rakendamist kriisiolukorra ajal (§ 37 lg 3). Püsiva kriisiülesandega asutus ja isik teeb kriisiplaani elanikkonnakaitse tegevustes koostööd Päästeametiga (§ 20 lg 14).

Teiste seadustega reguleeritud elanikkonnakaitse tegevused

Päästetööd

Päästetööd on üks KORKS-i § 91 lg 1 nimetatud elanikkonnakaitse tegevustest. Päästetööde tegemise eest vastutab Päästeamet, kelle ülesanne on muu hulgas päästetöö tegemine maismaal ja siseveekogudel, demineerimistöö tegemine ning kriisiolukordadeks valmistumine ja nende lahendamise tagamine vastavalt KORKS-ile. Päästetööde õiguslik raamistik tuleneb eelkõige päästeseadusest. Päästetööde eesmärk on inimeste elu, tervist ja vara ning keskkonda ohustavate päästesündmuste ennetamine, ohu tõrjumine ning päästesündmuse tagajärgede leevendamine.

Praktikas hõlmavad päästetööd nt tulekahju kustutamist, liiklusõnnetuses kannatanute päästmist, varingus inimeste otsimist, demineerimistööd, ohtlike ainete sündmusele reageerimist ning muid tegevusi, mis on vajalikud inimeste elu ja tervise kaitseks. Päästetööde sisu, korraldus ja juhtimine on reguleeritud päästeseaduses ning on KORKS-i mõistes püsiv kriisiülesanne.

Esmaabi ja katastroofimeditsiin

Esmaabi ja katastroofimeditsiin on elanikkonnakaitse tegevused, mille eesmärk on tagada kannatanute kiire abistamine olukordades, kus sündmuse ulatus või kannatanute arv nõuab tervishoiu tavapärase töökorralduse muutmist.. Katastroofimeditsiini korraldus tugineb eelkõige tervishoiuteenuste korraldamise seadusele tervishoiu toimepidevust ohustava olukorra regulatsiooni ning tervishoiu toimepidevust ohustavaks olukorraks valmistumise ja selle lahendamise regulatsioonile. Elanikkonnakaitse vaates on katastroofimeditsiin seotud eeskätt ohuteavituse, varjumise ja evakuatsiooniga, mille eesmärk on vähendada kannatanute arvu ning toetada tervishoiusüsteemi toimepidevust. Tervishoiu toimepidevuse ja häireteks ning kriisiolukordadeks valmistumise ülesanded on seotud ka tervishoiuteenuse osutajate püsivate kriisiülesannetega.

Tervishoiualase kriisivalmiduse kujundamises ja koordineerimises osalevad eelkõige Sotsiaalministeerium, Terviseamet, Tervisekassa, tervishoiuteenuse osutajad ning riigikaitselistes kriisiolukorra ajal ka Kaitsevägi.

Vältimatu sotsiaalabi

Vältimatu sotsiaalabi eesmärk on tagada inimesele kriisiolukorras esmased eluks vajalikud vahendid, st vähemalt toit, riietus ja ajutine majutus (SHS § 8). Sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt hõlmab vältimatu sotsiaalabi olukordi, kus inimene ei suuda ajutiselt endale või oma perekonnale tagada minimaalselt vajalikku toimetulekut. Ohu, sündmuse või kriisiolukorra korral võib vältimatu sotsiaalabi hõlmata muu hulgas ajutist majutust, toitu, joogivett, riideid, hügieenivahendeid ning muud vältimatut abi. Kohaliku omavalitsuse kriisiülesanne (§ 13) on tagada vältimatu sotsiaalabi ning evakueeritud inimestele vähemalt toit ja joogivesi.

Psühhosotsiaalne kriisiabi

Psühhosotsiaalse kriisiabi eesmärk on toetada sündmusest mõjutatud inimeste vaimset, emotsionaalset ja sotsiaalset toimetulekut. See hõlmab inimliku, toetava ja praktilise abi pakkumist inimestele ning kogukondadele, keda on mõjutanud ulatuslik või traumaatiline kriisisündmus. Õigeaegne abi aitab taastada turvatunnet, vähendada stressi ja ärevust ning toetada inimeste

tavapärase toimetuleku taastumist. Eestis korraldab ulatuslike sündmuste või kriisiolukorra korral psühhosotsiaalset kriisiabi Sotsiaalkindlustusamet koostöös teiste asutuste, kohalike omavalitsuste ja partnerorganisatsioonidega.

Lisalugemist

Päästetööd

Päästeamet. (n.d.). *Päästetöö*. **https://www.rescue.ee**

Esmaabi ja katastroofimeditsiin

Terviseamet. (n.d.). *Tervishoiu hädaolukordadeks valmisolek*. **https://www.terviseamet.ee**

Vältimatu sotsiaalabi

Sotsiaalkindlustusamet. (n.d.). *Sotsiaalteenused ja abi kriisiolukordades*. https://www.sotsiaal-kindlustusamet.ee

Psühhosotsiaalne kriisiabi

Sotsiaalkindlustusamet. (n.d.). *Psühhosotsiaalne kriisiabi*. **https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/abivajav-laps-ja-taiskasvanu/vaimne-tervis-kriisis/psuhhosotsiaalne-kriisiabi**

Sotsiaalkindlustusamet. (n.d.). *Psühhosotsiaalne kriisiabi*. **https://www.palunabi.ee/et/psuhhosotsiaalne-kriisiabi**

Sotsiaalministeerium. (n.d.). *Vaimse tervise ja psühhosotsiaalne tugi kriisides (MHPSS)*. **https://www.sm.ee/tervise-edendamine-ravi-ja-ravimid/vaimne-tervis/ vaimse-tervise-ja-psuhhosotsiaalne-tugi-kriisides**

World Health Organization. (2022). *Mental health and psychosocial support in emergencies*. **https://www.who.int**

Siseministeerium. „Elanikkonnakaitse tegevuskava 2024–2027". 2024.
https://valitsus.ee/sites/default/files/documents/2025-01/Elanikkonnakaitse%20tegevuskava%202024%E2%80%932027_30.jaanuar.pdf

Viimati uuendatud 02.10.2026

2.7.1. Elanikkonnakaitseks vajaliku ressursi tagamine

KORKS näeb ette, et ulatusliku evakuatsiooni või varjumise korraldamiseks võib teatud juhtudel kehtestada ka asja sundkasutust. § 77 lg 1 kohaselt võivad Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus, Päästeamet, Kaitsevägi ja Vabariigi Valitsuse volitatud valitsusasutus võtta ajutiselt kasutusse isiku valduses oleva asja, kui see on vältimatult vajalik riigikaitselise kriisiolukorra või eriolukorra lahendamiseks või selle toetamiseks, sh ulatusliku evakuatsiooni või varjumise läbiviimiseks.

Praktikas võib see hõlmata nt transpordivahendite, hoonete, laopindade, majutuskohtade või muu evakuatsiooni korraldamiseks vajaliku vara kasutamist. Tegemist on erandliku meetmega, mida võib rakendada üksnes vältimatu vajaduse korral ning mille rakendamisel tuleb järgida seaduses sätestatud piiranguid ja hüvitamise põhimõtteid. KORKS näeb ette ka võimaluse võtta vajalik asi sundkasutusse juba enne kriisiolukorra või eriolukorra väljakuulutamist, kui see on vältimatult vajalik ulatusliku evakuatsiooni või varjumise korraldamiseks.

Avalike varjumisvõimaluste tagamiseks võib KORKS-i § 77 alusel osutuda vajalikuks ka **asja sundkasutusse võtmine**. Selline võimalus võimaldab kasutada varjumiseks või varjumise toetamiseks vajalikke hooneid, rajatisi, seadmeid või muid vahendeid olukorras, kus vabatahtlik kokkulepe ei ole võimalik või ei võimalda vajalikku reageerimiskiirust.

Valmistumisel on võimalik kasutada ka eelotsust (§ 79), mis võimaldab Päästeametil, Kaitseväel ja Riigi Kaitseinvesteeringute Keskusel juba enne kriisiolukorda haldusaktiga kindlaks määrata asjad, mis võivad osutuda vajalikuks ülesande täitmiseks oluliste tegevuste läbiviimisel. Eelotsus ei tähenda asja kohest kasutuselevõttu, vaid võimaldab vajaliku ressursi olemasolu ette planeerida ning vajaduse korral kiiremini sundkasutusse võtta. Eelotsus aitab ennetada olukorda, kus mitu asutust arvestavad valmistumisel sama ressursi kasutamisega.

Järelevalvemeetmed

KORKS annab ulatusliku evakuatsiooni ja varjumise korraldamisel Päästeametile ning Politsei-ja Piirivalveametile õiguse kasutada korrakaitseseaduses sätestatud riikliku järelevalve meetmeid ning vajaduse korral vahetut sundi. See volitus võimaldab muu hulgas piirata juurdepääsu ohtlikule alale, suunata inimesi ohutusse kohta ning tagada evakuatsiooni või varjumise tegelik korraldus. Tegemist ei ole karistusmeetmega, vaid inimeste elu ja tervise kaitseks ette nähtud abinõuga.

Viimati uuendatud 17.09.2026

2.7.2. Elanikkonnakaitse koolitus

Elanikkonnakaitse koolituse eesmärk ei ole üksnes teadmiste edasiandmine, vaid inimeste valmisoleku kujundamine olukorraks, milles on vaja kiiresti teha otsuseid, järgida ohuteavituses antud juhiseid või rakendada kaitsemeetmeid. KORKS-i § 92 kohaselt on elanikkonnakaitse oluline osa elanike teavitamine ning elanikkonnakaitse koolituste korraldamine. Päästeamet koordineerib elanikkonnale elanikkonnakaitse käitumisjuhiste andmist ja elanikkonnakaitse koolituste korraldamist. Koolituste eesmärk on suurendada inimeste teadlikkust võimalikest ohtudest ning õpetada tegutsema olukordades, milles on vajalik varjumine, evakuatsioon, iseseisev toimetulek või muu elanikkonnakaitse meede (KORKS-i § 92 lg-d 2–4). Täpsemalt kirjeldatakse määruses „Nõuded elanikkonnakaitse koolitusele ja koolitajale".

Kuigi seadus näeb koolituskohustuse ette eelkõige avaliku sektori asutustele (§ 92 lg 4) ja elutähtsa teenuse osutajatele (§ 82 lg 11 p 10), on elanikkonnakaitsealased teadmised vajalikud kõigile inimestele. Kriisiolukorras sõltub inimeste turvalisus sageli sellest, kui kiiresti osatakse ohuteadet mõista, vajalikke otsuseid teha ning kaitsemeetmeid rakendada. Seetõttu toetab riik elanikkonna teadlikkuse suurendamist ning loob võimaluse omandada elanikkonnakaitse põhiteadmisi ka iseseisvalt ja tasuta[22].

Päästeamet. „Elanikkonnakaitse e-koolitus". Olevalmis.ee. **https://www.olevalmis.ee/koolitus**

Viimati uuendatud 17.09.2026

2.7.3. Ohuteavitus

Ohuteavitus on üks elanikkonnakaitse keskne tegevus, mille eesmärk on anda inimestele võimalikult kiiresti teada olukorrast, mis võib ohustada nende elu, tervist või turvalisust ning jagada juhiseid ohutuks tegutsemiseks. KORKS käsitleb ohuteavitust ühe elanikkonnakaitse põhitegevusena koos varjumise, ulatusliku evakuatsiooni, päästetööde ning teiste elanikkonnakaitse tegevustega (KORKS-i § 91 lg 1). Paljude inimeste elu või tervist või riigi julgeolekut ohustava vahetult eelseisva või juba toimuva sündmuse või selle lõppemise korral edastatakse avalikkusele viivitamatu ohuteade. Ohuteavitus peab toimima ohu ilmnemisel väga kiiresti ning enamasti ei ole selleks hetkeks veel kriisiolukorda vms kehtestatud ega juhtimisstruktuure moodustatud.

Õigeaegne ohuteavitus on enamiku teiste elanikkonnakaitse meetmete toimimise eeldus. Inimesed saavad varjuda, evakueeruda või rakendada muid kaitsemeetmeid üksnes siis, kui nad on ohust teadlikud ja mõistavad, kuidas selles olukorras käituda. Rahvusvaheliselt käsitletakse varajase hoiatamise süsteeme ühe olulise elanikkonnakaitse võimena ning eesmärgina nähakse, et iga inimene

peab saama ohu korral õigeaegse hoiatuse.

KORKS-i § 93 lg 1 kohaselt edastatakse paljude inimeste elu või tervist või riigi julgeolekut ohustava vahetult eelseisva või juba toimuva sündmuse või selle lõppemise korral avalikkusele viivitamatu ohuteade. Ohuteatega antakse juhised ohutuks tegutsemiseks, sh varjumiseks või ulatuslikuks evakuatsiooniks.

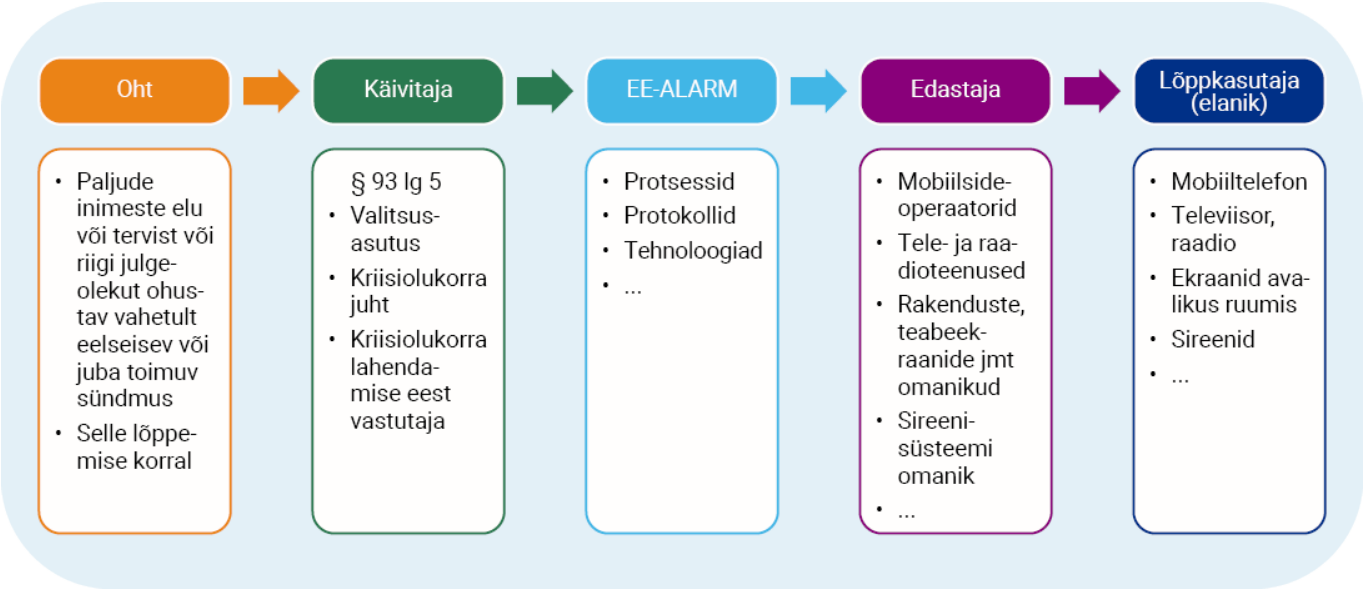
Viivitamatu ohuteate eesmärk on võimaldada inimestel rakendada meetmeid oma elu ja tervise kaitseks enne ohu saabumist või selle realiseerumise ajal. Seetõttu kasutatakse ohuteavitust üksnes olukordades, kus esineb vahetu(lt saabuv) oht ning inimestel on võimalik saadud teabe põhjal oma käitumist muuta. Ohuteavitus ei ole mõeldud üldiseks kriisiinfoks ega tavapäraseks avalikkuse teavitamiseks, vaid kiireks hoiatamiseks ja konkreetsete käitumisjuhiste edastamiseks.

Ohuteavituse keskne põhimõte on, et inimene ei pea vahetu ohu korral ise infot otsima. Sellega kaasneb ka asutuse vastutus, et inimese häirimiseks peab info olema päriselt asjakohane ning oht reaalne. Teave tuuakse tema juurde ning sellega kaasnevad konkreetsed käitumisjuhised. Praktikas võivad need juhised suunata näiteks:

1. varjuma;
2. vältima teatud piirkonda;
3. sulgema aknad ja ventilatsiooni;
4. kasutama joogivee asemel alternatiivset veevõtuallikat;
5. valmistuma evakuatsiooniks või evakueeruma.

Süsteemi käivitamise eelduseks on sündmus, mis vastab KORKS-i § 93 lõikes 1 sätestatud tingimustele. Pädev asutus või kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutuseest vastutaja algatab ohuteate edastamise, mille järel kasutatakse EE-ALARM-i tehnilisi lahendusi ja edastuskanaleid teabe viimiseks lõpp-kasutajateni. Süsteemi eesmärk on tagada, et elanik saab võimalikult kiiresti teabe ohu kohta ning juhised enda elu ja tervise kaitsmiseks.

Joonis 9. EE-ALARM-i toimimise üldine loogika

EE-ALARMi toimimispõhimõtted

Ava kõik

Oht ja käivitaja

EE-ALARM on KORKS-i § 93 lg 2 kohaselt protokollide, protsesside ja tehnoloogiate kogum elanikkonnale viivitamatu ohuteate edastamiseks. EE-ALARM ei ole üks konkreetne infosüsteem ega sidekanal, vaid terviklik süsteem, mis ühendab ohuteate algatamise, asutuste koostöö ja erisuguste teavituskanalite kasutamise. Süsteemi eesmärk on tagada, et otsustatud ohuteade jõuab kiiresti ja usaldusväärselt elanikkonnani (KORKS-i § 93 lg 2).

KORKS-i § 93 lg 1 kohaselt edastatakse viivitamatu ohuteade juhul, kui tegemist on paljude inimeste elu või tervist või riigi julgeolekut ohustava vahetult eelseisva või juba toimuva sündmusega või sellise sündmuse lõppemisega. Seetõttu ei käivitata EE-ALARM-i mitte iga õnnetuse või häire korral, vaid üksnes siis, kui ohu laad, ulatus ja ajakriitilisus eeldavad elanikkonna kiiret teavitamist ning käitumise muutmist. Ohuteate eesmärk on anda inimestele võimalus rakendada meetmeid oma elu ja tervise kaitseks enne ohu saabumist või selle realiseerumise ajal.

Nimetatud ohu laad ja ulatus mõjutab ka seda, milliseid EE-ALARM-i kanaleid kasutatakse.

Viivitamatu ohuteate edastamise otsustab KORKS-i § 93 lõikes 5 nimetatud asutus või isik. Selleks võib sõltuvalt sündmusest olla valitsusasutus, kriisiolukorra juht või muu sündmuse lahendamise eest vastutav asutus või isik. Selline lahendus lähtub kriisireguleerimise ülesannete jäävuse põhimõttest, mille kohaselt vastutab ohu tõrjumise või olukorra lahendamise eestlahendamise eest eelkõige see asutus, kelle pädevuses on vastava valdkonna juhtimine tavaolukorras. Seetõttu võib ohuteate käivitajaks olla näiteks Päästeamet suurõnnetuse või päästesündmuse korral, Politsei- ja Piirivalveamet avalikku korda või julgeolekut puudutava ohu korral või Kaitsevägi mehitamata süsteemide (nt drooniohu) korral.

Seaduses on lisaks valitsusasutusele nimetatud ka kriisiolukorra juht ning muu sündmuse lahendamise

eest vastutav asutus või isik, sest kõik kriisiolukorrad ei lahene tavapärases valitsemisalas ega pruugi kuuluda ühe asutuse juhtimise alla. Selline regulatsioon võimaldab tagada, et viivitamatu ohuteate saab algatada see osapool, kellel on kõige vahetum teadmine ohu olemasolust, ulatusest ja vajalikest käitumisjuhistest. Ohuteate algatamise õigus ei ole seega seotud EE-ALARM-i tehnilise haldamisega, vaid vastutusega konkreetse sündmuse lahendamisel.

Viivitamatu ohuteate edastamise otsustaja hindab lisaks ohuteavituse vajadusele ka seda, milliste kanalite kaudu teade elanikkonnani edastatakse. Sõltuvalt ohu laadist, piirkonnast, ajakriitilisusest ja sihtrühmast võidakse kasutada üht või mitut EE-ALARM-i kanalit. Seetõttu ei ole viivitamatu ohuteade alati seotud kõigi süsteemi komponentide samaaegse kasutamisega.

Kohalik omavalitsus ei ole valitsusasutus Vabariigi Valitsuse seaduse tähenduses ning tal puudub iseseisev õigus EE-ALARM-i kaudu viivitamatut ohuteadet käivitada. See ei tähenda siiski, et KOV-il puuduks roll elanike teavitamisel. KORKS-i § 13 lg 1 p 11 kohaselt on kohaliku omavalitsuse üksuse püsiv kriisiülesanne tagada oma haldusterritooriumil viibivate inimeste teavitamine ohuolukorrast ja käitumisjuhiste andmine. Lisaks näeb KORKS-i § 92 lg 1 ette, et püsiva kriisiülesandega asutus või isik peab avalikkust teavitama tema vastutada olevate sündmuste kohta nii enne kriisiolukorda kui ka selle ajal. Seetõttu täiendab kohalik omavalitsus riiklikku ohuteavitust eelkõige oma teavituskanalite, kogukondade ning täiendavate kohalike käitumisjuhiste andmise kaudu. EE-ALARM-i saab KOV kasutada regionaalse päästekeskuse abil.

Ohuteate algatamise õigus ei ole seotud EE-ALARM-i tehnilise haldamisega, vaid vastutusega konkreetse sündmuse lahendamisel või ohu tõrjumisel.

Viivitamatu ohuteate ja nt sireenide kasutamisega kaasneb ulatuslik mõju elanikkonnale, ettevõtjatele ja avalikele asutustele. Seetõttu tuleb ohuteavituse rakendamisel järgida seaduslikkuse ja proportsionaalsuse põhimõtet. Põhjendamatu või õigusvastane ohuteavitus võib sõltuvalt asjaoludest tõstatada ka riigivastutuse küsimuse. Ohuteavituse eesmärk on vältida või vähendada inimeste elu ja tervist ähvardavat ohtu ning selle kasutamine peab olema põhjendatud tegeliku ohuga. Vale teavitusviis või ebaproportsionaalne teavitamine võib põhjustada segadust, valehäireid ja vähendada usaldust hoiatuste vastu.

Automaatselt hüvitatava kahju aluseks ei piisa väitest, et „hotelli kliendid lahkusid pärast sireeni ja mul jäi tulu saamata”, kui pole tõestatud, et sireeni käivitamine oli õigusvastane või ebaproportsionaalne.

Päästeameti roll

Päästeameti roll EE-ALARM-is erineb ohuteate käivitaja rollist. Viivitamatu ohuteate edastamiseks valmistumist koordineerib Päästeamet (KORKS-i § 93 lg 3). See hõlmab:

1. ohuteavituse põhimõtete väljatöötamist;
2. süsteemi arendamist;
3. õppuste ja testimiste korraldamist;
4. elanikkonna teadlikkuse suurendamist;

5. koostöö korraldamist Häirekeskuse ning teiste asutustega.

Häirekeskus vahendab ohuteate üldjuhul EE-ALARM-i kaudu edastajatele, kes omakorda toimetavad teabe avalikkuseni (§ 93 lg 6).

Kui käivitaja otsustab konkreetse ohu korral viivitamatu ohuteate edastamise, siis Päästeamet vastutab EE-ALARM-i kui riikliku ohuteavituse süsteemi toimimiseks valmistumise eest.
KORKS-i § 93 lg 3 kohaselt koordineerib Päästeamet viivitamatu ohuteate edastamiseks valmistumist, sh süsteemi arendamist, osapoolte koostööd, õppuste ja testimiste korraldamist ning elanikkonna teadlikkuse suurendamist. Seega ei ole Päästeameti ülesanne üksnes ohuteadete tehnilise edastamise tagamine päästesündmuste korral, vaid kogu riikliku ohuteavitusvõime toimimise tagamine.

EE-ALARM-i toimimises osalevad paljud asutused ja organisatsioonid. Päästeamet koordineerib süsteemi valmisolekut, Häirekeskus vahendab üldjuhul ohuteate käivitajalt saadud teate edasi edastajatele ning edastajad toimetavad teate side- ja meediakanalite kaudu elanikkonnani. Selline ülesehitus võimaldab ühendada üheks tervikuks eri valdkondade vastutuse, tehnilised lahendused ja teavituskanalid.

Edastajad ja nende roll ohuteavituses

KORKS-i § 93 ülesehitus eristab ohuteate algatajat ja ohuteate edastajat. Kui käivitaja otsustab viivitamatu ohuteate edastamise, siis edastajate ülesanne on tagada selle jõudmine võimalikult kiiresti elanikkonnani. Edastajaks ei ole seega asutus, kes hindab ohtu või otsustab ohu-teavituse vajaduse üle, vaid isik või organisatsioon, kes vahendab teate lõppkasutajale.

EE-ALARM-i toimimine tugineb põhimõttel, et ühe kanali kasutamisest ei piisa kogu elanikkonna teavitamiseks. Inimesed kasutavad mitmesuguseid side- ja meediakanaleid ning osa inimesi võib viibida olukorras, kus mõni kanal ei ole kättesaadav või toimiv. Seetõttu kasutatakse paralleelselt mitut edastuskanalit, et suurendada teate kohale jõudmise tõenäosust.

Edastajate ülesanne ei ole otsustada, kas ohuteade tuleb saata või milline on selle sisu. Nende roll on tagada, et pädeva asutuse otsustatud ning koostatud teade jõuaks võimalikult kiiresti ja võimalikult suure hulga inimesteni.

EE-ALARM-i toimimine eeldab lisaks riigiasutustele ka era- ja avalik-õiguslike organisatsioonide osalemist. KORKS-i kohaselt peavad riikliku ohuteavituse süsteemiga liituma muu hulgas teatud sideettevõtjad, massiteabevahendite valdajad, riiklike mobiilirakenduste valdajad ning suure kasutajaskonnaga avalike teabeekraanide omanikud või haldajad.

Ohuteavituse süsteemiga liidestamise kulu kannab riik. Seadusandja on lähtunud põhimõttest, et riikliku elanikkonnakaitse võime loomiseks vajalike tehniliste ühenduste rajamise kulu ei jää üksnes edastajate kanda. Riikliku sireenivõrgustiku rajamisel võib sõltuvalt konkreetsest pai-galduslahendusest tõusetuda küsimus kinnisasja või ehitise kasutamisest avalikes huvides.
Selliste olukordade õiguslikku käsitlust tuleb hinnata omandikaitse, sundkoormiste ja proportsionaalsuse üldpõhimõtetest lähtudes (vt sireenide osa).

Samal ajal tuleb EE-ALARM-iga liitunud isikutel tagada süsteemide töökindlus ja võime viivitamatuid ohuteateid edastada. Seetõttu võivad ohuteavituse korraldamisel tekkida ka tavapärased käitamis-, hooldus- ja toimepidevuskulud.

Selle kaudu võib ohuteateid edastada peamiselt:

1. **mobiilsidevõrkude kaudu,** nt asukohapõhise SMS-teavitusena või edaspidi võrgupõhise välkteavitusena (ingl cell broadcast), mis jõuab piirkonnas viibivate mobiiltelefonideni;
2. **televisiooni- ja raadioteenuste vahendusel,** nt katkestades tavapärase saate või kuvades ohuteate teleekraanile ja raadiovastuvõtuseadme ekraanile;
3. **digitaalsete meediaplatvormide kaudu**, nt uudisteportaalides ja muudes veebikeskkondades kuvatava ohuteavitusena;
4. **riiklike mobiilirakenduste kaudu**, nt Eesti äpis kuvatava teavitusena;
5. **avalikus ruumis paiknevate elektrooniliste teabeekraanide kaudu**, nt ühistranspordisõlmedes, sadamates või muudes suure kasutajate arvuga kohtades paiknevate ekraanide vahendusel;
6. **sireenisüsteemide kaudu,** mille eesmärk on juhtida inimeste tähelepanu vahetule ohule ning suunata neid otsima täpsemat teavet teistest ohuteavituskanalitest (KORKS-i § 93 lg 8–10).

Sireen kui eraldi ohuteavituskanal

Kuigi sireenisüsteem kuulub samuti EE-ALARM-i edastuskanalite hulka, erineb selle eesmärk teistest teavituskanalitest. Kui mobiilsidevõrgud, televisioon, raadio või mobiilirakendused võimaldavad edastada detailseid käitumisjuhiseid, siis sireeni ülesanne on eelkõige juhtida inimeste tähelepanu vahetule ohule ning vajadusele viivitamata varjuda. Praktikas kasutatakse sireene üksnes kõige raskemate ja ajakriitilisemate ohtude korral, kui esineb kiire ja vahetu oht inimeste elule. Sireen ei anna üldjuhul teavet ohu liigi, ulatuse ega vajalike tegevuste kohta, vaid annab märku vajadusest viivitamata tegutseda ning otsida täiendavat infot teistest ametlikest ohuteavituskanalitest (KORKS-i § 93 lg 9).

Sellest tulenevalt on ka sireenide käivitamise õigus antud piiratud ringile pädevatele käivitajatele (§ 93 lg 8: Päästeamet, Kaitsevägi, Kaitsepolitseiamet, Politsei- ja Piirivalveamet ja Keskkonnaamet ning kriisiolukorra ajal ka kriisiolukorra juht, kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutus ja tema volitatud isik). Kui sama sündmuse või kriisiolukorra tõttu tekib ohuteavituse vajadus mitmel asutusel, lähtutakse kriisiolukorra lahendamise juhtimiskorraldusest ning teavitused koordineeritakse kriisiolukorra lahendamise eest vastutava asutuse juhtimisel. EE-ALARM võimaldab asjaomastel asutustel näha süsteemis edastatavaid teavitusi ja vältida kattuvaid või vastuolulisi ohuteateid.

Seetõttu käsitletakse sireene pigem tähelepanu äratava esmase hoiatuskanalina, mida kasutatakse koos teiste EE-ALARM-i kanalitega. Praktikas kaasneb sireeni käivitamisega samaaegselt või vahetult pärast seda täiendav teabe edastamine mobiilsidevõrkude, meediakanalite või teiste ohuteavitusvahendite kaudu. Sireeni kasutamine ei ole seotud üksnes sõjalise ohuga.
Näiteks võib ohtliku ettevõtte suurõnnetuse korral olla vajalik elanike viivitamatu teavitamine kemikaaliseadusest tulenevate kohustuste täitmiseks. Sellisel juhul kasutatakse ohust teavitamiseks eri kanaleid, sh sireene, EE-ALARM-i ja massiteabevahendeid. Õhuohust teavitamisel on üldjuhul sireeni käivitajaks Kaitsevägi, kuid kemikaaliõnnetuse puhul Päästeamet.

Lisaks riiklikule viivitamatu ohuteavituse süsteemile võivad ohtlikul või suurõnnetuse ohuga ettevõttel kemikaaliohutuse nõuetest tulenevalt olla kasutusel ettevõtte enda hoiatus- ja teavitusvahendid, sealhulgas sireen. Selliste vahendite kasutamise kord ja käivitamise tingimused kirjeldatakse ettevõtte ohutuse tagamiseks koostatud dokumentides ja õnnetuse lahendamise korralduses. Neid ettevõttesiseseid hoiatussüsteeme ei käsitleta automaatselt EE-ALARM-i osana.

Riikliku ohuteavituse süsteemi toimimiseks võib olla vajalik sireeniseadmete paigaldamine eraõiguslikele ehitistele või kinnistutele. Sellisel juhul tõusetub küsimus omandipõhiõiguse riivest ja avalikes huvides talumiskohustusest. Õiguslikult võib selliseid kohustusi käsitada avalik-õigusliku sundkoormise või muu seadusest tuleneva talumiskohustusena (vt ka asja-õigusseaduse § 1581 lg 11). Kui piirang ületab tavapärase omandi sotsiaalse kohustuse piire või põhjustab olulist kahju, võib sõltuvalt konkreetsetest asjaoludest kerkida ka hüvitamise küsimus.

Tavapäraselt kehtivad keskkonnamüra suhtes atmosfääriõhu kaitse seadusest (vt ka AÕKS-i § 55 lg 3 p 5) ja selle alusel kehtestatud õigusaktidest tulenevad nõuded. Riikliku ohuteavituse süsteemi sireeni eesmärk on aga tagada elanikkonna kiire hoiatamine vahetu ohu korral ning selle kasutamine ei ole võrreldav tavapärase müraallika tegevusega. Seetõttu tuleb sireeni kasutamise õiguspärasust hinnata eelkõige elanikkonnakaitse eesmärki, proportsionaalsuse põhimõtet ja ohuteavituse õiguslikku alust arvestades.

Riikliku ohuteavituse süsteemi toimimine võib eeldada eraõiguslike isikute kaasamist ning nende vara või tehniliste süsteemide kasutamist. Sellise kohustuse kehtestamisel tuleb arvestada omandipõhiõiguse, ettevõtlusvabaduse ning proportsionaalsuse põhimõttega ning vajadusel kanda tekitatav kulu.

Süsteemi toimimise loogika põhineb mitme kanali kasutamisel. Eesmärk on tagada, et teade jõuaks võimalikult suure hulga inimesteni ning ühe kanali rike ei takistaks ohu kohta info jõudmist elanikkonnani.

EE-ALARM-i üks osa on sireenisüsteem (KORKS-i § 93 lg 9). Sireeni eesmärk ei ole anda detailset teavet juhtunu kohta, vaid juhtida inimeste tähelepanu vahetule ohule ja vajadusele kohe tegutseda.

EE-ALARM-i testimine ja õppused

Ohuteavitussüsteemi toimivust ei saa hinnata üksnes tehniliste kirjelduste või laborikatsetuste kaudu. Süsteemi tegelik töökindlus selgub alles olukorras, kus testitakse kogu ohuteavituse ahelat alates ohuteate algatamisest kuni selle jõudmiseni lõppkasutajani. Seetõttu on õppused ja testteavitused oluline osa elanikkonnakaitse valmisoleku tagamisest (KORKS-i § 93 lg 7).

EE-ALARM-i võib kasutada:

1. Vabariigi Valitsuse või selle määratud valitsusasutuse otsusel KORKS-i § 22 lg 1 nimetatud õppusel;
2. Kaitseväe otsusel kaitseväeteenistuse seaduses sätestatud sõjaväelisel väljaõppel;

3. Päästeameti otsusel EE-ALARM-i tehniliseks testimiseks.

Õppuste ja testimiste eesmärk on kontrollida kogu ohuteavituse süsteemi toimimist alates ohuteate koostamisest ja edastamisest kuni selle jõudmiseni lõppkasutajani. Samuti võimaldavad need harjutada asutuste omavahelist koostööd ning suurendada elanikkonna teadlikkust ohuteavituskanalitest.

Praktikas võivad õppused ja testimised hõlmata EE-ALARM-i komponente, nt mobiilsidevõrkude kaudu edastatavaid testteavitusi, sireenide töö kontrollimist või teiste ohuteavituskanalite katsetamist. Sellisel juhul tuleb testimise iseloom adressaatidele selgelt arusaadavalt esile tuua, et vältida põhjendamatut ärevust.

Ohuteavitussüsteemi testimise eesmärk on muu hulgas:

1. kontrollida süsteemi tehnilist toimimist;
2. hinnata teavituskanalite töökindlust;
3. harjutada asutuste koostööd;
4. hinnata ohuteadete arusaadavust;
5. suurendada elanikkonna teadlikkust ohuteavituse toimimisest.

EE-ALARM-i testimine võib hõlmata nii üksikute tehniliste lahenduste kontrollimist kui ka laiapõhjalisi harjutusi, mille käigus kasutatakse samaaegselt eri teavituskanaleid. Vajaduse korral võib testimine hõlmata ka elanikkonnale saadetavaid testteateid või sireenide töö kontrollimist. Sellisel juhul tuleb testimise iseloom inimestele eelnevalt selgelt teatavaks teha.

Testimine ei ole oluline üksnes tehnoloogilise töökindluse seisukohalt. Rahvusvaheline kogemus näitab, et inimesed reageerivad ohuteavitusele kiiremini ja õigesti siis, kui nad on süsteemiga eelnevalt kokku puutunud ning teavad, kuidas hoiatused toimivad. Seetõttu täidavad õppused ja testteavitused korraga nii tehnilise kontrolli kui ka elanikkonna koolitamise eesmärki.

Tabel 24. EE-ALARM-i kasutamise alus ja otsustaja

Tegelik oht ja viivitamatu ohuteade	KORKS-i § 93 lg 5 kohane pädevasutus või sireenide käivitamiseks lg 8
Kriisiõppus	Vabariigi Valitsus või selle määratud valitsusasutus
Sõjaväeline väljaõpe	Kaitsevägi
Süsteemi testimine	Päästeamet

Praktikast

Praktikast

Üleriigilised EE-ALARM-i testteavitused võimaldavad hinnata nii tehnilist toimivust kui ka elanike valmisolekut. Testi tulemusena saadakse teavet selle kohta, kui paljud inimesed teavituse kätte said, milliste kanalite kaudu teade inimesteni jõudis ning kui hästi mõisteti edastatud sõnumit. Saadud õppetunde kasutatakse süsteemi edasiseks arendamiseks ning elanikkonna-kaitse valmisoleku parandamiseks.

Õppetunnid Eesti senisest praktikast
Viivitamatu ohuteate edastamine on põhjendatud olukorras, kus esineb vahetult eelseisev või juba toimuv sündmus, mis võib ohustada paljude inimeste elu või tervist ning
mille korral on võimalik anda inimestele konkreetseid juhiseid enda kaitsmiseks (KORKS-i § 93 lg 1).
Eesti senine praktika näitab, et ohuteavitust kasutatakse eelkõige olukordades, kus päästesündmusest, ohtliku aine levikust, keskkonna- või terviseohust või muust suure mõjuga sündmusest tulenevalt on vaja kiiresti hoiatada suuremat hulka inimesi ning anda neile käitumisjuhis. Praktikas on ohuteavitust kasutatud muu hulgas gaasilekke, suure tööstustulekahju, ohtliku suitsu leviku, joogivee saastumise ning teiste sarnaste sündmuste korral.
Senine kogemus näitab, et kõige olulisemad küsimused ohuteavituse kasutamisel on ohu õigeaegne tuvastamine, selge käitumisjuhise andmine, ohuala täpne määratlemine ning teavituse kiire edastamine.

Ulatusliku mõjuga sündmused, mis nõuavad elanike kiiret käitumise muutmist

Ohuteavituse eesmärk ei ole üksnes ohu olemasolust informeerimine, vaid inimeste käitumise mõjutamine. Seetõttu kasutatakse seda eelkõige olukordades, kus inimene saab teabe põhjal midagi ette võtta, näiteks vältida kindlat piirkonda, varjuda, sulgeda ventilatsiooni või valmistuda evakuatsiooniks (KORKS-i § 93 lg 1).

KORKS-i § 93 regulatsioonist ja senisest praktikast tulenevad järgmised viivitamatu ohuteavituse põhimõtted:

1. ohuteavitus peab põhinema reaalsel ja vahetul ohul, sest viivitamatut ohuteadet kasutatakse üksnes paljude inimeste elu või tervist või riigi julgeolekut ohustava vahetult eelseisva või juba toimuva sündmuse korral (KORKS-i § 93 lg 1);
2. sõnum peab sisaldama selget käitumisjuhist, sest ohuteavituse eesmärk ei ole üksnes ohu olemasolust teavitamine, vaid võimaldada inimestel rakendada meetmeid enda elu ja tervise kaitseks (KORKS-i § 93 lg 1);
3. ohuala peab olema määratud võimalikult täpselt, et teavitus jõuaks inimesteni, keda oht tegelikult puudutab ning väldiks põhjendamatut häirimist väljaspool ohuala;
4. teavitus tuleb edastada võimalikult kiiresti pärast ohu tuvastamist, sest viivitamatu ohuteate väärtus sõltub sellest, kas inimesel on veel võimalik oma käitumist muuta enne ohu realiseerumist või selle ajal;

5. ohu möödumisest tuleb samuti teavitada, sest KORKS-i § 93 lg 1 näeb ette viivitamatu ohuteate edastamise ka sündmuse lõppemise korral;
6. kasutada tuleb ohu laadile ja olukorrale sobivaid teavituskanaleid, sest kõik ohud ei eelda samade EE-ALARM-i kanalite kasutamist, nt sireeni kasutatakse eelkõige tähelepanu juhtimiseks vahetule ohule.

Kõik ohuga seotud avalikkusele suunatud teavitused ei ole viivitamatud ohuteated KORKS-i § 93 tähenduses. Riik võib inimesi teavitada ka võimalikust ohust või olukorrast teadlikkuse suurendamiseks, kui eesmärk on aidata inimestel olukorda mõista ja jälgida edasisi juhiseid. Näiteks võib drooniohu korral olla vajalik teavitada avalikkust sellest, et piirkonnas on tuvastatud tundmatu päritoluga droon või muu õhuvahend ning soovitada inimestel jälgida ametlikke infokanaleid. Sellisel juhul ei pruugi olla vajalik viivitamatu ohuteate edastamine EE-ALARM-i kõrgema mõjuga kanalite kaudu (vt ohuteavituse määrust).

Viivitamatu ohuteade on põhjendatud siis, kui oht on vahetu või selle laad ei ole piisava kindlusega teada ning inimestel on võimalik käitumise muutmisega vähendada ohtu oma elule või tervisele. Sellisel juhul võib olla vajalik kasutada kiiremaid ja suurema mõjuga teavituskanaleid ning anda inimestele konkreetne käitumisjuhis, nt kohe varjuda, vältida kindlat piirkonda või valmistuda evakuatsiooniks. Drooniohu korral võib selline olukord tekkida siis, kui ei ole võimalik kiiresti kindlaks teha õhuvahendi olemust, kavatsust või võimalikku mõju ning piirkonna elanike hoiatamine on vajalik ettevaatusabinõuna.

Lisalugemist

- ISO 22322:2022. *Security and resilience – Emergency management – Guidelines for public warning.*
- Luht-Kallas, K., Laanemaa, E., Taukar, M., Hatšaturjan, A., Kapura, J., Kibar, T., & Põld, M. (2023). *Assessing the Comprehensibility of SMS Warnings: An Example of Crisis Communication in the Estonian Trilingual Landscape*. International Journal of Disaster Risk Reduction, 97, 104014.
- Luht-Kallas, K., Ojala, T., & Ojamaa-Muru, H. (2025). *Side asukohaandmete töötlemine ohualapõhise riikliku ohuteavituse edastamisel. Millised on õiguslikud raamid?* Juridica, 5/2025, 335–344.
- Luht-Kallas, K., Polikarpus, S., & Taukar, M. (2026). *Multilingual Public Warnings: A Review of an Updated Location-Based SMS System in Estonia and Its Transition to Language-Adaptive Delivery.* International Journal of Disaster Risk Reduction, 140, 106163.

Viimati uuendatud 02.10.2026

2.7.4. Ulatuslik evakuatsioon

Ulatuslik evakuatsioon on üks KORKS-i § 91 lg 1 sätestatud elanikkonnakaitse tegevustest. KORKS-i § 98 kohaselt on ulatuslik evakuatsioon suure hulga inimeste ajutine ümberpaigutamine ohustatud alalt ohutusse asukohta. Seda kasutatakse juhul, kui inimeste elu või tervist ähvardab oht ning ohustatud alalt lahkumine võimaldab seda ohtu vähendada.
Ulatuslik evakuatsioon ei tähenda üldjuhul, et ametiasutused transpordivad kõik inimesed ohustatud alalt ära. Inimesed võivad lahkuda iseseisvalt, järgides ametiasutuste antud juhiseid, ning abi korraldatakse eelkõige neile, kes ei saa iseseisvalt evakueeruda. Evakuatsiooni läbiviimisel võivad Päästeamet ja Politsei- ja Piirivalveamet vajaduse korral rakendada ka korrakaitseseaduses sätestatud meetmeid ja vahetut sundi, näiteks kehtestada ohualal viibimiskeelu (§ 98 lg 4).

Kriisiülesandega ameti- või töökohal töötamine ei tähenda iseenesest, et inimene peab ohustatud alale jääma. Kui inimese kohalolek on kriisiülesande täitmiseks vajalik, tuleb tema tegevus ja ohutus korraldada vastavalt olukorrale ja antud juhistele. Ohustatud alale jäävad üksnes need ülesande täitjad, kelle kohalolek on vajalik ja kelle tegevust saab seal ohutult korraldada. Praktikas eeldab ulatuslik evakuatsioon eri tegevuste kavandamist nii enne evakuatsiooni, selle ajal kui ka pärast inimeste ümberpaigutamist. Evakuatsiooni edukus sõltub seetõttu mitte ainult inimeste liikumisest ohutusse piirkonda, vaid ka sellele eelnevast ettevalmistusest ning evakueeritute vastuvõtmisest ja toetamisest, sh vältimatu sotsiaalabi tagamisest. KORKS-i § 98 kohaselt otsustab ulatusliku evakuatsiooni korraldamise Vabariigi Valitsus. Otsuse toomine valitsuse tasandile on põhjustatud asjaolust, et tegemist on ühiskonnaülese suure mõjuga, sh suure majandusmõjuga otsusega, mis eeldab ressursi koondamist, eri asutuste head ja kiiret koostööd, vajadusel omavalitsusele riigieelarvest kulude hüvitamist jms. Kui viivitamine võib ohustada inimeste elu või tervist, võib evakuatsiooni korraldamise otsustada Päästeamet.

Evakuatsiooni planeerimine peab põhinema riskianalüüsil, elanikkonna iseärasuste hindamisel ning ressursi planeerimisel eri stsenaariumideks. Standard EVS-EN ISO 22315 „*Societal security – Mass evacuation – Guidelines for planning*" (e.k ühiskonna turvalisus, ulatuslik evakuatsioon, planeerimisjuhend) juhib tähelepanu vajadusele hinnata eri elanikerühmade vajadusi, transpordivajadust ja iseevakueerumise võimalusi. Evakuatsiooni planeerimisel tuleb arvestada, et elanikkond ei käitu ühtemoodi. Osa inimesi evakueerub iseseisvalt pärast juhiste saamist, osa vajab transpordi-, tervishoiu- või muud logistilist tuge ning osa inimesi võib otsustada evakuatsioonikorraldust mitte järgida. Seetõttu peab evakuatsiooni planeerimine hõlmama nii inimeste teavitamist ja liikumise suunamist kui ka haavatavate sihtrühmade, nt liikumispuudega inimeste ja laste toetamise meetmeid.

Tabel 25. Ulatusliku evakuatsiooni etapid, peamised tegevused ja vastutajad

Aeg	Peamised tegevused	Peamised vastutajad
Enne evakuatsiooni	Ohu hindamine ja olukorra seire	Pädev asutus, Päästeamet, PPA, KV (riigikaitselise ohu korral), KOV
	Evakuatsioonivajaduse hindamine	Päästeamet, KV (riigikaitselise ohu korral), PPA, KAPO
	Evakuatsiooniotsuse ettevalmistamine	Päästeamet, Vabariigi Valitsus, vajaduse korral Kaitsevägi
	Evakuatsiooniotsuse tegemine	Vabariigi Valitsus, edasilükkamatul juhul Päästeamet
	Evakuatsiooni korraldamise ettevalmistamine	Päästeamet, KOV
	Evakuatsioonikorralduse ja juhiste edastamine elanikkonnale	Päästeamet, PPA, KOV
	Evakuatsiooniteede, transpordilahenduste ja evakuatsioonikohtade kavandamine	Päästeamet, KOV, PPA, Kaitsevägi
Evakuatsiooni ajal	Ohu hindamine ja olukorra seire	Pädev asutus, Päästeamet, PPA, KV (riigikaitselise ohu korral), KOV
	Inimeste suunamine ohutusse piirkonda	Päästeamet
	Liikluskorraldus ja avaliku korra tagamine	PPA, Kaitsevägi
	Transpordi ja logistilise toe korraldamine	Päästeamet, KOV
	Abi vajavate inimeste toetamine	KOV, tervishoiuteenuse osutajad, SKA, partnerid
	Evakuatsiooni juhtimine ja koordineerimine	Päästeamet
	Evakuatsiooni toetamine (vajaduse korral)	Kaitsevägi, vabatahtlikud
Pärast evakuatsiooni	Evakueeritute vastuvõtt ja registreerimine	KOV, SKA
	Toidu, joogivee ja vältimatu sotsiaalabi tagamine	KOV, SKA
	Tervishoiuabi korraldamine	Tervishoiuteenuse osutajad, SOM
	Ajutise majutuse korraldamine	KOV, partnerid, SKA
	Tagasipöördumise (evakuatsiooni lõpetamise) otsuse tegemine	Päästeamet, vajaduse korral Vabariigi Valitsus, ohu hindamisse kaasatud asutused
	Tagasipöördumise ettevalmistamine ja korraldamine	Päästeamet, KOV, SKA
	Evakuatsiooni lõpetamine ja järeltegevused	Päästeamet, KOV, teised partnerid

Rahvusvahelises praktikas, sh standardis, lähtutakse põhimõttest, et võimaluse korral toimub

evakueerumine inimeste endi ettevõtmisel, järgides ametiasutuste juhiseid. Avaliku võimu ülesanne on eelkõige evakuatsiooni juhtimine, koordineerimine ning abi osutamine neile, kes vajavad täiendavat tuge.

Ulatusliku evakuatsiooni korraldamine eeldab ressursi olemasolu ja koordineeritud kasutamist. Sõltuvalt olukorrast võivad vajalikud olla:

1. selge juhtimiskorraldus ja koostöökorraldus evakuatsiooni korraldamiseks, sh vastutavate asutuste määramine, otsustusprotsesside korraldamine ning eri osapoolte tegevuse kooskõlastamine;
2. toimiv ohuteavitus;
3. evakuatsiooniteed, kogunemiskohad ja liikluskorraldus, sh nende kooskõlastamine teiste kriisiolukorras sama taristut kasutavate osapooltega. Riigikaitselise kriisiolukorra korral tuleb arvestada varjumiskohtade olemasolu ning Kaitseväe ja liitlasüksuste võimalike liikumistega, et vältida ressursside ja transpordikoridoride ülekoormamist;
4. transpordivahendid (sh bussid, rongid või eriveod), riigikaitselise kriisiolukorra korral tuleb transpordivahendite kasutusvajadus eelnevalt kooskõlastada Kaitseväe ja teiste riigikaitseliste osapooltega;
5. tervishoiu- ja sotsiaalabi ressurss;
6. evakueeritute registreerimise ja vastuvõtu suutlikkus;
7. ajutised majutusvõimalused;
8. evakueeritute esmavajaduste tagamise võime, sh toitlustamine, joogiveega varustamine, hügieenivõimaluste tagamine ning vältimatu sotsiaalabi osutamine;
9. avaliku korra ja turvalisuse tagamise suutlikkus.

Evakuatsiooni korraldamine eeldab mitme asutuse ja organisatsiooni koostööd. Päästeameti ülesanne on evakuatsiooni ette valmistada ja juhtida selle toimumist. Selleks hindab Päästeamet evakuatsioonivajadust, kavandab vajalikud tegevused, selgitab välja evakuatsiooniks vajaliku ressursi, kaasab partnerid ning koordineerib tegevust. Samuti tagab Päästeamet evakuatsiooni juhtimiseks vajaliku infovahetuse, ühise üldpildi ning ressursi sihipärase kasutamise.

Evakuatsiooni korraldamine hõlmab muu hulgas evakuatsiooniteede, transpordivahendite, vastuvõtukohtade, ajutise majutuse, toitlustamise, joogivee, tervishoiu- ja sotsiaalabi ning muude vajalike teenuste ja vahendite vajaduse hindamist ja planeerimist. Evakuatsiooni korraldamine ei tähenda, et Päästeamet täidab kõiki evakuatsiooniga seotud ülesandeid ise, vaid tagab nende ülesannete täitmise osapoolte koostöös, kaasates vajaduse korral ülesannete täitmiseks teisi riigiasutusi, ettevõtteid, vabatahtlikke ja muid partnereid. Ulatusliku evakuatsiooni korral on oluline roll ka kohalikel omavalitsustel (§ 13 lg 1). KOV määrab enda haldusterritooriumil evakuatsioonikohad, võtab need kasutusele ning hoiab neid käigus ja tagab evakuatsioonikohtades toidu ja joogivee. Ühtlasi aitab kohaliku omavalitsuse üksus kaasa oma territooriumil viibivate inimeste ulatuslikule evakueerimisele ja teise omavalitsuse territooriumilt evakueeritud inimeste vastuvõtmisele. Kaasaaitamine võib hõlmata näiteks täiendavat abi vajavate inimeste ja kohalike olude kohta teabe andmist ning transpordi korraldamise toetamist.

Riigikaitselise kriisiolukorra korral tuleb evakuatsiooni planeerimisel lähtuvalt ohuhinnangutest lisa-asjaoluna kavandada evakueeritavate inimeste varjumisvõimalus. Evakuatsiooni puhul tuleb arvestada Kaitseväe ülesannete, liikumisvajaduse ja ressursikasutusega Kaitsevägi võib ulatuslikku evakuatsiooni

toetada ning Eesti vastu suunatud agressiooni või selle vahetu ohu korral rakendada KORKS § 98 lõikes 7 sätestatud juhul edasilükkamatut pädevust, kui Päästeamet ega Politsei- ja Piirivalveamet ei saa ulatuslikku evakuatsiooni läbi viia ning see on vajalik riigi sõjaliseks kaitsmiseks või selleks valmistumiseks.

Tabel 26. Osapoolte rollide näide ulatusliku evakuatsiooni korral

Osapool	Peamine roll
Vabariigi Valitsus	Ulatusliku evakuatsiooni otsustamine seaduses sätestatud juhtudel
Päästeamet	Ulatuslikuks evakuatsiooniks valmistumine ja selle korraldamine ning edasilükkamatul juhul evakuatsiooni otsustamine
Politsei- ja Piirivalveamet	Liikluskorralduse, avaliku korra ja turvalisuse tagamine
Kohalik omavalitsus	Evakueeritute vastuvõtu, majutamise ja vältimatu sotsiaalabi korraldamine
Kaitsevägi *	Evakuatsiooni toetamine või korraldamine vastavalt ülesannetele ja olemasolevale ressursile
Tervishoiuteenuse osutajad	Tervishoiuabi osutamine evakueeritutele
Sotsiaalministeerium (SOM)	Tervishoiu- ja sotsiaalvaldkonna tegevuste koordineerimine ning valitsemisala asutuste tegevuse suunamine ulatusliku evakuatsiooni korral
Sotsiaalkindlustusamet (SKA)	Evakueeritute sotsiaalse toetamise, psühhosotsiaalse abi, vältimatusotsiaalabi ning haavatavate sihtrühmade toetamise koordineerimine koostöös kohalike omavalitsustega
Partnerid ja vabatahtlikud	Evakuatsiooni toetavate tegevuste elluviimine
Elanik	Võimaluse korraliseseisev evakueerumine ja ametiasutuste juhiste järgimine

*KL-i saab kaasata

Evakuatsiooni planeerimisel tuleb hinnata võimalike evakueeritavate arvu ning nende vajadusi. Hinnang peaks põhinema riskistsenaariumil, mõjutatud piirkonna elanike arvul, elanikkonna koosseisul ning eeldusel, et kõik inimesed ei vaja samas mahus abi, transporti või ajutist majutust.

Tabel 27. Ulatusliku evakuatsiooni planeerimisel hinnatavate lähteandmete näide

Elanike kohta	Hinnang
Kui palju inimesi jääb võimalikku ohualasse/evakuatsioonialasse?	
Millised elanikkonnarühmad võivad vajada täiendavat abi?	
Kui suur osa elanikkonnast suudab lahkuda iseseisvalt?	
Kui suur osa elanikkonnast vajab organiseeritud transporti?	
Kui suur osa elanikkonnast vajab ajutist majutust?	
Kui suur osa elanikkonnast vajab tervishoiu- võisotsiaalabi?	
Millised asutused (haiglad, hooldekodud, koolid, lasteasutused jt) vajavad eraldi evakuatsioonikorraldust?	
Ressursside kohta	
Kui palju transpordivahendeid on vaja (bussid, rongid, eritransport jm)?	
Kui palju vastuvõtu- ja majutuskohti on vaja?	
Kui pika aja jooksul tuleb evakueeritutele tagada majutus ja muutugi?	
Millised varud peavad olema eelnevalt olemas ning milliseid on võimalik täiendavalt hankida?	
Milline toitlustus, veevarustus, side ja hügieeni tagamise lahendus on vajalik?	
Millised personalivajadused tuleb tagada (vastuvõtt, transport, julgestus, meditsiiniline abi jm)?	

Elanike kohta	Hinnang
Milliseid objekte ja asutusi on võimalik kasutada kogunemis-, vastuvõtu- või majutuskohtadena?	

Evakuatsiooni planeerimisel tuleb arvestada, et kõik evakueeritavad ei vaja samas ulatuses abi.

Osa inimesi suudab piirkonnast lahkuda iseseisvalt, kuid vajab siiski teavet, juhiseid või vastuvõtuteenuseid. Planeerimisel tuleb hinnata nii iseseisvalt evakueeruvate inimeste kui ka täiendavat abi vajavate inimeste eeldatavat osakaalu ning kavandada nende toetamiseks vajalikud meetmed.

Evakuatsiooni planeerimine ei peaks keskenduma ainult neile, kelle päästjad bussi tõstavad. Ka ise lahkuvad inimesed vajavad sageli:

1. usaldusväärset infot;
2. juhiseid, kuhu liikuda;
3. infot majutusvõimaluste kohta;
4. registreerimisvõimalust;
5. teavet tagasipöördumise kohta;
6. vajaduse korral sotsiaalabi vastuvõtupiirkonnas.

Joonis 10. Evakueeritavate jaotus abivajaduse järgi

Kuigi kohaliku omavalitsuse valmisoleku planeerimisel kasutatakse Eestis praktilise lähtekohana põhimõtet, et omavalitsus peab suutma toetada vähemalt 2% oma elanike arvule vastava hulga inimeste vastuvõtmist või evakueerimist, ei tähenda see, et ohu või kriisiolukorra korral vajab abi ainult selline hulk inimesi. Selle alusel hinnatakse muu hulgas minimaalsete majutuskohtade, toitlustamise, joogivee,

hügieenivahendite ja personali vajadust. Põhimõte on kooskõlas NATO kerksuse eesmärgiga tagada riigi võime toime tulla elanikkonna ümberpaiknemise ning suure hulga abi vajavate inimeste vastuvõtmisega kriisiolukorras. Rahvusvaheline kogemus näitab, et suurem osa evakueeruvatest inimestest lahkub ohualalt iseseisvalt ning leiab ajutise majutuse sugulaste, sõprade või muude iseseisvate lahenduste kaudu. Avaliku sektori korraldatud transporti, majutust ja vältimatut abi vajavad eelkõige haavatavad sihtrühmad, sealhulgas eakad, puudega inimesed, transpordivõimaluseta leibkonnad ning inimesed, kellel puudub sihtkoht, kuhu evakueeruda. Samuti tuleb arvestada, et osa elanikkonnast võib evakuatsioonikorraldusest hoolimata otsustada ohualale jääda. Seetõttu peab omavalitsuse planeerimine hõlmama nii iseseisvalt evakueeruvate inimeste teavitamist kui ka nende inimeste toetamist, kes vajavad evakuatsioonil otsest abi.

Viimati uuendatud 02.10.2026

2.7.5. Varjumine

Varjumine elanikkonnakaitse meetmena

Varjumine on üks KORKS-i § 91 lõikes 1 sätestatud elanikkonnakaitse meede. Varjumist korraldab Päästeamet ja selle eesmärk on kaitsta inimesi vahetu kõrgendatud ohu eest olukorras, kus väliskeskkonnas viibimine võib ohustada inimese elu või tervist. Varjumine on tihedalt seotud teiste elanikkonnakaitse meetmetega, eelkõige ohuteavituse ja evakuatsiooniga. Praktikas võib varjumisvajadus tekkida näiteks õhurünnaku, plahvatusohu või ohtlike ainete leviku korral. Varjumise eesmärk on pakkuda kaitset olukorras, kus oht saabub kiiresti ning ohualalt lahkumine ei ole võimalik või oleks ohtlikum kui kohapeale kaitstud ruumi jäämine.

KORKS-i §-d 94–98 reguleerivad varjumise korraldamist, varjendite ja varjumiskohtade nõudeid, avalike varjumisvõimaluste tagamist ning varjumisplaanide koostamist. Täpsemad nõuded on kehtestatud Vabariigi Valitsuse määrusega „Nõuded varjendile ja varjumisplaanile, varjumiskoha kohandamise põhimõtted ning varjumisplaani koostamise kord”.

Erinevalt varjendi rajamise ja varjumiskoha kohandamise kohustustest ei reguleeri KORKS-i § 94 üksnes ehituslikke või korralduslikke küsimusi. Paragrahv annab Päästeametile ning Politsei- ja Piirivalveametile volitused varjumise tagamiseks ning seob varjumise korrakaitseseaduses sätestatud järelevalve- ja sunnimeetmetega.

Ava kõik
Varjend, varjumiskoht ja varjumisplaan

KORKS-i § 94 eristab varjendit ja varjumiskohta. Varjend on spetsiaalselt projekteeritud ja ehitatud kaitserajatis või ehitise osa, mille eesmärk on kaitsta inimesi ohu eest. Varjumiskoht on olemasolevas hoones paiknev või sinna rajatud koht, mis on kohandatud varjumiseks ning pakub vähemalt kaitset plahvatusega kaasnevate laialipaiskuvate esemete eest.

Lihtsustatult võib öelda, et varjend on spetsiaalselt rajatud kaitserajatis, varjumiskoht aga olemasoleva hoone kohandatud osa.

Varjendi rajamise kohustus

KORKS-i § 95 sätestab juhtumid, mil uue hoone rajamisel tuleb ehitada varjend. Seadus kasutab seejuures positiivse loetelu põhimõtet, mis tähendab, et kohustus saab tekkida üksnes nende hoonete puhul, mille seadus on sõnaselgelt nimetanud. Kohustusega hõlmatud hoonete hulka kuuluvad muu hulgas teatud elamud, büroohooned, majutushooned, kaubandus- ja teenindushooned ning muud suure kasutajate arvuga hooned.

Oluline on, et Vabariigi Valitsuse määrus ei loo uusi kohustusi. Määruse ülesanne on täpsustada seaduses nimetatud hooneliike, kasutusotstarvet ja suuruskriteeriume ning määrata juhtumid, mille puhul kohustus tegelikult rakendub. Seetõttu on määruse regulatsioon valdavalt kohustust täpsustava ja diferentseeriva, mitte laiendava iseloomuga.

Näide. Kui rajatakse üle 1200 m² suletud netopinnaga uus korterelamu, võib KORKS-i § 95 ja määruse alusel tekkida kohustus rajada mitteavalik varjend. Kui sama suur ehitis ei kuulu seaduses nimetatud hoonetüüpide hulka, ei saa varjendi rajamise kohustus tekkida üksnes määruse alusel.

KORKS-i § 95 näeb ette ka erandeid, sh teatud ajutiste ehitiste puhul. See peegeldab seadusandja eesmärki siduda varjendi rajamise kohustus eelkõige püsivalt kasutatavate hoonetega.

Üleminekusätted varjumise regulatsiooni rakendamisel
Varjumise regulatsioon rakendub Eestis järk-järgult. Eesmärk ei ole nõuda olemasolevatele hoonetele ulatuslikke ümberehitusi, vaid suurendada varjumisvõimet nii uute varjendite rajamise kui ka olemasolevate hoonete kohandamise kaudu.
Alates 1. juulist 2026
1. Uutele seaduses ja määruses nimetatud hoonetele rakendub varjendi rajamise kohustus.
2. Suure külastatavusega hoonetesse tuleb rajada avalik varjend.
3. Seaduses ja määruses nimetatud elu- ja mitteeluhoonetesse tuleb rajada mitteavalik varjend.
Hiljemalt 1. juuliks 2027
1. Nii uutele kui ka olemasolevatele üle 1200 m² suletud netopinnaga hoonetele tuleb koostada varjumisplaan.
2. Varjumisplaan tuleb koostada ka siis, kui hoones puudub varjend või varjumiskoha rajamine ei ole võimalik.
Hiljemalt 1. juuliks 2028
1. Olemasolevatesse suurematesse hoonetesse tuleb võimaluse korral rajada varjumiskoht.
2. Kui varjumiskohta ei ole võimalik rajada, tuleb varjumisplaanis kirjeldada alternatiivsed tegutsemisvõimalused vahetu ohu korral.
Oluline
Olemasolevatele hoonetele ei kohaldata üldjuhul tagasiulatuvat varjendi rajamise kohustust. Nende puhul on peamised kohustused varjumisplaani koostamine, võimaluste hindamine ning võimaluse korral varjumiskoha kohandamine

Avalikud ja mitteavalikud varjendid

Eristatakse avalikke ja mitteavalikke varjendeid ning varjumiskohti. Avalik varjend või varjumiskoht on mõeldud kasutamiseks lisaks hoone kasutajatele teistele piirkonnas viibivatele inimestele. Mitteavalik varjend või varjumiskoht on ette nähtud eeskätt konkreetse hoone kasutajatele (§ 95 lg 4 ja 5). Varjendi liik ei sõltu hoone omaniku otsusest, vaid tuleneb KORKS-i § 95 ja selle alusel kehtestatud Vabariigi Valitsuse määrusest. Seadus sätestab üldised alused ning määrus täpsustab, millise kasutusotstarbe ja suurusega hoonete puhul tuleb rajada avalik

või mitteavalik varjend. Hoone liigi määramisel lähtutakse ehitisregistris kajastatavast ehitise kasutamise otstarbest, mitte hoone tavapärasest nimetusest või omaniku hinnangust hoone kasutusele.

KORKS-i § 95 lg 2 kohaselt tuleb avalik varjend rajada hoonesse, mida selle kasutusotstarbe tõttu külastavad rahvahulgad, või hoonesse, mille suletud netopind on vähemalt 10 000 m². Täpsem loetelu hoonetest on kehtestatud määruse lisas 1. Avaliku varjendi kohustuse eesmärk on tagada varjumisvõimalus kohtades, kus viibib suur hulk inimesi, kellel puudub muu teadaolev varjumiskoht.

Näiteks laieneb avaliku varjendi rajamise kohustus üldjuhul suure külastatavusega hoonetele, nagu kaubandushooned, restoranid, kohvikud, hotellid, hostelid, rongi- ja bussijaamad, sadamahooned, teatrid, kinod, kontserdisaalid, rahvamajad, koolid, kirikud ning muud avalikud kogunemiskohad. Samas ei laiene avaliku varjendi rajamise kohustus üldjuhul põllumajandushoonetele, näiteks loomakasvatushoonetele, teraviljakuivatitele, loomasööda hoidlatele ega muudele hoonetele, mida ei kasutata avaliku kogunemiskohana. Avaliku varjendi rajamise kohustuse olemasolu sõltub hoone kasutusotstarbest ja määruses sätestatud tingimustest, mitte üksnes hoone suurusest või omanikust. Näiteks võib uuel püstitataval kirikul olla avaliku varjendi rajamise kohustus, kui ta vastab määruses sätestatud tingimustele, kuid põllumajanduslikul tootmishoonel sellist kohustust üldjuhul ei ole.

KORKS-i § 95 lg 3 kohaselt tuleb mitteavalik varjend rajada:

1. elamusse või mitteelamusse, mille suletud netopind on vähemalt 1200 m²;
2. tööstus- või laohoonesse, mille suletud netopind on vähemalt 1500 m²,

kui hoone kuulub määruses sätestatud kohaldamisalasse. Mitteavaliku varjendi eesmärk on tagada eeskätt hoone kasutajate kaitse.

> **Näide.** Üle 1200 m² suletud netopinnaga korterelamu puhul tuleb üldjuhul rajada mitteavalik varjend. Suure külastatavusega kaubanduskeskuse puhul võib aga tekkida avaliku varjendi rajamise kohustus, sest tegemist on hoonega, mida külastab rahvahulk.

Avaliku varjendi kohustuse eesmärk on tagada varjumisvõimalus inimestele, kes viibivad suure külastatavusega hoonetes ajutiselt ega pruugi tunda piirkonna muid varjumisvõimalusi. Mitte-avalik varjend on seevastu suunatud eelkõige konkreetse hoone elanike, töötajate või muude püsikasutajate kaitseks.

Avaliku ja mitteavaliku varjendi eristamine ei tähenda siiski, et kriisiolukorras võiks mitteavalikku varjendit või varjumiskohta kasutada üksnes selle hoone kasutajad. KORKS-i § 95 lg 9 kohaselt võib elanikkonnakaitse vajadustest tulenevalt kasutada mitteavalikku varjendit või varjumiskohta avaliku varjumisvõimalusena. Selle kasutuselevõtmise otsustab KORKS-i § 96 kohaselt Päästeamet või seaduses sätestatud juhtudel Kaitsevägi.

> **Näide**. Linnakeskuses asuv gümnaasium on õppevälisel ajal suletud ning selle hoones asub mitteavalik varjend. Vahetu sõjalise ohu korral selgub, et piirkonnas viibivate inimeste arv ületab avalike varjendite mahutavuse. Päästeamet otsustab KORKS-i § 96 alusel võtta kooli mitteavaliku varjendi ajutiselt avalikku kasutusse. Selle tulemusena saavad varjendit kasutada lisaks kooliperele ka läheduses asuvad elanikud, ühistranspordi kasutajad ja teised piirkonnas viibivad inimesed.

Varjumisplaan

Varjumisplaan on hoone varjumise korralduse kirjeldus, mille eesmärk on tagada, et hoone kasutajad teaksid vahetu ohu korral, kas ja kus on võimalik varjuda ning kuidas varjumine toimub. Varjumisplaan ei ole pelgalt dokument seadusest tuleneva kohustuse täitmiseks, vaid praktiline tegevusjuhis hoone omanikele, kasutajatele ja varjumise korraldamise eest vastutavatele isikutele. Varjumisplaani koostamise käigus hinnatakse hoonet ja selle ümbrust, selgitatakse välja varjumisvõimalused ning määratakse tegevused olukorraks, kus tekib vajadus kiiresti varjuda. Kuna suur osa Eesti elanikkonnast elab korterelamutes, on korteriühistutel oluline roll varjumisvõimaluste hindamisel ja kasutuse korraldamisel.

Varjumisplaani peavad koostama nii uute kui ka olemasolevate hoonete omanikud, kui tegemist on vähemalt 1200 m² suuruse suletud netopinnaga elamu või mitteelamuga või vähemalt 1500 m² suuruse suletud netopinnaga tööstus- või laohoonega ning hoone kuulub Vabariigi Valitsuse määruse kohaldamisalasse (§ 97, § 95).

Oluline: varjumisplaan tuleb koostada ka siis, kui hoones puudub varjend või varjumiskoha rajamine ei ole võimalik. Sellisel juhul kirjeldatakse plaanis, kuidas hoones viibivad inimesed vahetu ohu korral tegutsevad ning milliseid alternatiivseid varjumisvõimalusi kasutatakse.

Varjumisplaani eesmärk on anda hoone kasutajatele selge arusaam, kas hoones on võimalik varjuda, kus saab varjuda ning kuidas vahetu ohu korral tegutseda.

Tabel 28. Varjumisplaani koostamise peamised küsimused ja vastused

Küsimus	Nõue
Kes koostab varjumisplaani?	Hoone omanik või tema määratud vastutav isik. Omanik võib varjumisplaani koostamise ülesande delegeerida teisele vastutavale isikule. Korteriühistu puhul korraldab selleüldjuhul korteriühistu juhatus või otsustatakse üldkoosolekul.
Millistele hoonetele tuleb plaan koostada?	Hoonetele, mis kuuluvad KORKS-i ja määruse kohaldamisalasse ning millepuhul seadus näeb ette varjumise korraldamise kohustuse
Kas nõue kehtib ka olemasolevatele hoonetele?	Jah. Varjumisplaani koostamise kohustus laienebnii uutele kui olemasolevatele hoonetele
Kas plaan tuleb koostada ka siis, kui hoones puudub varjumiskoht?	Jah. Varjumisplaan tuleb koostada ka siis, kuihoones ei olevõimalik varjuda või varjumiskohta rajada
Mida tuleb plaanis kirjeldada?	Hoone varjumisvõimalusi, varjendit või varjumiskohta, liikumisteid,vastutavaid isikuid, teavitamise korda ja tegevusi vahetu ohu korral
Kas plaani tuleb ajakohastada?	Jah. Varjumisplaani tuleb ajakohastada määruses sätestatud juhtudel ning hoone või varjumisvõimaluste muutumisel
Mida teha,kui hoones ei ole võimalik rajada varjumiskohta?	See tuleb varjumisplaanis dokumenteerida ning kirjeldada alternatiivsed tegutsemisvõimalused vahetu ohu korral
Mida tuleb teha varjendi võivarjumiskoha kasutuselevõtuks?	Varjumisplaanis kirjeldatakse ruumide ettevalmistamine, ligipääsu tagamine, inimeste suunamine, teavitamine ja muud vajalikud tegevused
Kes neid tegevusi korraldab?	Varjumisplaanis määratakse vastutavad isikud

Varjumisplaani koostamise eeldus on hoone ja selle ümbruse hindamine. Selle käigus selgitatakse välja, kas hoones on olemas varjend, kas hoones on võimalik kohandada varjumiskoht või kas vahetu ohu korral tuleb kasutada muid lahendusi. Vajaduse korral kavandatakse ka meetmed olemasolevate ruumide kohandamiseks varjumiskohaks.

Näide. Korteriühistu koostab varjumisplaani, milles hinnatakse ruumide sobivust varjumiskohana, määratakse sinna liikumise marsruudid, kirjeldatakse elanike teavitamise kord ning määratakse varjumise korraldamise eest vastutavad isikud. Kui keldriruume ei ole võimalik kasutada varjumiskohana, kirjeldatakse plaanis alternatiivne tegutsemiskord vahetu ohu korral.

Varjumisvõime lahendamine on oluline osa asutuse toimepidevusest (§ 23), mis aitab lahendada töö jätkumise ka varjumist vajavas kriisiolukorras.

Varjumise korraldamine

KORKS-i §-de 95–97 kohaselt on varjumisvõimaluste loomine, korrashoid ja kasutamise korraldamine jagatud riigi, Päästeameti, kohalike omavalitsuste, hoonete omanike ning teiste asjaomaste isikute vahel. Varjumine ei tähenda ainult füüsilise ruumi olemasolu, vaid hõlmab ka planeerimist, teavitamist, valmisoleku tagamist ja varjumisvõimaluste kasutamist ohuolukorras.

Riigi ja Päästeameti ülesanded

Riik kujundab varjumise õigusliku ja organisatsioonilise raamistiku. Päästeamet on varjumise valdkonna juhtiv asutus, kelle ülesannete hulka kuuluvad:

1. varjumise korraldamine ja selleks valmistumise koordineerimine, sh avalike varjumisvõimaluste kaardistamise ja tähistamise korraldamine, juhiste koostamine, elanike teavitamine ning asjaomaste asutuste ja isikute koostöö korraldamine;
2. juhendmaterjalide ja metoodika koostamine;
3. avalike varjumisvõimaluste kaardistamine;
4. kohalike omavalitsuste, hoonete omanike ja teiste asjaomaste isikute nõustamine;
5. elanikkonna teadlikkuse suurendamine;
6. riikliku järelevalve teostamine seadusest tulenevate kohustuste täitmise üle.

Päästeamet ei raja üldjuhul ise varjendeid ega halda eraomanikele kuuluvaid varjumiskohti, vaid tagab süsteemi toimimise, juhendab kohustatud isikuid ja kontrollib nõuete täitmist.

Kohaliku omavalitsuse ülesanded

Varjendi rajamise kohustusega hoonete puhul on kohalikul omavalitsusel keskne roll ehitusloa ja kasutusloa menetluses. Varjendinõuete täitmine on ehitusprojekti nõuetele vastavuse osa ning ehitus- või kasutusluba ei saa anda enne, kui Päästeameti pädevusse kuuluvad nõuded on täidetud.

Kohaliku omavalitsuse ülesanded varjumises:

1. osalemine avalike varjumisvõimaluste planeerimisel;
2. osalemine avalike varjumisvõimaluste tähistamisel koostöös Päästeametiga;
3. elanike teavitamine;
4. varjumise arvestamine kohaliku kriisijuhtimise korraldamisel;
5. varjumisvõimalustega arvestamine ka oma kriisiplaanides ja elanikkonnakaitse ettevalmistustes.

Kohaliku omavalitsuse ülesanded ehitusmenetluses:

1. ehitusloa menetlemine ehitusseadustiku alusel;
2. kasutusloa menetlemine ehitusseadustiku alusel;
3. varjendinõuete täitmise kontrollimine koostöös Päästeametiga;
4. ehitus- ja kasutusloa andmine üksnes siis, kui seadusest tulenevad varjumisnõuded on täidetud.

Hoone omaniku ülesanded

Hoone omaniku kohustused sõltuvad sellest, kas tegemist on uue või olemasoleva hoonega ning kas hoone kuulub KORKS-i § 95 kohaldamisalasse.

Tabel 29. Hoone omaniku ülesanded varjendi ja varjumiskoha tagamisel

Kohustus	Õiguslik alus	Uus hoone	Olemasolev hoone
Varjendi rajamine	KORKS-i § 95	Jah	Ei
Varjumisplaanikoostamine	KORKS-i § 97	Jah	Jah
Varjumiskoha kohandamise võimaluse hindamine	KORKS-i § 97 ja määrus	Vajaduse korral	Jah
Varjendi kasutuselevõtt 72 tunni jooksul	KORKS-i § 95 lg 8	Jah	Ainult varjumiskoha olemasolu korral

Lihtsustatult võib öelda, et uue hoone puhul on keskne kohustus varjendi rajamine ja varjumis-plaani koostamine, olemasoleva hoone puhul aga varjumisplaani koostamine, varjumisvõimaluste hindamine ning võimaluse korral varjumiskoha kohandamine. Varjendi 72 tunni jooksul kasutuselevõtmise kohustus seondub ka varjumiskohaga.

> **Näide.** Kui 1995. aastal ehitatud korterelamu vastaks praegu KORKS-i § 95 alusel varjendi rajamise kohustuse tingimustele, ei pea omanik olemasolevale hoonele tagantjärele varjendit ehitama. Küll aga peab korteriühistu koostama varjumisplaani, hindama varjumis-võimalusi ning võimaluse korral kohandama näiteks keldriruumid varjumiskohaks.

Kasutusvalmiduse tagamine

KORKS-i §-dest 95 lg 8 ja 9 ning § 97 lg 4 tuleneb omanikule kohustus tagada, et varjumisplaanis ettenähtud varjumisvõimalus oleks kasutatav.

See tähendab muu hulgas, et:

1. varjumiskoht peab olema ligipääsetav;
2. liikumisteed peavad olema kasutatavad;
3. varjumise korraldus peab olema teada hoone kasutajatele;
4. varjumise eest vastutavad isikud peavad olema määratud.

Varjendi kasutuselevõtt

KORKS lähtub põhimõttest, et varjend ei pea olema igapäevaselt kasutusel üksnes varjendina. Varjendit võib kasutada ka muul eesmärgil, kui selle kasutamine ei takista varjendi funktsiooni täitmist ohuolukorras. Seetõttu võib varjend olla tavakasutuses näiteks garaaži, lao-, tehnilise või muu abiruumina.

KORKS-i § 95 lg 8 kohaselt peab varjendi omanik korraldama varjendi varjumiseks kasutuselevõtu 72 tunni jooksul Vabariigi Valitsuse asjakohase otsuse tegemisest arvates. See tähendab, et varjend peab olema projekteeritud, hooldatud ja kasutatud viisil, mis võimaldab selle vajaduse korral kolme ööpäeva jooksul varjumiseks ette valmistada. Edasilükkamatul juhul võib varjendi kasutuselevõtmise otsustada Päästeamet või Kaitsevägi.

> **Näide.** Kaubanduskeskuse maa-alust korrust kasutatakse igapäevaselt parkla või lao-pinnana. Kui Vabariigi Valitsus otsustab varjendite kasutuselevõtmise, peab hoone omanik eemaldama varjumist takistavad esemed, korraldama ruumi ettevalmistamise ning tagama, et varjend oleks 72 tunni jooksul valmis inimeste vastuvõtmiseks.

KORKS-is sätestatud 72-tunnine tähtaeg ei ole seotud elanike 72 tunni iseseisva toimetuleku põhimõttega. Esimesel juhul on tegemist varjendi kasutuselevõtmise tähtajaga hoone omanikule, teisel juhul elanikkonnakaitse valmisoleku põhimõttega, mis kirjeldab inimese võimet tulla ohu või häire algfaasis iseseisvalt toime. Need on kaks erinevat, kuid teineteist täiendavat regulatsiooni.

Varjumise tagamine riikliku järelevalve meetmetega

KORKS-i § 94 lg 3 kohaselt võivad Päästeamet ja Politsei- ja Piirivalveamet varjumise tagamiseks kohaldada korrakaitseseaduses sätestatud riikliku järelevalve meetmeid ning vajaduse korral vahetut sundi. Seadus seob varjumise tagamisega järgmised korrakaitseseaduse

meetmed: küsitlemine ja dokumentide nõudmine (KorS-i § 30), isikusamasuse tuvastamine (KorS-i § 32), viibimiskeeld (KorS-i § 44), sõiduki peatamine (KorS-i § 45), isiku kinnipidamine (KorS-i § 46), turvakontroll (KorS-i § 47), isiku läbivaatus (KorS-i § 48), vallasasja läbivaatus (KorS-i § 49), valdusesse sisenemine (KorS-i § 50), valduse läbivaatus (KorS-i § 51) ning vallasasja hoiule võtmine (KorS-i § 52).

Nende meetmete eesmärk ei ole isikute karistamine, vaid inimeste elu ja tervise kaitse olukor-ras, kus varjumine on vajalik vahetu ohu tõrjumiseks. Praktikas võivad need volitused osutuda vajalikuks nt õhurünnaku, plahvatusohu või ohtliku aine leviku korral.

Tabel 30. Riikliku järelevalve meetmete näitlik kasutamine varjumisel

Meede	Näide varjumise olukorras
Küsitlemine ja dokumentide nõudmine	Päästja või politseinik selgitab välja, kas hoones on veel inimesi, kes ei ole varjunud, või küsib isikuandmeid abi vajava inimese tuvastamiseks
Isikusamasuse tuvastamine	Varjumiskohas kontrollitakse inimese isikut, et selgitada välja, kas tegemist on otsitava, kadunuks peetud või abivajava isikuga. Sõjalise ohu korral võib isikusamasuse tuvastamine olla vajalik ka selleks, et teha kindlaks, kes viibivad kaitstaval objektil või varjumiskohas
Viibimiskeeld	Õhurünnakuohu tõttu keelatakse viibimine tänaval või mõnes hoone osas ning inimesi suunatakse varjuma
Sõiduki peatamine	Politsei peatab sõiduki, mis liigub piirkonnas, kus on välja kuulutatud varjumine, et anda juhiseid või suunata inimesed lähimasse varjumiskohta
Isiku kinnipidamine	Erandlik olukord, kus inimene takistab vahetult varjumise korraldamist või seab enda või teiste elu tõsisesse ohtu
Turvakontroll	Avalikku varjumiskohta sisenejal kontrollitakse, ega tal ei ole kaasas ohtlikke esemeid või aineid
Isiku läbivaatus	Vajaduse korral vaadatakse läbi riietes või kaasas kantavad esemed, kuid mitte inimese keha
Valdusesse sisenemine	Päästjad sisenevad kaubanduskeskusesse, koolimajja või kortermajja, et inimesi vahetust ohust teavitada, kontrollida ruume või suunata inimesi varjuma
Valduse läbivaatus	Kontrollitakse, kas hoones on inimesi, kes ei ole ohust teadlikud või vajavad abi
Vallasasja hoiule võtmine	Varjumist takistavad või ohtu suurendavad esemed võetakse ajutiselt hoiule

KORKS-i § 94 lg 4 sisaldab seejuures olulist põhiõiguste kaitse garantiid. Kuigi Päästeamet võib kohaldada KorS-i §-s 48 sätestatud isiku läbivaatust, võib ta läbi vaadata üksnes isiku riided ning riietes või kehal kantavad esemed. Isiku keha ja kehaõõnsuste läbivaatus on seadusega sõnaselgelt keelatud.

Kaitseväe erakorraline pädevus

KORKS-i § 94 lg 5 ja 6 näevad ette erikorra Eesti Vabariigi vastu suunatud agressiooni või selle vahetu ohu korral. Kui Päästeamet või Politsei- ja Piirivalveamet ei ole võimelised varjumist tagama, võib Kaitsevägi ajutiselt rakendada meetmeid, mida KORKS-i § 94 lg 3 võimaldab kasutada Päästeametil ja Politsei- ja Piirivalveametil.

See tähendab näiteks, et Kaitsevägi võib piirata inimeste viibimist ohtlikul alal, peatada sõidukeid, kontrollida varjumiskohti, siseneda hoonetesse inimeste teavitamiseks või kontrollimiseks ning anda korraldusi varjumiseks. Vahetu kõrgendatud ohu korral võib seaduses sätestatud juhtudel kasutada ka vahetut sundi.

> **Näide.** Sõjalise rünnaku tõttu on piirkonnas käimas varjumine, kuid kohalikud pääste- ja politseiüksused on hõivatud teiste elupäästvate ülesannetega ega suuda piirkonnas varjumise korraldamist tagada. Sellisel juhul võivad Kaitseväe üksused kontrollida hooneid, teavitada inimesi vahetust ohust, suunata neid varjumiskohta ning piirata juurdepääsu ohtlikule alale.

Tegemist ei ole Kaitseväe tavapädevusega. Vastav õigus lõpeb kohe, kui tsiviilasutused saavad varjumise korraldamise ülesande uuesti üle võtta.

Viimati uuendatud 02.10.2026